

Kartlegging av virksomheters og kommuners utsatthet for økonomisk kriminalitet

Rapport nr. 3-2025

SØA

Samfunns-
økonomisk
Analyse

Rapport nr. 3-2025 fra Samfunnsøkonomisk Analyse AS

ISBN-nummer: 978-82-8395-247-6
Oppdragsgiver: Justis- og beredskapsdepartementet
Tilgjengelighet: Offentlig
Dato for ferdigstilling: 15.02.2025
Forfattere: Trygve Kringlebotn Aandstad, Tobias Gamrath,
Jørgen Ingerød, Yngvar Joensen, Marthe
Norberg-Schulz, Cathrine Pihl, Geir Sundet
Kvalitetssikrer: Maja Tofteng

Borggata 2B
N-0650 Oslo
Org.nr.: 911 737 752
post@samfunnsokonomisk-analyse.no

Forord

Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG har på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet kartlagt omfanget av økonomisk kriminalitet som virksomheter og kommuner utsettes for. Undersøkelsen kartlegger utsatthet for seks former for økonomisk kriminalitet: Bedrageri, digital utpressing, underslag og økonomisk utroskap, korrupsjon, konkurskriminalitet og ulovlig samarbeid.

Kartleggingen er basert på en spørreundersøkelse rettet mot et representativt utvalg norske virksomheter og alle norske kommuner. Det er 3 522 virksomheter og 104 kommuner som har svart på hele undersøkelsen. En stor takk rettes til alle som har tatt seg tid til å besvare spørreundersøkelsen. Deres bidrag er avgjørende for å bygge et solid kunnskapsgrunnlag for innsatsen på justisfeltet.

Undersøkelsen ble gjennomført i perioden april til september 2024. Samfunnsøkonomisk Analyse er ansvarlig for rapportens innhold.

Oslo, 15. februar 2025

Marthe Norberg-Schulz
Prosjektleder

Samfunnsøkonomisk Analyse AS

Sammendrag

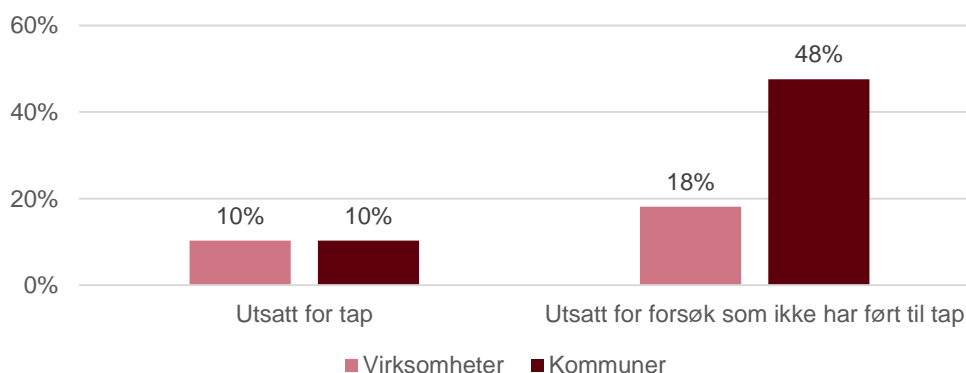
Én av ti virksomheter rapporterer om økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023. Blant kommunene var andelen lik. Bedrageri er den klart mest utbredte formen for økonomisk kriminalitet. Store virksomheter er mer utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet enn små, men de har også i større grad iverksatt forebyggende tiltak, og de virker.

Utsatthet for økonomisk kriminalitet

Omfangsundersøkelsen kartlegger norske virksomheters og kommuners utsatthet for ulike former for økonomisk kriminalitet: bedrageri, digital utpressing (løsepengeangrep), underslag, økonomisk utroskap, korrupsjon, konkursskriminalitet og ulovlig samarbeid. Den skiller mellom forsøk og faktiske tilfeller som har ført til økonomisk tap, og undersøker i tillegg anmeldelser og oppfatninger om politiets kompetanse og kapasitet.

I 2023 rapporterte 10 prosent av virksomhetene å ha blitt påført økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet, mens 18 prosent ble utsatt for forsøk. Blant kommunene var andelen med tap også 10 prosent, men hele 48 prosent ble utsatt for forsøk. Sammenlignet med forrige undersøkelse er det liten endring i utsatthet for virksomhetene, men en nedgang for kommunene.

Figur 1 Andel virksomheter og kommuner utsatt for økonomisk kriminalitet. 2023

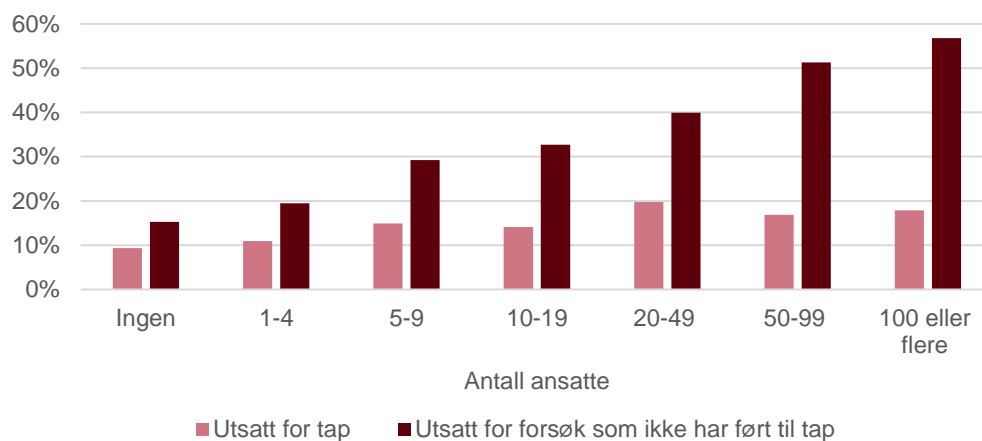

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Store virksomheter er mer utsatt

Større virksomheter er mer utsatt for økonomisk kriminalitet enn små. Om lag 16 prosent av virksomheter med fem eller flere ansatte rapporterer økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet, sammenlignet med 10 prosent av de minste virksomhetene. Likevel er forskjellen i økonomisk tap betydelig mindre enn forskjellen i andelen som er utsatt for forsøk. Dette kan tyde på at større virksomheter i større grad lykkes med å forhindre økonomiske tap.

Figur 2 Andel virksomheter utsatt for økonomisk kriminalitet. 2023

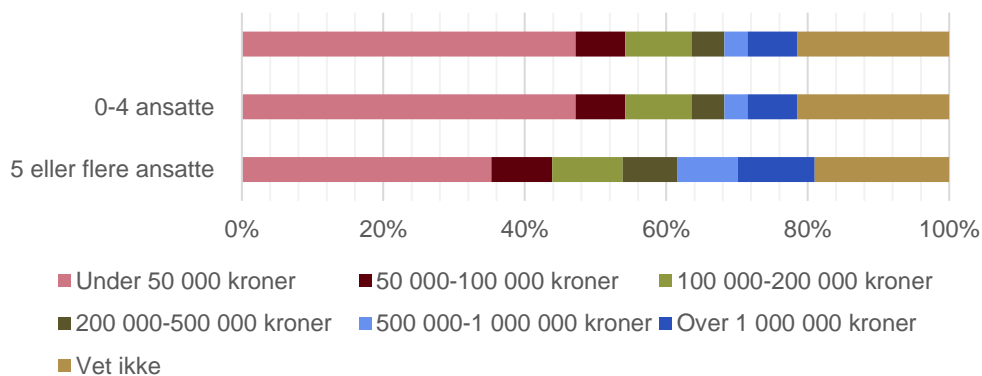
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Relativt beskjedne økonomiske tap

De fleste virksomheter som rammes, rapporterer relativt beskjedne tap, ofte under 50 000 kroner. De største tapene rapporteres i noe større grad av større virksomheter, men uavhengig av størrelse utgjør tapene som regel en liten andel av virksomhetens omsetning.

Basert på undersøkelsen er det direkte økonomiske tapet for norske virksomheter, som følge av de inkluderte formene for økonomisk kriminalitet, anslått til mellom 18 og 34 milliarder kroner i året. Anslagene er beheftet med betydelig usikkerhet. De inkluderer heller ikke indirekte kostnader som driftsstans, intern gransking eller tap av omdømme mv.

Figur 3 Andel virksomheter etter størrelse på det direkte tapet. 2023

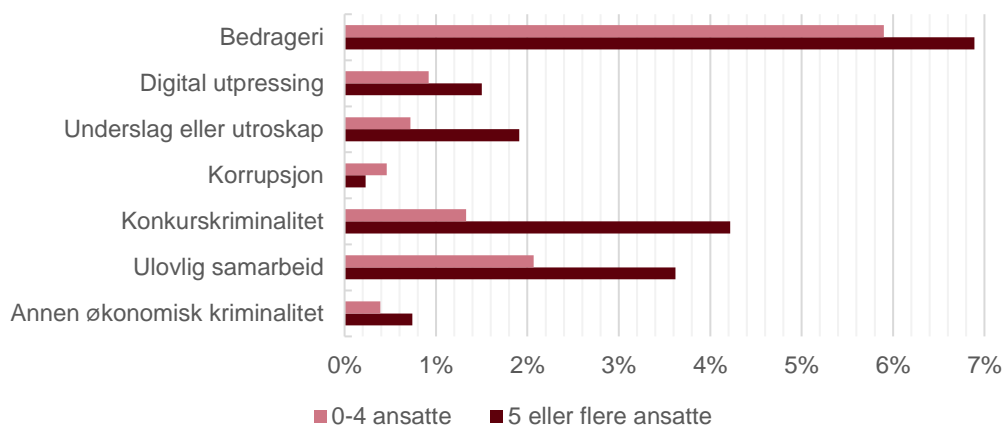

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Bedrageri er det flest utsettes for

Bedrageri skiller seg klart ut som den vanligste formen for økonomisk kriminalitet. For små virksomheter (0-4 ansatte) er fakturabedrageri mest utbredt, mens større virksomheter i større grad rapporterer at de er utsatt for direktørbedrageri. Sammenlignet med forrige undersøkelse ser vi en nedgang i andelen store virksomheter som rammes av bedrageri, mens de minste virksomhetene i større grad rapporterer å ha blitt påført tap.

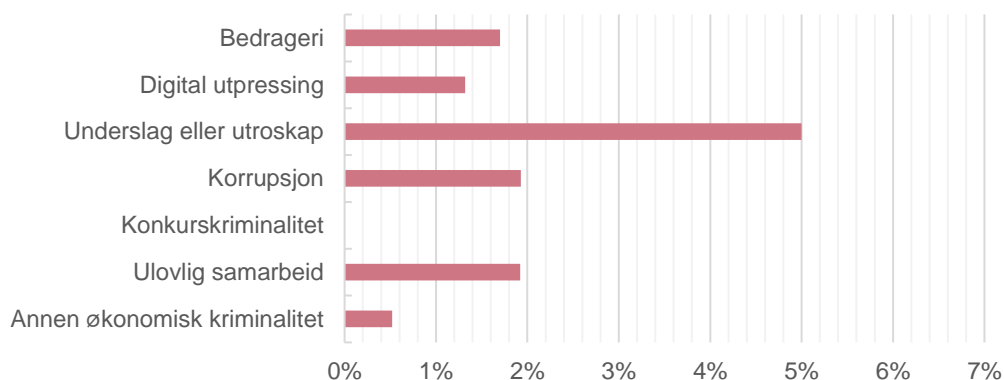
Figur 4 Andel virksomheter utsatt for økonomisk tap som, etter lovbruddstype. 2023

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Blant kommunene er underslag den vanligste kilden til økonomisk tap, men også her er bedrageriforsøk mest utbredt.

Figur 5 Andel kommuner utsatt for økonomisk tap, etter lovbruddstype. 2023

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Bank og forsikring er særlig utsatt

Blant virksomheter med fem eller flere ansatte er finansierings- og forsikringsvirksomheter mest utsatt for økonomisk kriminalitet, hovedsakelig som følge av bedrageri. Dette gjelder særlig banker, som også kan påføres tap gjennom bedragerier mot kundene. Videre er utsattheten relativt høy innen overnatting og servering samt varehandel. For de minste virksomhetene er transport og lagring, varehandel og bygg- og anlegg mest utsatt.

Figur 6 Andel virksomheter utsatt for økonomisk tap, etter næring. 2023

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Relativt lav anmeldelsestilbøyelighet

Virksomhetene anmeldte kun ett av ti tilfeller av økonomisk kriminalitet i 2023. Lav anmeldelsestilbøyelighet indikerer at det reelle omfanget av økonomisk kriminalitet mot virksomheter er betydelig større enn den offisielle anmeldelsesstatistikken tilsier. Kommunene har noe høyere anmeldelsestilbøyelighet, men den er også beheftet med noe større usikkerhet.

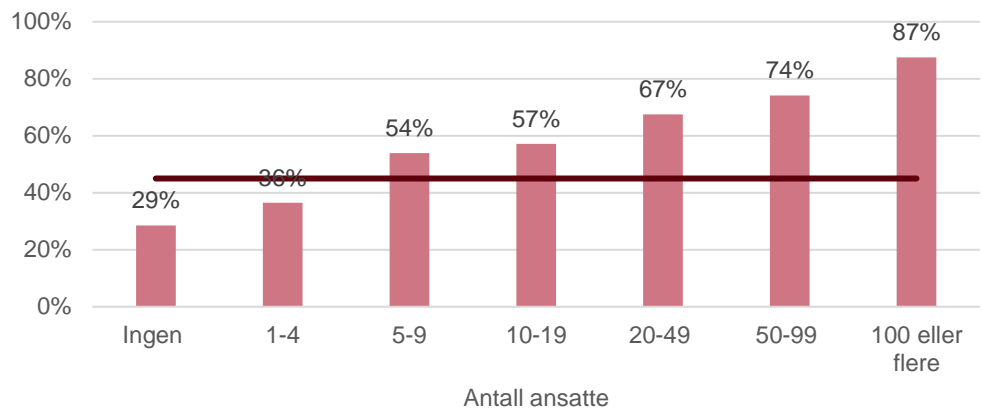
Virksomhetene oppgir at den lave anmeldelsestilbøyeligheten hovedsakelig skyldes manglende tro på politiets oppfølging. På spørsmål om hva som ble utfallet for virksomhetens siste anmeldelse, oppgir om lag halvparten at saken ble henlagt. Til tross for lav anmeldelsestilbøyelighet og manglende tro på politiets oppfølging, oppgir flertallet av virksomhetene at de har tillit til politiets bekjempelse av økonomisk kriminalitet.

Forebygging virker og bør styrkes

Selv om de største virksomhetene er betydelig mer utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet, særlig bedrageri, er det ikke slik at de i tilsvarende grad påføres økonomiske tap. Forskjellen i faktisk tap mellom store og små virksomheter er mindre enn forskjellen i utsatthet for forsøk skulle tilsi. Dette kan tyde på at forebyggende tiltak har effekt.

Store virksomheter ser også ut til å ta risikoen mer på alvor, uavhengig av om de tidligere har blitt utsatt for tap eller ikke. Små virksomheter blir i større grad bevisst risikoen først når de selv rammes.

Figur 7 Andel virksomheter som oppgir at de har iverksatt forebyggende tiltak. 2023

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

I 2019 ble næringslivets samlede kostnader for forebygging mot sikkerhetstrusler beregnet til 2,5 milliarder kroner (SØA, 2022). Selv om dette dekker mer enn økonomisk kriminalitet, gir det en pekepinn på at forebyggingskostnadene er relativt beskjedne sett opp mot de potensielle økonomiske tapene. Det er med andre ord grunnlag for å satse mer på risikoreduserende tiltak, særlig blant mindre virksomheter som i dag har færre sikkerhetstiltak.

Innhold

Forord	I
Sammendrag	II
1 Innledning	1
1.1 Problemstilling	1
1.2 Metodisk tilnærming	2
1.3 Avgrensninger	2
1.4 Leseveiledning	3
2 Funn fra andre undersøkelser	4
2.1 Norske undersøkelser	4
2.2 Utenlandske undersøkelser	5
3 Spørreundersøkelsen	8
3.1 Avgrensning av lovbrudd	8
3.2 Spørsmålsformulering	11
3.3 Populasjon og utvalg	13
3.4 Vekting av svar	17
4 Hovedresultater	21
4.1 Utsatthet for økonomisk kriminalitet	21
4.2 Utsatthet for ulike typer lovbrudd	25
4.3 Utsatthet i ulike næringer	31
5 Økonomiske tap	37
5.1 Økonomisk tap etter type lovbrudd	37
5.2 Direkte tap etter virksomhetsstørrelse	40
5.3 Økonomisk tap i ulike næringer	41
5.4 Økonomisk tap i kommunene	43
6 Anmeldelser og mørketall	44
6.1 Anmeldelsestilbøyelighet	44
6.2 Mørketall	49
6.3 Tillit til politiet	50
7 Risiko og forebygging	52
7.1 Risiko	52
7.2 Forebygging	54
8 Dypdykk i bedrageri	59
8.1 De mest utbredte formene for bedrageri	59
8.2 Bedrageri i finans- og forsikringsnæringen	60
8.3 Bedragerianmeldelser	63
8.4 Tap som følge av bedrageri	64
9 Referanser	65

Vedlegg 1 Oppdragsgivers beskrivelse av Oppdraget	67
Vedlegg 2 Antall respondenter	70
Vedlegg 3 Vekting av svar i undersøkelsen	71
Vedlegg 4 Endring i utsatthet per næring	74

1 Innledning

Formålet med prosjektet er å kartlegge omfanget av økonomisk kriminalitet som private og offentlige virksomheter i Norge blir utsatt for. Kartleggingen skal være basert representative utvalg, og den skal gjennomføres årlig.

I dette kapitlet presenterer vi prosjektets formål, den metodiske tilnærmingen og overordnede avgrensningene. Både metode og avgrensninger utdypes videre i senere kapitler. Deretter presenterer vi det vi vurderer som de mest relevante funnene fra undersøkelsen, samt funn fra liknende kartlegginger i Norge og andre land. Til slutt gir vi en kort leseveiledning for rapporten.

1.1 Problemstilling

Den offisielle kriminalitetsstatistikken fanger opp lovbrudd som anmeldes til eller av politiet. Det er imidlertid kjent at langt fra alle lovbrudd anmeldes, for eksempel fordi de som er utsatt for kriminalitet velger ikke å anmelde eller at lovbruddene aldri avdekkes av politiet eller de utsatte selv (SØA, 2022). Kunnskap om utsatthet og risiko for økonomisk kriminalitet er viktig for myndigheter, politikere, forskere og den norske offentligheten. Det antas at kunnskap om utsatthet for økonomisk kriminalitet i egen bransje også kan være nyttig for virksomhetene selv.

For å få et mer helhetlig bilde av det faktiske omfanget av økonomisk kriminalitet må registerstatistikk fra straffesakskjeden suppleres med kunnskap om faktisk utsatthet blant privatpersoner og virksomheter. Justis- og beredskapsdepartementet har derfor iverksatt flere undersøkelser som skal gi kunnskap om det faktiske omfanget av kriminalitet.

Nasjonal trygghetsundersøkelse er en årlig undersøkelse som kartlegger uro og utsatthet for lovbrudd blant enkeltpersoner i den norske befolkningen. Lovbruddene som blir kartlagt i trygghetsundersøkelsen, er lovbrudd med personofre, som tyveri, vold, hatkriminalitet og seksuell vold (Løvgren, et al., 2023).¹

Statistisk sentralbyrå (SSB) kartla omfanget av økonomisk kriminalitet mot bedrifter og offentlige i etater i 2003 og 2008 på oppdrag for Justis- og Finansdepartementet samt Embedsmannsutvalget mot økonomisk kriminalitet

¹ Les mer om Nasjonal trygghetsundersøkelse [her](#).

(EMØK). Resultatene er rapportert i hhv. Ellingsen og Sky (2005) og Ellingsen (2010). En tilsvarende undersøkelse ble utført av Vista Analyse på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet i 2022.

Formålet med dette prosjektet er å videreføre undersøkelsen SSB og Vista har gjennomført tidligere, for å få bedre kunnskap om det reelle omfanget av økonomisk kriminalitet, og gi kunnskap om av hvordan virksomheter oppfatter risiko for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet. Justis- og beredskapsdepartementet har bedt om årlige undersøkelser for bedre å kunne beskrive utviklingen i økonomisk kriminalitet blant norske virksomheter.

Vårt arbeid bygger på den forrige omfangsanalysen.

1.2 Metodisk tilnærming

Et overordnet krav til prosjektet er at det skal gjennomføres en årlig spørreundersøkelse, samt analyse av resultatene og formidling av data og analyse. I arbeidet med spørreskjemaet til årets undersøkelse så vi behov for enkelte justeringer, som svarer til ønskene om hva undersøkelsen skal dekke. Tidligere undersøkelser har bl.a. ikke skilt på lovbrudd og forsøk på lovbrudd.² Vi har også utelatt noen mindre relevante lovbrudd som var med tidligere, og endret noe på spørsmålsformuleringene. Årets undersøkelse er derfor ikke direkte sammenlignbar med den foregående.

I tillegg til spørreundersøkelsen, har vi til denne rapporteringen gjennomført ett intervju med en virksomhet innen finansierings- og forsikringsvirksomhet.

En grundigere omtale av vår metodiske tilnærming og forskjeller mellom denne og tidligere undersøkelser gis i kapittel 3.

1.3 Avgrensninger

Økonomisk kriminalitet, særlig svindel (bedrageri), har fått økt oppmerksomhet i mediene de siste årene, kanskje særlig siste år. Dette kan tilskrives en økning i både antall forsøk på og vellykkede tilfeller av svindel. Banker rapporterer om rekordhøye antall svindelforsøk,³ og antall bedragerianmeldelser⁴ har økt betydelig i de siste par årene. Mange blir oppringt fra utenlandske numre eller norske numre som feilaktig tilknyttet en annen person (såkalt «spoofing»). Samlet gir dette inntrykk av en betydelig og økende utfordring. For å møte denne kriminalitetstrusselen besluttet politiet i fjor å opprette et nasjonalt senter for bekjempelse av digitale bedragerier under Økokrim.⁵

Mediedekningen fokuserer i hovedsak på privatpersoner som har blitt utsatt for svindel, og tilgjengelig statistikk viser at det store flertallet av bedragerianmeldelser kommer fra privatpersoner. Omfangsundersøkelsen vi har gjennomført omfatter kun spørsmål om hva *virksomheter* og *kommuner utsettes for*. Undersøkelsen dekker heller ikke spørsmål om virksomheten har begått (eller begår) økonomisk kriminalitet. Vi kan derfor ikke, på bakgrunn av denne

² Ellingsen og Sky (2005), Ellingsen (2010) og Vista Analyse (2023).

³ Se bl.a. omtale av en [rapport](#) fra Sparebank1 og [statistikk](#) fra DNB.

⁴ <https://www.okokrim.no/om-lag-26-000-bedragerianmeldelser-i-2023.6655203-549344.html>

⁵ Les mer om åpning av Bedragerienheten [her](#).

undersøkelsen, si noe om omfanget av f.eks. skatteunndragelse, arbeidslivskriminalitet mv.

En grundigere omtale av undersøkelsens avgrensninger gis i kapittel 2.

1.4 Leseveiledning

Kapittel 2 gir en oversikt over funn fra tilsvarende undersøkelser, særlig fra Sverige og Storbritannia. Kapittel 3 beskriver hvilke lovbrudd som inngår i undersøkelsen, samt metode og utvalg. Kapittel 4 presenterer hovedfunnene, herunder hvilke former for økonomisk kriminalitet som er mest utbredt og hvilke virksomheter og kommuner som er mest utsatt. Kapittel 5 omhandler rapporterte økonomiske tap og gir et anslag på samlede tap. Kapittel 6 vurderer mørketall basert på anmeldelsestilbøyelighet og årsaker til manglende anmeldelser. Kapittel 7 ser på vurdert risiko og forebyggende tiltak. Kapittel 8 går i dybden på bedrageri.

Vedleggene inneholder supplerende tabeller.

2 Funn fra andre undersøkelser

Undersøkelser viser at større virksomheter er mer utsatt for økonomisk kriminalitet enn mindre virksomheter, og gjentar seg i mange tilfeller. Mange lovbrudd blir ikke anmeldt, ofte grunnet manglende tro på politiets oppfølging. Dette gjelder både i Norge, Sverige og Storbritannia.

I dette kapitlet presenterer vi funn fra relevante undersøkelser utført i Norge og andre land. Sverige og Storbritannia utpeker seg med sammenlignbare undersøkelser. Det er naturlig å sammenligne våre resultater med funnene fra forrige omfangsundersøkelse, som ble gjennomført av Vista Analyse. Dette gjøres fortløpende i drøftingen av årets resultater, der hvor sammenligning lar seg gjøre. Vi har derfor ikke inkludert den forrige undersøkelsen i denne litteraturgjennomgangen.

2.1 Norske undersøkelser

Næringslivets Sikkerhetsråds mørketallsundersøkelser er rettet mot virksomheter i privat og offentlig sektor med fem eller flere ansatte. Mørketallsundersøkelsen 2022 er gjennomført av Opinion og omfatter telefonintervju med 2 500 virksomheter. Spørsmålene gjelder hva virksomhetene ble utsatt for i 2021 (Næringslivets Sikkerhetsråd, 2022).

Forsøk på datainnbrudd/hacking er den vanligste informasjonssikkerhets-hendelsen virksomhetene i Mørketallsundersøkelsen 2022 rapporterer å være utsatt for (10 prosent av respondentene), etterfulgt av phishing⁶ eller andre manipuleringsangrep (9 prosent). Videre oppgir 3 prosent å være utsatt for hhv. (vellykket) datainnbrudd/hacking og bedrageri. Sistnevnte er en betydelig nedgang fra 6 prosent i Mørketallsundersøkelsen 2020 og 2018 (Næringslivets Sikkerhetsråd, 2022, s. 16). Mørketallsundersøkelsen 2022 viser nedgang i de fleste hendelsene som dekkes, uten en tydelig forklaring på hvorfor dette er tilfellet (Næringslivets Sikkerhetsråd, 2022, s. 37).

I Mørketallsundersøkelsen 2022 oppgir 2 prosent av respondentene at de har blitt utsatt for løsepengevirus. Av disse oppgir ingen at de har betalt for å bli kvitt viruset eller for at informasjonen ikke skulle lekkes. Av de som er utsatt for

⁶ Også kalt «nettfiske». Betegner en svindelmetode hvor bakmennene forsøker lure brukeren til å selv oppgi sensitive opplysninger slik som passord, PIN-kode eller betalingskortinformasjon. Nettfiske baserer seg i stor grad på sosial manipulasjon.

løsepengevirus, oppgir 26 prosent at de anmeldte hendelsen til politiet (Næringslivets Sikkerhetsråd, 2022, s. 6).

Næringslivets Sikkerhetsråd gjennomfører også Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge (KRISINO) hvert andre år. Undersøkelsen bygger på et utvalg ledere og sikkerhetsansvarlige i 2 000 private og 500 offentlige virksomheter med minst én ansatt, og gjennomføres som telefonintervju. Siste KRISINO ble gjennomført våren 2021, og stiller spørsmål om hva virksomhetene hadde vært utsatt for de siste 12 månedene (Næringslivets Sikkerhetsråd, 2021).⁷

KRISINO spør bl.a. om forhold som svindel, prissamarbeid, korrupsjon og sannsynligheten for å bli oppdaget hvis skatter og avgifter ikke rapporteres inn. I tillegg spør undersøkelsen om virksomheter er forsøkt utsatt for økonomisk kriminalitet. I KRISINO 2021 oppgir 34 prosent av virksomhetene at de i løpet av de siste 12 månedene har fått faktura for varer som ikke er bestilt, 9 prosent har blitt utsatt for løsepengevirus og 9 prosent har blitt utsatt for direktørsvindel (Næringslivets Sikkerhetsråd, 2021, s. 22). Undersøkelsen fra 2021 viser en nedgang for de tre nevnte formene for kriminalitet, sammenlignet med tilsvarende undersøkelse fra 2019, hvor bl.a. 43 prosent av respondentene oppga å ha fått tilsendt faktura for varer som ikke var bestilt (Næringslivets Sikkerhetsråd, 2019, s. 24).

Resultatene fra KRISINO 2021 viser at virksomheter med 1-4 ansatte er noe mindre utsatt enn større virksomheter. Det er virksomheter innen industri, bygg og anlegg, varehandel og tjenesteyting som er mest utsatt for ovennevnte lovbrudd. Undersøkelsen viser videre at virksomheter med aktivitet i utlandet er mer utsatt enn andre virksomheter (ibid).

2.2 Utenlandske undersøkelser

Vi har gjennomført en begrenset litteraturstudie av analyser som kartlegger omfanget av økonomisk kriminalitet rettet mot næringslivet i andre land. Søket har vært konsentrert om undersøkelser fra andre nordiske land og analyser publisert på engelsk. Det er verdt å merke at den tilgjengelige litteraturen primært dekker omfanget av økonomisk kriminalitet generelt, snarere enn spesifikk utsatthet for økonomisk kriminalitet i virksomheter.

Den mer generelle litteraturen omfatter blant annet analyser av skatte- og avgiftsunndragelser, svart arbeid og hvitvasking. Virksomheter kan være utsatt for eller, bevisst eller ubevisst, involvert i denne typen lovbrudd. Videre finnes det en rekke studier som ser på personers utsatthet for kriminalitet. Vi har valgt å ikke vektlegge slike analyser i vår gjennomgang, siden vi anser disse som mindre relevante for resultatene fra spørreundersøkelsen som ligger til grunn for denne rapporten.

Litteraturen vi har identifisert med sammenlignbare undersøkelser, inkluderer blant annet studier fra Sverige og Storbritannia. De fleste av disse analysene fokuserer på bedrageri, men de dekker også andre typer lovbrudd i varierende grad. Det er også variasjon i hvilke metodiske grep som er gjort, bl.a. med hensyn til størrelsen på og sammensetningen av utvalgene som har deltatt i spørreundersøkelsene, samt hvilken tidsperiode undersøkelsene omfatter.

⁷ Perioden undersøkelsen dekker sammenfaller med nedstigning og bred bruk av hjemmekontor som følge av pandemien.

Nedenfor presenterer vi noen hovedfunn fra de studiene vi vurderer som de mest relevante referansene for vår undersøkelse.

I Sverige har Svenskt Näringsliv gjennomført flere analyser av kostnadene ved kriminalitet som rammer svenske foretak. Analysene bygger på spørreundersøkelser blant medlemmer av Svenskt Näringsliv, men resultatene er vektet for å være representative for hele det svenske næringslivet. Undersøkelsene er avgrenset til fullbyrdede lovbrudd og omfatter dermed ikke forsøk på lovbrudd som foretakene kan ha blitt utsatt for. Undersøkelsen ble gjennomført våren 2023 og stiller spørsmål om hva virksomhetene hadde vært utsatt for det siste året (Svenskt Näringsliv, 2023).

Svenskt Näringsliv finner at 9 prosent av svenske foretak har vært utsatt for bedrageri i løpet av det siste året, der fakturabedrageri og phishing er de vanligste formene. Videre rapporterer 7 prosent av foretakene om cyberkriminalitet, mens 2 prosent har vært utsatt for krenkelse av immaterielle rettigheter, som for eksempel piratkopiering. Resultatene fra 2023 ligger omtrent på samme nivå som i 2022.

Siden 2012 har The Commercial Victimization Survey (CVS) blitt gjennomført årlig i England og Wales for å kartlegge foretakenes erfaringer med ulike former for kriminalitet.⁸ CVS inkluderer bedrageri, men omfatter også andre typer lovbrudd som tyveri, skadeverk og vold. Undersøkelsen ble fra og med 2022 gjort representativ for næringslivet som helhet, men ikke på næringsgruppenivå.

I 2023 finner CVS at 4 prosent av foretakene i England og Wales har vært utsatt for bedrageri i løpet av det siste året. Den mest utbredte typen var ansatte som mottok falske e-poster (7 prosent), etterfulgt av hacking og datavirus med hhv. 2 prosent hver (Home Office, 2024a). Forfatterne påpeker at undersøkelsen sannsynligvis undervurderer omfanget av bedrageri, fordi informasjon om denne typen lovbrudd kan være utilgjengelig på bedriftsnivå.

I Storbritannia er det også gjennomført en undersøkelse om opplevde bedrifters og veldedige organisasjoners utsatthet for angrep på og brudd i digitale sikkerhetssystemer (Home Office, 2024b). Halvparten av respondentene i undersøkelsen har opplevd angrep på eller brudd i sine systemer. Tre prosent av bedriftene rapporterer at de har vært utsatt for bedrageri som en konsekvens av cyberkriminalitet. Videre rapporterer 2 prosent av bedriftene å ha betalt løsepenger og at kompromitterte systemer er brukt til ulovlige formål, som følge av cyberkriminalitet.

En annen undersøkelse fra Storbritannia, Economic Crime Survey (ECS), har spesifikt kartlagt omfanget av bedrageri og korrupsjon mot næringslivet i England og Wales. ECS ble sist gjennomført i 2020, men skal oppdateres i 2024. Utvalget i ECS inkluderer foretak innen et utvalg næringsgrupper.⁹ Resultatene fra ECS er representative for de spesifikke næringsgruppene som er inkludert, men undersøkelsen er ikke ment å gi et helhetsbilde av den totale kriminaliteten rettet mot næringslivet i England og Wales (Home Office, 2024b).

ECS 2020 finner at 18 prosent av foretakene i de utvalgte næringsgruppene hadde vært utsatt for bedrageri i løpet av de siste tre årene, hvor debet- eller

⁸ Undersøkelsen ble ikke gjennomført i 2019 grunnet revideringer, og heller ikke i 2020 på grunn av pandemien.

⁹ Bygg og anlegg, eiendomsforvaltning, finansiering og forsikring, faglig vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, bergverksdrift, elektrisitets- og vannforsyning, renovasjonstjenester, varehandel samt informasjons- og kommunikasjonstjenester.

kredittkortbedrageri var den klart vanligste formen. Denne typen bedrageri innebærer ofte at personlig informasjon blir stjålet fra kortet for å ta penger fra kontoen. I tillegg rapporterte 5 prosent av foretakene i disse næringsgruppene at de hadde vært utsatt for korrupsjon i løpet av samme periode.

PwC fant i en global spørreundersøkelse blant 1 300 respondenter fra 53 land at 46 prosent av foretakene hadde vært utsatt for minst én form for økonomisk kriminalitet i løpet av de siste 24 månedene. I undersøkelsen omfatter begrepet «fraud» bl.a. bedrageri, cyberkriminalitet og underslag. Det framgår ikke klart av rapporten hvordan de ulike lovbruddene er definert, og det presenteres ikke samlede resultater for de mer detaljerte lovbruddstypene. Det er også verdt å merke at utvalget i stor grad består av større foretak; 65 prosent av de deltagende foretakene hadde en omsetning på over 100 millioner dollar (PwC, 2022). De nevnte egenskapene gjør at det er vanskelig å sammenligne resultatene med vår undersøkelse.

Når vi ser de ulike undersøkelsene i sammenheng, fremkommer det noen fellestrekk. For det første ser vi at andelen foretak som er utsatt for økonomisk kriminalitet, har en tendens til å øke med foretakenes størrelse. Videre rapporterer en relativt stor andel av de utsatte foretakene at de har vært utsatt flere ganger for det samme lovbruddet. Et annet gjennomgående funn er at mange av lovbruddene foretakene er utsatt for ikke blir anmeldt til politiet.

Svenskt Näringsliv (2023) fant at 41 prosent av de utsatte foretakene ikke hadde anmeldt noen lovbrudd, mens 22 prosent hadde anmeldt noen av lovbruddene de var utsatt for. Den vanligste grunnen til at lovbruddene ikke anmeldes er at de ikke forventer at det vil gi noe resultat. I Storbritannia fant CVS at 45 prosent av utsatte foretak ikke hadde anmeldt lovbruddene til politiet (Home Office, 2024a). Den vanligste årsaken var at hendelsen var for triviell eller upassende for politiet (54 prosent), forventning om at politiet ikke ville være interessert (13 prosent) eller at politiet ikke har gjort noe i tidligere tilfeller (12 prosent).

3 Spørreundersøkelsen

Vi kartlegger utsatthet for bedrageri, digital utpressing, underslag og økonomisk utroskap, korrupsjon, konkurstriminalitet og ulovlig samarbeid. Vi skiller på tilfeller som har ført til økonomisk tap og forsøk. Vi kartlegger også anmeldelsestilbøyelighet, samt oppfatninger om politiets kompetanse og kapasitet.

I dette kapitlet beskriver vi hvilke lovbrudd som inkluderes i omfangsundersøkelsen, samt begrunnelsene for enkelte spørsmålsformuleringer. Videre redegjør vi for hvordan vi har kommet frem til det endelige utvalget av virksomheter. Avslutningsvis forklarer vi hvordan svarene i undersøkelsen er vektet.

3.1 Avgrensning av lovbrudd

Det er ingen klar avgrensning av hva som defineres som økonomisk kriminalitet. Internasjonalt er det likevel enighet om tre faktorer: (i) Økonomisk kriminalitet skjer som oftest i en kontekst som i utgangspunktet er legitim og profesjonell; (ii) Kriminaliteten skaper, eller har til hensikt å skape økonomisk gevinst; (iii) Gjerningspersonen(e) er gjerne fysisk adskilt fra en konkret fornærmet (Meld. St. 15 (2023-2024), s. 15).

Regjeringens siste stortingsmelding om økonomisk kriminalitet bruker begrepet *økonomisk kriminalitet* om lovbrudd som ofte kan knyttes til lovlig næringsvirksomhet, eller næringsvirksomhet som utgir seg for å være lovlig, og som har som formål å generere økonomisk gevinst helt eller delvis gjennom ulike lovbrudd. Lovbruddene inkluderer bedrageri, skattesvik, korrupsjon, økonomisk utroskap, regnskaps overtredelser, lønnsstyveri, hvitvasking, misbruk av offentlige støtteordninger og trygdebedrageri (Meld. St. 15 (2023-2024), s. 15).

Økokrim definerer på sin side økonomisk kriminalitet som bedrageri, skattekriminalitet, korrupsjon, regnskapskriminalitet, hvitvasking, konkurstriminalitet og verdipapirkriminalitet.¹⁰

¹⁰ <https://www.okokrim.no/kriminalitetsomraader.547992.no.html>

3.1.1 Inkluderte lovbrudd

Formålet med undersøkelsen er å kartlegge omfanget av økonomisk kriminalitet *rettet mot* virksomheter og kommuner. Den forrige omfangsundersøkelsen, utført av Vista Analyse, avgrenset seg til tilfeller der *virksomheter selv er offer*.¹¹ Helt konkret dekket den forrige omfangsundersøkelsen bedrageri, underslag, korrupsjon, hvitvasking, verdipapirkriminalitet, regnskapskriminalitet, forbrytelser i gjeldsforhold eller konkurs, ulovlig samarbeid, økonomisk utroskap og datainnbrudd.

Vi har i vår undersøkelse utelatt hvitvasking, verdipapirkriminalitet, regnskapskriminalitet og datainnbrudd (se begrunnelser under).

Årets omfangsundersøkelse omfatter følgende lovbrudd:

- Bedrageri
- Digital utpressing (løsepengeangrep)
- Underslag og økonomis utroskap
- Korrupsjon
- Konkurskriminalitet
- Ulovlig samarbeid

Det er også mulig å rapportere annen økonomisk kriminalitet i en åpen kategori.

3.1.2 Utelatte lovbrudd

Vista Analyse utelot skatteunndragelse og trygdesvindel i sin kartlegging. De begrunnet dette med at det i disse tilfellene ikke er virksomhetene selv, men samfunnet som helhet (representert av Skatteetaten og NAV) som er offeret.¹² Videre påpeker Vista Analyse i sin redegjørelse for begrensningene i deres undersøkelse at den ikke skiller mellom tilfeller hvor virksomhetene *utsettes for* økonomisk kriminalitet, og tilfeller hvor virksomheter brukes som *verktøy* for slik kriminalitet. Her nevnes hvitvasking som et eksempel, hvor virksomheter (særlig banker) kan benyttes til å utføre en kriminell handling, men ikke nødvendigvis blir direkte rammet av den (Vista Analyse, 2023, s. 17).

Hvitvaskingsloven sier bl.a. at tiltakene i loven skal beskytte det finansielle og økonomiske systemet samt *samfunnet som helhet* ved å forebygge og avdekke at (rapporteringspliktige) virksomheter brukes eller forsøkes brukt som ledd i hvitvasking eller terrorfinansiering. Det kan med andre ord argumenteres for at hvitvasking bør utelates fra undersøkelsen, med tilsvarende begrunnelse som for skatteunndragelse og trygdesvindel; at det er samfunnet som helhet som er offeret, og ikke virksomhetene selv. Forskjellen på skatteunndragelse, trygdesvindel og hvitvasking er at virksomheter med betydelig risiko for å bli brukt til hvitvasking trolig vil mene at denne risikoen medfører noen (indirekte) kostnader for virksomheten (som f.eks. krav til rutiner og rapporteringsplikt).

Virksomheter som benyttes som et verktøy for hvitvasking vil også i realiteten ofte være utsatt for andre lovbrudd, som bedrageri eller regnskapsovertrедelser som muliggjør en hvitvaskingsoperasjon. Hvitvasking er sånn sett ofte en

¹¹ Rapporten og link til data fra deres undersøkelse er tilgjengelig [her](#). I undersøkelsen stilles det spørsmål om virksomheten er *utsatt for* ulike økonomiske lovbrudd.

¹² Skatteunndragelser er et samlebegrep brukt om det å unndra ulike typer skatter, som formues- og inntektsskatt, merverdiavgift, særavgifter og toll, *fra staten*. I den grad andre virksomheters skatteunndragelser fører til markedsvridning, vil en virksomhet kunne være et indirekte offer, men det er vår oppfatning at det ikke vil være mulig for en virksomhet å vurdere om dette er tilfellet. Trygdesvindel er når en person bevisst gir feil opplysninger og dermed får for mye utbetalt fra NAV.

sekundærforbrytelse. Den direkte påvirkningen på virksomhetene er primærlovbruddene, og vi vurderer at det i kartleggingen av utsattheten for økonomisk kriminalitet er viktigere å fokusere på disse.

Virksomheter med betydelig risiko for å bli utnyttet til hvitvasking (f.eks. banker, verdipapirforetak og betalingsforetak) er rapporteringspliktige i henhold til hvitvaskingsloven.¹³ Med rapporteringsplikten følger en del krav til tiltak og rutiner, herunder å rapportere til Økokrim ved mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering; melding om mistenkelig transaksjon (såkalte MT-rapporter).

En oversikt over antall virksomheter med rapporteringsplikt (basert på næringskode) gir et bilde av antall virksomheter med høy risiko for å bli utnyttet til hvitvasking. Antall MT-rapporter indikerer omfanget av antall mistenkelige transaksjoner. Økokrims årsrapporter fra Enheten for finansiell etterretning gir også verdifull informasjon om grunnlaget for mistankene (som unormal kontoaktivitet og midlenes opprinnelse) og kriminalitetsområdene de er knyttet til (terrorfinansiering, arbeidslivskriminalitet, bedrageri osv.).

Vi vurderer at MT-rapportene gir et mer objektivt bilde av hvitvaskingsomfanget enn det en omfangsundersøkelse til et representativt utvalg virksomheter, inkludert rapporteringspliktige, vil kunne avdekke. På denne bakgrunn har vi valgt å utelate hvitvasking fra omfangsundersøkelsen, men vi rapporterer MT-basert statistikk om hvitvasking i omtalen av hovedresultatene.

Vi har også utelatt spørsmål om utsatthet for *regnskapskriminalitet* og *datainnbrudd* i vår undersøkelse. Eksempler på regnskapskriminalitet (overtredelser av regnskapsbestemmelser) inkluderer at den som styrer eller fører regnskapet enten (i) unnlater å føre regnskap eller fører et mangelfullt regnskap, eller (ii) manipulerer regnskapene for å gi et uriktig bilde av foretakets resultat og økonomiske situasjon. I det første tilfellet kan formålet være å skjule andre straffbare forhold, som underslag eller hvitvasking, mens i det andre tilfellet kan motivet være å lure andre til å investere i foretaket. Dette involverer ofte bedrageri.¹⁴

Vi vurderer at virksomheter ikke direkte utsettes for regnskapskriminalitet, men at denne typen lovbrudd ofte brukes til å skjule eller muliggjøre andre økonomiske lovbrudd.¹⁵ De lovbruddene som eventuelt dekkes gjennom regnskapskriminaliteten, er inkludert i andre deler av undersøkelsen.

Vi vurderer at datakriminalitet, spesielt datainnbrudd, primært er et forutgående straffbart forhold som i seg selv ikke utgjør økonomisk kriminalitet, men som kan legge til rette for etterfølgende økonomiske lovbrudd, som bedrageri eller tyveri. Vi har derfor ikke stilt spørsmål om utsatthet for datainnbrudd. Dette er i tråd med anbefalingene i Gottschalk (2023) for denne typen undersøkelser.

Samtidig anser vi det som relevant å inkludere spørsmål om virksomhetenes utsatthet for digital utpressing med løsepengekrav, såkalte *løsepengeangrep*. NSM (2021) fremhever at fire metoder ofte brukes for å presse fram betaling av løsepenger: kryptering, publisering, trakassering og tjenestenektangrep (RDDoS). I alle tilfeller har det først blitt begått et dataangrep og/eller -innbrudd.

¹³ I tillegg er bl.a. advokater og revisorer rapporteringspliktige i utøvelsen av deres yrke.

¹⁴ <https://www.okokrim.no/regnskapskriminalitet.549313.no.html>

¹⁵ Overtredelser av regnskapsbestemmelsene uten tilknytning til andre lovbrudd kan sikkert skje (som følge av uvitenhet, slurv, latskap mv.), men vi er i utgangspunktet ikke ute etter å kartlegge omfanget av dette.

3.1.3 Nærmere om bedrageri

Tidligere omfangsundersøkelser har vist at bedrageri er den kriminalitetstypen flest virksomheter rapporterer å ha blitt utsatt for. Dette gjenspeiles også i kriminalitetsstatistikken, hvor rundt 80 prosent av anmeldt økonomisk kriminalitet utgjøres av ulike former for bedrageri. På bakgrunn av dette har vi funnet det hensiktsmessig å inkludere mer detaljerte spørsmål om hvilke typer bedrageri virksomhetene er utsatt for. De inkluderte bedrageriformene er valgt basert på de vanligste bedrageritypene rettet mot virksomheter, i tillegg til noen typer vi vurderer som særlig interessante.

I Straffeloven § 371 beskrives bedrageri som å skaffe seg eller andre uberettiget vinning bl.a. ved å med forsett fremkalle, styrke eller utnytte en villfarelse og derved rettsstridig forlede noen til å gjøre eller unnlate noe som volder tap eller fare for tap *for noen*. For å dømmes for bedrageri må det være årsakssammenheng mellom villfarelsen og fornærmedes tapsbringende handling, slik at villfarelsen er årsak til den tapsbringende handling. Dersom tap eller fare for tap voldes noen andre enn den som utsettes for villedningen, kan man *normalt* ikke straffes for bedrageri, jf. Rt. 2009 s. 404.¹⁶ Tap forstås som formuestap. Det vil si at det må være snakk om et økonomisk tap eller fare for tap gjennom tap av penger, rettigheter eller gjenstander som har en økonomisk verdi.¹⁷

Alle formene for bedrageri vi har inkludert i spørreskjemaet er eksempler hvor virksomheten både er utsatt for villedning (har blitt lurt) og et økonomisk tap. Undersøkelsen spør med andre ord ikke om tilfeller hvor virksomheten har blitt lurt til en handling som har påført noen andre et tap. Vi ønsker med dette å unngå at for eksempel en kredittopplysningsvirksomhet oppgir at de har blitt forledet til å gjøre noe (gi en kredittscore på falskt grunnlag) som førte til tap eller fare for tap i en annen virksomhet. Det vi ønsker er at den virksomheten som bærer tapet for et kredittbedrageri oppgir nettopp det.

3.2 Spørsmålsformulering

Handlingene som beskrives for å avgjøre om respondentene ble utsatt for lovbruddet må formuleres sånn at respondentene forstår hva det spørres om, samtidig som formuleringen er så nær de juridiske definisjonene av lovbruddet som mulig (UNECE, 2010). For alle lovbruddstypene har vi i tillegg lagt inn en mulighet til å velge alternativet 'andre former for *lovbruddstype*', hvor respondentene selv kan fylle ut hva de ble utsatt for.

En tilnærming med mer spesifikke spørsmål, knyttet til hvilke handlinger virksomhetene har blitt utsatt for, er nyttig for flere av lovbruddene undersøkelsen dekker. Det er imidlertid en avveining mellom detaljeringsgrad og hvor mange alternativer vi skal gi respondentene. På den ene siden vil flere detaljerte alternativer kunne øke sannsynligheten for at respondentene kjenner igjen handlingene vi beskriver. På den andre siden kan for detaljerte alternativer føre til at respondentene ikke velger noen av alternativene, fordi det ikke var akkurat den handlingen vi har beskrevet de ble utsatt for. I sistnevnte tilfelle

¹⁶ Se <https://jusinfo.no/strafferett/bedrageri/bedrageri/> og [https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2009/saknr2009-76_anonymisert .pdf](https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2009/saknr2009-76_anonymisert.pdf).

¹⁷ <https://jusinfo.no/strafferett/bedrageri/bedrageri/>

risikerer vi at de ikke rapporterer at de har blitt utsatt for eller forsøkt utsatt for et lovbrudd.

I mange tilfeller er det ikke nødvendigvis rett fram for respondentene i undersøkelsen å vurdere om virksomheten ble *utsatt for* et lovbrudd eller var *involvert i* et lovbrudd (jf. drøftingen om hvitvasking). For personer uten betydelig innsikt i lovbestemmelsene er det heller ikke gitt at respondentene klarer å skille mellom den juridiske definisjonen av *forsøk på* og *fullbyrdet* lovbrudd.¹⁸

Korrupsjon er i Straffeloven § 387 beskrevet som å ha gitt, tilbudt, krevd, fått eller akseptert en utilbørlig fordel (bestikkelse) i anledning av stilling, verv eller oppdrag.¹⁹ Mange respondenter vil trolig tenke at hvis de vet om noen i virksomheten, eller selv har blitt tilbudt en utilbørlig fordel (bestikkelse), men avslø tilbudet, var det et *forsøk på* bestikkelse/korrupsjon. Det behøver imidlertid ikke å ha blitt gjennomført en overføring/fordelutveksling for at korrupsjonshandlingen skal anses som fullbyrdet, og at de dermed ble *utsatt for* korrupsjon. Tilsvarende er virksomheten utsatt for korrupsjon hvis virksomheten ble krevd eller bedt om å yte bestikkelser, selv om virksomheten valgte ikke å gjøre det.

For at et bedrageri skal anses som fullbyrdet, er det nok at det oppstår en risiko for tap, selv om tapet faktisk blir unngått, så lenge den villedende handlingen har funnet sted.²⁰ Det kan være at enkelte respondenter betrakter et bedrageri som ikke resulterte i tap, for eksempel fordi betalingen ble stoppet, som et forsøk på bedrageri, og derfor svarer «nei» på spørsmålet om virksomheten ble utsatt for bedrageri.

For å håndtere dette stiller vi derfor to spørsmål om bedrageri: (a) om virksomheten har hatt økonomisk tap som følge av en eller flere former for bedrageri og (b) om virksomheten har vært utsatt for forsøk på en eller flere former for bedrageri. Spørsmål (b) går bare til virksomhetene som svarer nei på spørsmål (a).²¹ Den samme todelingen (påført økonomisk tap og utsatt for forsøk) brukes også for digital utpressing, underslag og økonomisk utroskap, konkurskriminalitet og ulovlig samarbeid.

At bare de som svarer nei på spørsmål (a) får spørsmål (b) medfører at vi ikke får informasjon om hvorvidt de som ble utsatt for et tap også har blitt utsatt for andre forsøk. Vi har valgt denne tilnærmingen av hensyn til antall spørsmål hver respondent må besvare.

Det er vår vurdering at todelingen i spørsmålene (a) og (b) gir et godt bilde av andelen virksomheter som har vært utsatt for et fullbyrdet lovbrudd (og dermed har pådratt seg et økonomisk tap) og andelen som har vært utsatt for forsøk på lovbrudd (uten at tap nødvendigvis har oppstått). Samtidig vet vi at andelen som er utsatt for et fullbyrdet lovbrudd trolig vil ligge litt høyere enn det vi finner med

¹⁸ Det er heller ikke gitt hvor den såkalte forsøkgrensen (forsøkets nedre grense) går. Det vil si grensen mellom straffri forberedelse og straffbart forsøk.

¹⁹ <https://www.okokrim.no/korrupsjon.549312.no.html>

²⁰ <https://jusinfo.no/strafferett/bedrageri/bedrageri/>

²¹ Vi teller kun antall virksomheter som er utsatt, ikke hvor mange forsøk på bedrageri de er utsatt for. Virksomheter som er påført et økonomisk tap er også utsatt for (et vellykket) forsøk på bedrageri.

denne tilnærmingen, siden økonomisk tap ikke er en forutsetning for at lovbruddet er fullbyrdet.

I Vista Analyses spørreskjema ble det innledningsvis spesifisert at respondentene skulle svare «(...) kun om fullbyrdede lovbrudd, og ikke forsøk på lovbrudd som ble oppdaget og ikke hadde konsekvenser for virksomheten utover det som var knyttet til innsatsen for å stanse forsøket».²² Så sant respondentene har tolket dette som at de skal ha blitt påført et økonomisk tap (noe som er nærliggende), vil svarene på våre spørsmål som følger formuleringen i (a) være sammenlignbare med rapporterte utsatthet fra Vista Analyses undersøkelse.

Virksomheter som rapporterer økonomisk tap får oppfølgingsspørsmål om antall tilfeller som førte til tap, samt størrelsen på henholdsvis direkte tap og indirekte kostnader. Med *direkte tap* mener vi verdier som ble overført på grunn av bedrageri, underslåtte verdier, utbetalte løsepenger mv. Med *indirekte kostnader* mener vi økonomiske kostnader påført virksomheten som en følge av lovbruddet, som kostnader til eller tid brukt på intern granskning, anmeldelser, opprydding mv. Unntakene fra denne todelingen er spørsmålet om økonomisk tap som følge av korrupsjon og ulovlig samarbeid (omtales i kapittel 5).

Strafferettslige betraktninger om hvem som er utsatt, hva et forsøk innebærer og hvem som er skadelidende/bærer et tap, er komplekse forhold. Vi tar derfor forbehold om at de som svarer på undersøkelsen legger sin oppfatning av dette til grunn, snarere enn strafferettslige prinsipper.

3.3 Populasjon og utvalg

Undersøkelsens populasjon omfatter alle norske virksomheter med økonomisk aktivitet i året undersøkelsen dekker, samt alle kommuner. I 2023 var det registrert 646 884 aktive virksomheter ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB).²³ Det er imidlertid verken hensiktsmessig eller praktisk mulig å inkludere alle virksomhetene i undersøkelsen. Derfor sendes undersøkelsen til et representativt utvalg.

For å identifisere populasjonen benytter vi egne virksomhetsregistre basert på Brønnøysundregistrene. Vi har imidlertid ikke tilgang til næringsoppgaver for Enkeltpersonforetak, som SSB bruker for å definere aktive virksomheter der regnskap ikke foreligger. Vi har derfor måttet gjøre noen forenklede tilnærminger for å komme så nærme den faktiske populasjonen som mulig.

Enhetsregisteret består av om lag 1,1 millioner foretak (hovedenheter), med rundt 740 000 virksomheter (underenheter). Vårt fokus er på foretak med registrert(e) underenhet(er), siden foretakets økonomiske aktivitet registreres i underenheten. Etter dialog med SSB og egne vurderinger ender vi opp med en populasjon bestående av 636 765 unike virksomheter, som vi vurderer som tilstrekkelig nær SSBs tall på aktive virksomheter.

I 2023 var det 357 kommuner. Disse utgjør populasjonen for kommuneundersøkelsen.

²² Spørreskjemaet er tilgjengelig her:

https://www.nsd.no/data/individ/publikasjoner/NSD3100/Sporreskjema_virksomheter.pdf.

²³ SSBs Tabell 07091.

3.3.1 Virksomheter

For å sikre representativitet, er antallet virksomheter som mottar undersøkelsen bestemt ut fra populasjonsstørrelse, akseptert feilmargin og konfidensnivå, forventet svarprosent og sannsynlighet for at virksomhetene er utsatt for økonomisk kriminalitet. Vista Analyse rapporterte at 6,8 prosent av virksomhetene de sendte undersøkelsen til besvarte hele undersøkelsen. Blant virksomhetene med fem eller flere ansatte var svarprosenten 9,2 prosent (Vista Analyse, 2023).

Med utgangspunkt i svarprosenten Vista Analyse oppnådde, la vi til grunn et noe nøkternt anslag på 5 prosent. Vi la videre til grunn en akseptert feilmargin på ± 5 prosent og et konfidensnivå på 95 prosent.²⁴ Andelen virksomheter utsatt for økonomisk kriminalitet i ulike næringer er hentet fra Vista Analyses rapport (s. 27). Med dette kom vi fram til at vi måtte sende undersøkelsen til 83 189 virksomheter.

Konfidensnivået sier hvor sikre vi kan være på at det sanne svaret (andelen utsatt) ligger innenfor et visst intervall. Et vanlig konfidensnivå er 95 prosent. *Feilmarginen* forteller oss hvor mye resultatene fra en undersøkelse kan avvike fra det som faktisk gjelder for hele gruppen vi undersøker (populasjonen), for et gitt konfidensnivå. Feilmarginen viser hvor sikre vi kan være på resultatene. Feilmarginen gir et intervall rundt et tall, som for eksempel andelen virksomheter som oppgir å ha blitt utsatt for lovbrudd, der den sanne verdien for alle virksomheter sannsynligvis ligger. Mindre feilmarginer betyr mer nøyaktige svar, for et gitt konfidensnivå..

Totalt har 3 522 virksomheter svart på hele undersøkelsen, noe som utgjør 0,6 prosent av populasjonen. I undersøkelsen oppgir 10 prosent at de har vært utsatt for en eller flere former for økonomisk kriminalitet (se kapittel 4). Gitt størrelsen på populasjon, konfidensnivå på 95 prosent og antall svar, får vi en feilmargin på $\pm 0,99$ prosentpoeng. Det er altså 95 prosent sikkert at den sanne verdien (andelen utsatt for lovbrudd) ligger mellom 9 og 11 prosent.

Feilmarginen øker når gruppene som studeres blir mindre. For eksempel er det 4 204 virksomheter innen finansierings- og forsikringsvirksomhet i populasjonen, mens vi har mottatt svar fra 153 virksomheter i denne næringen. Av disse oppgir 27 prosent å ha vært utsatt for et lovbrudd. Feilmarginen (beregnet med samme konfidensnivå som over) blir da $\pm 6,91$ prosentpoeng. Med 95 prosent sannsynlighet ligger den sanne andelen mellom 20 og 34 prosent for denne næringen.

I tolkningen av resultatene vi presenterer, er det viktig å huske at jo mer vi deler opp i små grupper, desto større blir usikkerheten. For mindre grupper er heller ikke nødvendigvis svarene representative.

Tabell 3.1 oppsummerer beregnet antall svar nødvendig fra ulike grupper for å sikre representativitet, og hvor mange svar vi faktisk har mottatt fra de samme gruppene.

²⁴ Dette er vanlige verdier å bruke (se f.eks. <https://no.surveymonkey.com/mp/sample-size/>).

Tabell 3.1 Antall respondenter som kreves per gruppe for representativitet og faktisk antall respondenter

Gruppering	Tilstrekkelig antall svar ¹	Faktisk antall svar ²	Differanse
Alle virksomheter	138	3 758	3 620
Enheter uten ansatte	126	1 409	1 283
Enheter med 1-4 ansatte	126	846	720
Enheter med 5-9 ansatte	215	404	189
Enheter med 10-19 ansatte	215	322	107
Enheter med 20-49 ansatte	213	297	84
Enheter med 50-99 ansatte	204	234	30
Enheter med 100 eller flere ansatte	202	246	44
Jordbruk, skogbruk og fiske	206	192	-14
Industri, inkl. bergverksdrift og utvinning	227	284	57
Elektrisitet, gass, mv., inkl. vannforsyning mv.	210	131	-79
Bygge- og anleggsvirksomhet	254	283	29
Varehandel, reparasjon av motorvogner	287	289	2
Transport og lagring	253	178	75
Overnattings- og serveringsvirksomhet	233	103	-130
Informasjon og kommunikasjon	215	215	0
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	342	153	-189
Omsetning og drift av fast eiendom	216	311	95
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	216	346	130
Forretningsmessig tjenesteyting	215	209	-6
Offentlig administrasjon og forsvar	132	87	-45
Undervisning	172	178	6
Helse- og sosialtjenester	86	191	105
Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter	216	309	93
Annen tjenesteyting	216	299	83

1) Tilstrekkelig antall svar for å sikre representativitet, gitt populasjonsstørrelse, akseptert feilmargin og konfidensnivå samt sannsynlighet for at virksomhetene er utsatt for økonomisk kriminalitet.

2) Antall respondenter som minst har svart på første spørsmål (spørsmål om utsatthet for bedrageri). Næringer med færre svar enn det som er beregnet som tilstrekkelig for representativitet er markert i rødt.

Kilder: Vista Analyse og Samfunnsøkonomisk Analyse

Undersøkelsen er sendt elektronisk, hovedsakelig til den e-postadressen som er registrert på virksomheten i Brønnøysundregisteret. Dette gir et betydelig frafall grunnet e-postadresser som ikke lenger er i bruk. Det største frafallet kommer likevel av virksomheter som tilsynelatende har mottatt undersøkelsen, men ikke besvart den. Mulige årsaker kan være at mottaker ikke ønsker å svare, bruken av upersonlige e-postadresser (som post@virksomhet.no eller service@virksomhet.no), hvor undersøkelsen ikke når fram til riktig person, eller

at undersøkelsen blir stoppet av brannmurer. Programmet vi bruker for utsendelse av spørreundersøkelser klarer kun å fange opp frafall grunnet e-postadresser som ikke lenger virker. Det er derfor ikke mulig for oss å si akkurat hvor mange som faktisk har mottatt undersøkelsen.

For å få flere svar fra enkelte grupper hvor svarprosenten var lavere enn antatt, endte vi til slutt med å sende undersøkelsen til 85 104 virksomheter. Det er 1 114 virksomheter som aktivt har avvist deltakelse i undersøkelsen (trykket på lenke for å avslå undersøkelsen i e-post som sendes ut). Videre har 362 respondenter åpnet undersøkelsen, men svart at de ikke ønsker å delta på det innledende spørsmålet om samtykke.

Totalt har 3 879 virksomheter samtykket til å delta i omfangsundersøkelsen. Av disse har 3 758 virksomheter besvart første spørsmål (spørsmål om utsatthet for bedrageri). Det er 3 522 virksomheter som har svart på hele undersøkelsen. Det gir en svarprosent på 4,4 prosent på første spørsmål, og 4,1 prosent på hele undersøkelsen, hvis vi beregner svarprosenten ut fra hvor mange vi har sendt undersøkelsen til (uavhengig av om virksomhetene har mottatt undersøkelsen eller ikke). Det er 1 402 virksomheter med fem eller flere ansatte som har svart på hele undersøkelsen. Svarprosent for denne gruppen er 4,9 prosent.

Samlet har vi har vi betydelig færre svar enn Vista Analyse hadde i forrige omfangsundersøkelse (6 768 virksomheter besvarte hele deres undersøkelse). Når vi avgrenser oss til virksomheter med fem eller flere ansatte er ikke forskjellen like stor (1 588 virksomheter i denne gruppen besvarte hele deres undersøkelse).²⁵

Representativitet handler imidlertid ikke bare om å oppnå et tilstrekkelig antall besvarelser, men også om *hvem* som svarer på undersøkelsen. For å kunne generalisere svarene innenfor undergrupper, enten knyttet til virksomhetsstørrelse eller næring må vi ha tilstrekkelig med svar fra de ulike undergruppene. Det betyr at resultatene ikke nødvendigvis blir riktigere (mer representative) dersom vi får flere svar i undergrupper hvor vi allerede har et tilstrekkelig antall respondenter til å sikre representativitet innenfor den aksepterte feilmarginen på ± 5 prosent og konfidensnivå på 95 prosent. Derfor er det heller ikke slik at flere svar i seg selv sikrer bedre representativitet.

Vi har prioritert å sikre et tilstrekkelig antall svar fra ulike virksomhetsgrupper (basert på størrelse og næring), siden dette er nødvendig for å oppnå representativitet, fremfor høy svarprosent for populasjonen som helhet. Vi har i parringene derfor lagt mer vekt på enkelte næringer og størrelsesgrupper enn andre.

Vi har oppnådd representativitet for alle størrelseskategorier, og de fleste næringer (jf. tabell 3.1). Det er imidlertid noen næringer det har vist seg svært krevende å få tilstrekkelig antall svar fra.²⁶ Dette skyldes bl.a. få antall virksomheter i næringen totalt, som igjen krever flere svar for representativitet, at andelen utsatte virksomheter er høy (fra forrige undersøkelse), som også krever flere svar, eller at det er overvekt av e-postadresser som går til upersonlige adresser, f.eks. booking eller reservasjon (overnatting og servering).

²⁵ Vedlegg 2 gir en oversikt over antall respondenter per næring og størrelseskategori i hhv. vår og deres undersøkelse.

²⁶ Der vi ikke har klart å sikre representativitet har vi flere eller om lag like mange svar som i forrige omfangsundersøkelse (se vedlegg 2). Det er derfor uklart om andelen vi har lagt til grunn i beregningen av tilstrekkelig antall respondenter er riktige (forstått som representative).

Det er verdt å nevne at vi observerer stadig større skepsis til e-poster som inneholder lenker (som e-poster om spørreundersøkelser gjerne gjør) i ulike undersøkelser vi gjennomfører. Dette er naturlig, sett i lys av den økte oppmerksomheten bedrageri har fått (se omtale i kapittel 1.3), og det er en utfordring vi må håndtere i framtidige omfangsundersøkelser.

3.3.2 Kommuner

Undersøkelsen ble sendt til alle landets kommuner. Av 357 kommuner har 129 samtykket til å delta. Det er 122 kommuner som har besvart første spørsmål (om utsatthet for bedrageri), og 104 kommuner har besvart hele undersøkelsen. Det vil si at 29 prosent av kommunene har fullført undersøkelsen. Samlet er det et representativt antall kommuner som har svart på første spørsmål, gitt en akseptert feilmargin på ± 5 prosent, konfidensnivå på 95 prosent og andel kommuner utsatt for økonomisk kriminalitet hentet fra Vista Analyses rapport (jf. tabell 3.2).

Tabell 3.2 Antall respondenter som kreves og faktisk antall respondenter

Gruppering	Tilstrekkelig antall svar ¹	Faktisk antall svar ²	Differanse
Alle kommuner	122	122	0
0-1 999 innbyggere	55	26	-29
2 000-4 999 innbyggere	64	29	-35
5 000-9 999 innbyggere	51	20	-31
10 000-19 999 innbyggere	38	14	-24
20 000-29 999 innbyggere	26	9	-17
30 000-49 999 innbyggere	15	10	-5
50 000 innbyggere eller flere	18	14	-4

Kilde: Samfunnsøkonomisk Analyse

Når vi grupperer kommunene etter størrelse (antall innbyggere), kan vi ikke lenger si at vi har representativitet (jf. tabell 3.2). Vi har derfor i begrenset grad rapportert resultater fra undersøkelsen for ulike kommunegrupper.

3.4 Vekting av svar

Antall svar som må til for å sikre representativitet er ikke nødvendigvis proporsjonalt med antall virksomheter/kommuner i populasjonen. Dermed kan fordelingen av virksomheter/kommuner i utvalget etter størrelse og/eller næring avvike fra den i den generelle populasjonen. Dessuten har vi erfart at større virksomheter, og virksomheter fra noen enkeltnæringer, er mer tilbøyelige til å besvare undersøkelsen. Dette bidrar ytterligere til fordelingsskjevheten mellom utvalg og populasjon.

3.4.1 Virksomheter

For å korrigere skjevheten mellom nærings- og størrelsesfordelingen i utvalg og populasjon, har vi vektet svarene for antall ansatte og næring. Vektene er bestemt som forholdet mellom andelen de ulike størrelsesgruppene utgjør i hhv. populasjonen og i gruppen av virksomheter vi har fått svar fra. Eksempelvis

utgjør store virksomheter en større andel av vårt utvalg enn de gjør i populasjonen, mens små virksomheter er underrepresentert (jf. tabell 3.3). Dette innebærer at de store virksomhetenes svar vektas noe ned, mens svarene fra små virksomheter vektas opp.

Finansierings- og forsikringsvirksomhet er et eksempel på en næring hvor vi av hensyn til representativitet trenger svar fra relativt mange virksomheter (se kapittel 3.3.1). Vi har ikke oppnådd representativitet for denne næringen alene, men det er nok finansierings- og forsikringsvirksomheter som har svart på undersøkelsen til at næringen overrepresentert blant respondentene (jf. tabell 3.4). Svarene fra finansierings- og forsikringsvirksomhetene må derfor vektas noe ned, mens for eksempel svarene til bygge- og anleggsvirksomhetene vektas opp.

Tabell 3.3 Fordeling av virksomheter etter størrelse (antall ansatte)

Antall ansatte	Respondenter	Populasjon
Enheter uten ansatte	37,5 %	72,2 %
Enheter med 1-4 ansatte	22,5 %	16,7 %
Enheter med 5-9 ansatte	10,8 %	4,7 %
Enheter med 10-19 ansatte	8,6 %	3,2 %
Enheter med 20-49 ansatte	7,9 %	2,1 %
Enheter med 50-99 ansatte	6,2 %	0,5 %
Enheter med 100 eller flere ansatte	6,6 %	0,4 %

Kilde: Samfunnsøkonomisk Analyse

Når vi vektas svarene for antall ansatte og næring, betyr det at vi beregner en vekt på bakgrunn av hvor stor andel gruppen av virksomheter i en bestemt størrelseskategori og næring utgjør i utvalget, sammenlignet med populasjonen. Vektene fremgår i vedlegg 2.

Ved vekting av svarene i undersøkelsen er det i utgangspunktet en forutsetning at vi har representativitet innenfor grupperingene vi ser på. Dersom svarene ikke er representative, og vi tillegger dem mer/mindre vekt (fordi gruppen er under-/overrepresentert i utvalget) risikerer vi å gi «gale» svar for mye/lite vekt og dermed et feil bilde av virksomhetens utsatthet for økonomisk kriminalitet.

Vi har slått noen næringsgrupper sammen for å sikre representativitet, mens vi har latt noen næringsgrupper være selv om vi ikke har et representativt antall svar for disse (merket i rødt i tabell 3.4).²⁷ Fem av seks grupper hvor vi ikke har representativt antall svar er overrepresentert i vårt utvalg. Dermed er det mer sannsynlig at vi undervurderer utsattheten i disse næringsgruppene (siden svarene vektas ned), enn at vi tillegger svarene deres for stor vekt.

²⁷ Vi har slått bergverksdrift og utvinning sammen med industri, og vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet sammen med elektrisitets-, gass-, - damp og varmtvannsforsyning.

Tabell 3.4 Fordeling av virksomheter etter næring

Næring	Respondenter	Populasjon
Jordbruk, skogbruk og fiske	5,1 %	10,6 %
Industri, inkl. bergverksdrift og utvinning	7,6 %	3,5 %
Elektrisitet, gass, mv., inkl. vannforsyning mv.	3,5 %	0,6 %
Bygge- og anleggsvirksomhet	7,5 %	11,0 %
Varehandel, reparasjon av motorvogner	7,7 %	8,8 %
Transport og lagring	4,7 %	4,4 %
Overnattings- og serveringsvirksomhet	2,7 %	2,4 %
Informasjon og kommunikasjon	5,7 %	4,4 %
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	4,1 %	0,7 %
Omsetning og drift av fast eiendom	8,3 %	12,3 %
Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	9,2 %	11,4 %
Forretningsmessig tjenesteyting	5,6 %	4,4 %
Offentlig administrasjon og forsvar	2,3 %	0,05 %
Undervisning	4,7 %	3,1 %
Helse- og sosialtjenester	5,1 %	6,9 %
Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter	8,2 %	7,2 %
Annen tjenesteyting	8,0 %	8,2 %

Note: Næringene merket i rødt er næringer hvor vi ikke har et representativt antall svar (se kapittel 3.3.1).
Kilde: Samfunnsøkonomisk Analyse

Når vi ser på oppfølgingsspørsmål for de ulike lovbruddene inkludert i undersøkelsen, som spørsmål om hvor mange ganger de ble utsatt for et lovbrudd, antall anmeldelser og hvem lovbrøtteren var mv., blir gruppene av respondenter små, og vi kan ikke si at svarene er representative. Det er i utgangspunktet bare hovedresultatene (kapittel 4) som er vektet, hvis ikke annet er nevnt.²⁸

3.4.2 Kommuner

Flertallet av respondentene er mindre kommuner, i likhet med populasjonen. Svrraten er imidlertid betydelig høyere blant de største kommunene. Sammenlignet med populasjonen, er store kommuner overrepresentert blant respondentene (jf. tabell 3.5).

Vi har kun vektet kommunenes svar når vi ser på totalen. For det første har vi ikke noe å vekte med når vi deler kommunene i grupper etter kommunestørrelse. For det andre er ikke svarene representative når vi ser på disse undergruppene (jf. kapittel 3.3.2).

²⁸ Vi oppgir det i tabell-/figuroverskriftene hvis svarene er vektet.

Tabell 3.5 Fordeling av kommuner etter størrelse (antall innbyggere)

Kommunestørrelse	Respondenter	Populasjon
0-1 999 innbyggere	21,3 %	21,6 %
2 000-4 999 innbyggere	23,8 %	27,2 %
5 000-9 999 innbyggere	16,4 %	19,6 %
10 000-19 999 innbyggere	11,5 %	13,2 %
20 000-29 999 innbyggere	7,4 %	8,4 %
30 000-49 999 innbyggere	8,2 %	4,5 %
50 000 innbyggere eller flere	11,5 %	5,6 %

Note: Vi har ikke et representativt antall svar for de ulike kommunestørrelsene (se kapittel 3.3.2).

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Samfunnsøkonomisk Analyse

4 Hovedresultater

I 2023 opplevde 10 prosent av virksomhetene økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet, mens 18 prosent ble utsatt for forsøk på slik kriminalitet. Blant kommunene oppgir 10 prosent å ha hatt økonomisk tap, og 48 prosent ble utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet.

I dette kapitlet presenteres hovedresultatene fra omfangsundersøkelsen for både virksomheter og kommuner. Kapitlet dekker omfanget av økonomisk kriminalitet de utsettes for, hvilke typer kriminalitet som forekommer, samt hvilke næringer som er mest utsatt, og hva de er mest utsatt for.

4.1 Utsatthet for økonomisk kriminalitet

Svarene som rapporteres her er, hvis ikke annet er nevnt, vektet med hensyn til størrelse og næring for virksomhetene, og med hensyn til størrelse for kommunene (se omtale av vektning i kapittel 3.4). Svarene er representative for virksomheter fordelt på størrelse og (de fleste) næringer, samt kommunene samlet (se kapittel 3.3). Der hvor vi har et representativt antall svar, er også feilmarginen innenfor vår aksepterte grense på ± 5 prosent (se kapittel 3.3.1).

4.1.1 Virksomheter

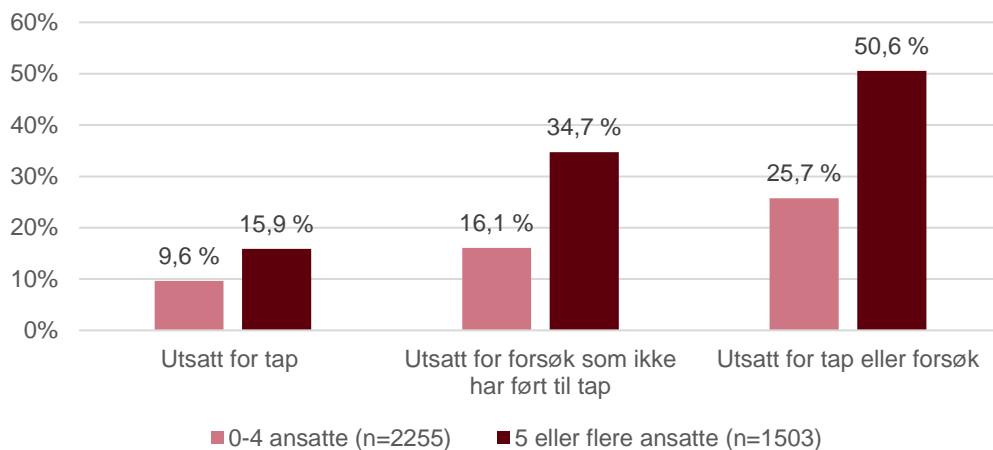
Samlet oppgir 10,3 prosent av respondentene i undersøkelsen at de ble påført et økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023. Større virksomheter er mer utsatt for økonomisk kriminalitet enn de minste (inkl. virksomheter uten ansatte). Av virksomhetene med fem eller flere ansatte oppgir 15,9 prosent at de ble påført et økonomisk tap som følge av en eller flere former for økonomisk kriminalitet, mens 9,6 prosent av virksomhetene med færre enn fem ansatte oppgir det samme (jf. figur 4.1).

Videre oppgir 18,1 prosent av virksomhetene at de har vært utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet som ikke medførte økonomisk tap. Dette spørsmålet ble kun stilt til virksomheter som svarte «nei» på spørsmål om økonomisk tap, for å redusere antall spørsmål i undersøkelsen. De som har opplevd tap, kan også anses å ha vært utsatt for minst ett (vellykket) forsøk. Legger vi disse gruppene sammen, finner vi at 28,4 prosent av virksomhetene har vært utsatt for forsøk og/eller tap som følge av økonomisk kriminalitet.

Blant virksomheter med fem eller flere ansatte, rapporterer 34,7 prosent at de opplevde forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023, mens 16,1 prosent av

virksomheter med 0-4 ansatte sier det samme. Totalt har halvparten av virksomhetene med fem eller flere ansatte vært utsatt for enten tap eller forsøk på økonomisk kriminalitet. For virksomheter med 0-4 ansatte gjelder dette for om lag en av fire (jf. figur 4.1).

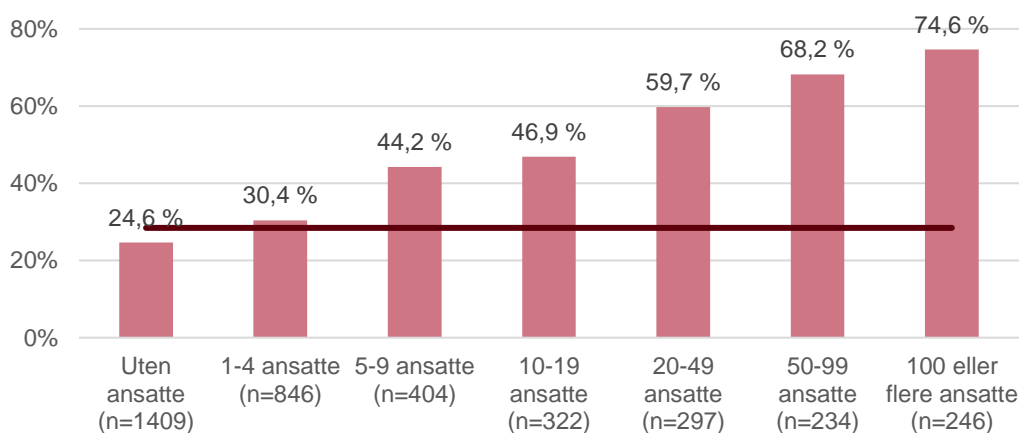
Figur 4.1 Andel virksomheter (vektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet og andel virksomheter (vektet) utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023, etter virksomhetsstørrelse (antall ansatte)

Note: Svarene er vektet for både virksomhetenes størrelse (antall ansatte) og næring.
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Ser vi på alle virksomhetene samlet, oppgir 28 prosent at de har vært utsatt for minst ett forsøk på økonomisk kriminalitet (heltrukken linje i figur 4.2 under). For de største virksomhetene er andelen betydelig høyere; om lag tre av fire virksomheter med 100 eller flere ansatte rapporterer at de har vært utsatt for minst ett forsøk. Til sammenligning oppgir om lag en av fire virksomheter uten ansatte det samme (jf. figur 4.2). Resultatene samsvarer med andre undersøkelser (se kapittel 2), som viser at større virksomheter er mer utsatt for økonomisk kriminalitet enn mindre virksomheter.

Figur 4.2 Andel virksomheter (vektet) som oppgir å være utsatt for minst ett forsøk på økonomisk kriminalitet (inkl. tilfeller med økonomisk tap) i 2023, etter størrelsesgruppe (antall ansatte)

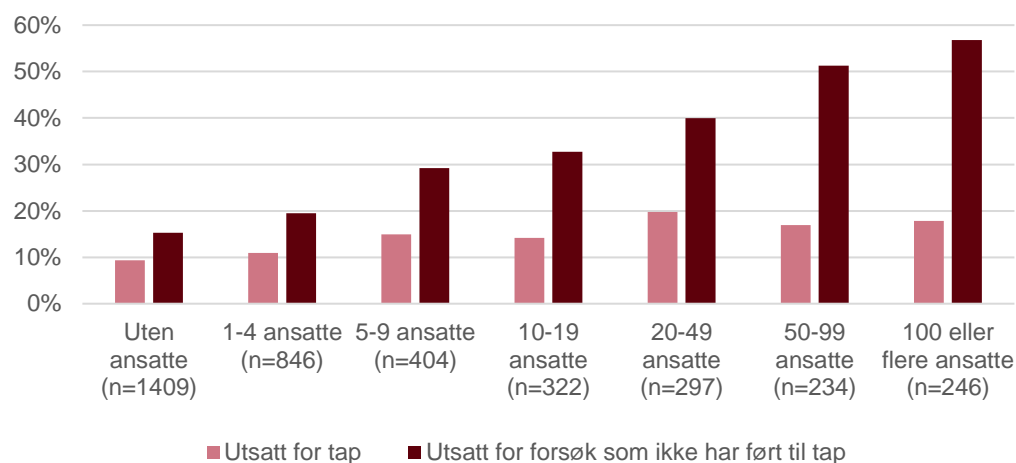

Note: Svarene er vektet for virksomhetenes næring. Den heltrukne linjen viser andel utsatte virksomheter, uavhengig av størrelse (vektet for både virksomhetenes størrelse og næring).
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Økt utsatthet med virksomhetsstørrelse ser hovedsakelig ut til å skyldes at større virksomheter er mer utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet, som ikke resulterer i tap (jf. figur 4.3). Andelen virksomheter som rapporterer økonomiske tap er relativt lik på tvers av de større størrelsesgruppene. Dette kan indikere at større virksomheter både er mer utsatt og bedre rustet til å oppdage og/eller avverge forsøk. I tillegg vurderer større virksomheter i større grad risikoen for økonomisk kriminalitet som høyere enn mindre virksomheter (se kapittel 7.1).

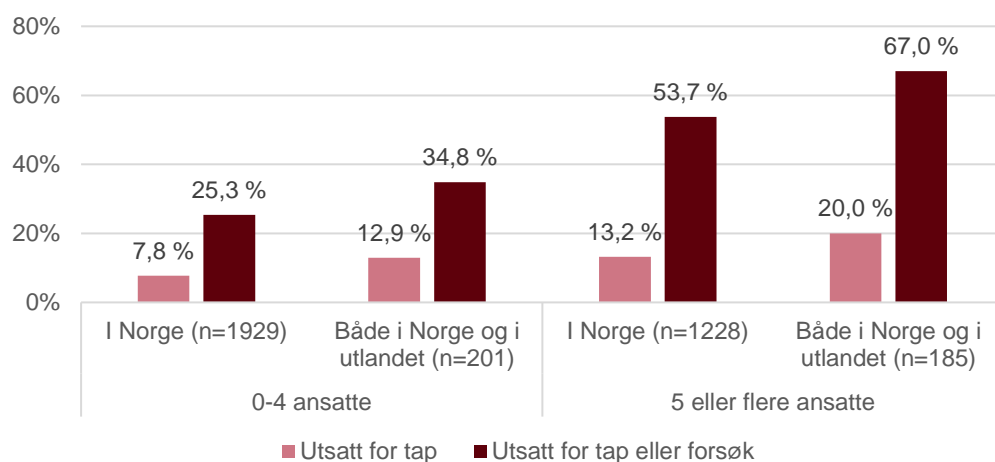
Figur 4.3 Andel virksomheter (vektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet og andel virksomheter (vektet) utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023, etter størrelsesgruppe (antall ansatte)

Note: Svarene er vektet for virksomhetenes næring.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Figur 4.4 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet og andel virksomheter (uvektet) utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023, etter virksomhetsstørrelse og hvor virksomheten hovedsakelig opererer

Note: Hvor virksomheten hovedsakelig opererer er basert på respondentenes vurdering. Det er få virksomheter som har oppgitt at de hovedsakelig opererer i utlandet. Derfor er de slått sammen med gruppen som opererer både i Norge og i utlandet. Vi har ikke informasjon om hvor populasjonen av norske virksomheter opererer, og derfor er ikke svarene i denne figuren vektet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Samlet oppgir halvparten av respondentene med fem eller flere ansatt at de ble utsatt for tap eller forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023 (søylen helt til høyre i

figur 4.1). Til sammenligning oppgir 67 prosent av respondentene med fem eller flere ansatte, som også oppgir å ha aktivitet både i Norge og i utlandet, å være utsatt for tap eller forsøk på økonomisk kriminalitet (søylen helt til høyre i figur 4.4). Det samme går igjen for respondentene med færre enn fem ansatte. Oppsummert indikerer svarene at virksomheter med aktivitet i utlandet er mer utsatt for økonomisk kriminalitet enn de som kun opererer i Norge (jf. figur 4.4). Dette er i samsvar med funn fra KRISINO 2021 (omtalt i kapittel 2.1).

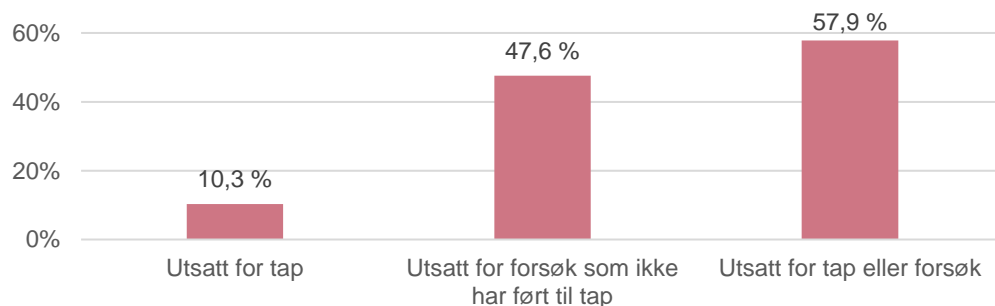
Andelen virksomheter som rapporterer økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023 er på nivå med andelen i 2021 (Vista Analyse, 2023).²⁹ Resultatene fra 2021 var igjen sammenlignbare med rapportert utsatthet i 2008 (Ellingsen, 2010). Selv om endringer i spørsmålsformuleringene kan ha påvirket resultatene noe, tyder lite på at andelen virksomheter som opplever økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet, har endret seg betydelig siden 2008. Sammenligner vi med resultatene fra Statistisk sentralbyrås undersøkelse i 2004, har andelen falt noe (Ellingsen & Sky, 2005).

I årets undersøkelse er flere lovbrudd som var inkludert i den forrige omfangsundersøkelsen utelatt (se kapittel 3.1). Dette gjelder bl.a. regnskapskriminalitet, verdipapirkriminalitet og hvitvasking, hvor den rapporterte utsattheten var relativt lav i forrige undersøkelse. Dette tilsier at totalen ikke nødvendigvis påvirkes vesentlig av at disse ikke er med i årets undersøkelse.

4.1.2 Kommuner

Om lag 10 prosent av kommunene oppgir at de ble påført et økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023 (vektet for kommunestørrelse). Videre oppgir 48 prosent av kommunene at de ble utsatt for ett eller flere forsøk, som ikke førte til økonomiske tap. Samlet rapporterer 58 prosent av kommunene at de ble utsatt for tap eller forsøk på økonomisk kriminalitet (jf. figur 4.5).

Figur 4.5 Andel kommuner (vektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet og andel kommuner (vektet) utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023

Note: Svarene er vektet for kommunestørrelse (antall innbyggere).

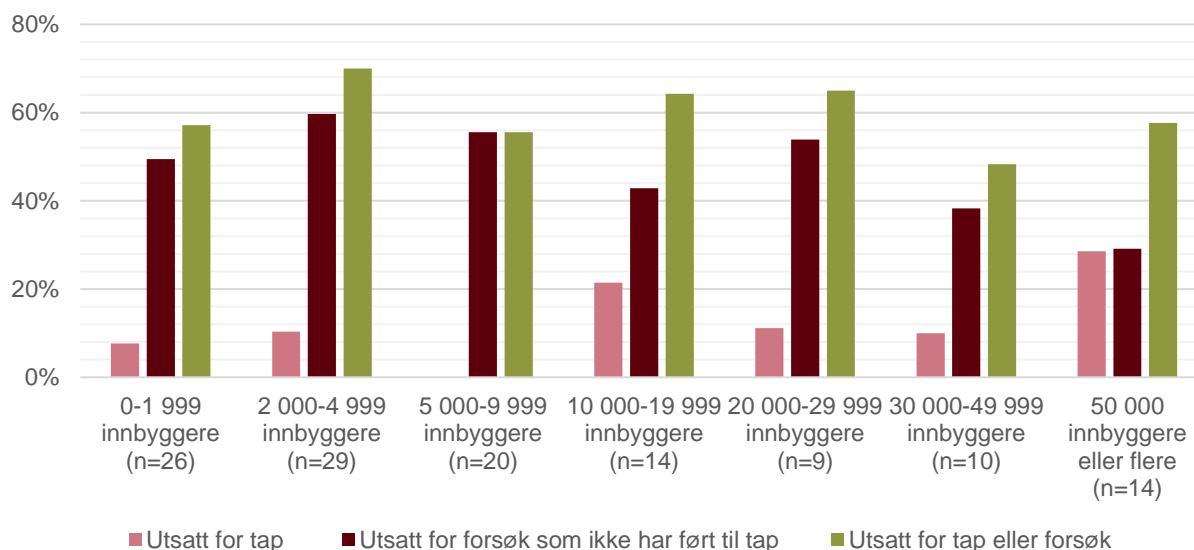
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Det ser ikke ut til å være systematiske sammenhenger mellom kommunestørrelse og andelen kommuner som er utsatt for økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet (jf. figur 4.6). Kommuner med over 50 000 innbyggere rapporterer i størst grad at de er påført økonomisk tap. Samtidig er dette gruppen med lavest andel som rapporterer at de er utsatt for forsøk som

²⁹ Det er vår vurdering at andelen som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet er sammenlignbar med andelen som oppga å være utsatt for økonomisk kriminalitet i forrige omfangsundersøkelse (se kapittel 3.2).

ikke har ført til tap. Begrenset antall respondenter i hver undergruppe gjør det imidlertid utfordrende å generalisere resultatene.

Figur 4.6 Andel kommuner (uvektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet og andel (uvektet) utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023, etter kommunestørrelse

Note: Innad i hver størrelsesgruppe har vi ingen faktorer å vekte svarene med. Vi har heller ikke et representativt antall svar for de enkelte gruppene.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Sammenlignet med forrige omfangsundersøkelse kan det se ut til at andelen kommuner utsatt for tap som følge av økonomisk kriminalitet har falt noe. I 2021 rapporterte totalt 14 prosent (ikke vektet) av kommunene at de var utsatt for økonomisk kriminalitet (Vista Analyse, 2023, s. 38). Hvis vi ikke vekter svarene i årets undersøkelse, får vi at 11,5 prosent av kommunene har vært utsatt for tap. Kommunene var ikke inkludert i Statistisk sentralbyrås undersøkelser.

4.2 Utsatthet for ulike typer lovbrudd

Omfangsundersøkelsen stiller spørsmål om virksomhetenes og kommunenes utsatthet for bedrageri, digital utpressing (løsepengeangrep), underslag, økonomisk utroskap, korrupsjon, konkurskriminalitet og ulovlig samarbeid. I tillegg har respondentene mulighet til å rapportere utsatthet for annen økonomisk kriminalitet.³⁰

Svarene som rapporteres her er også, hvis ikke annet er nevnt, vektet med hensyn til størrelse og næring for virksomhetene, og med hensyn til størrelse for kommunene (se omtale av vektning i kapittel 3.4). Svarene er representative for virksomheter fordelt på størrelse og (de fleste) næringer, samt kommunene samlet (se kapittel 3.3).

4.2.1 Virksomheter

Bedrageri er den vanligste formen for økonomisk kriminalitet virksomhetene oppgir å være utsatt for. Blant virksomheter med fem eller flere ansatte oppgir 6,9 prosent at de ble påført et økonomisk tap som følge av bedrageri, mens

³⁰ Spørsmålet kan besvares som fritekst, for å gi respondentene mulighet til å oppgi hva de er utsatt for.

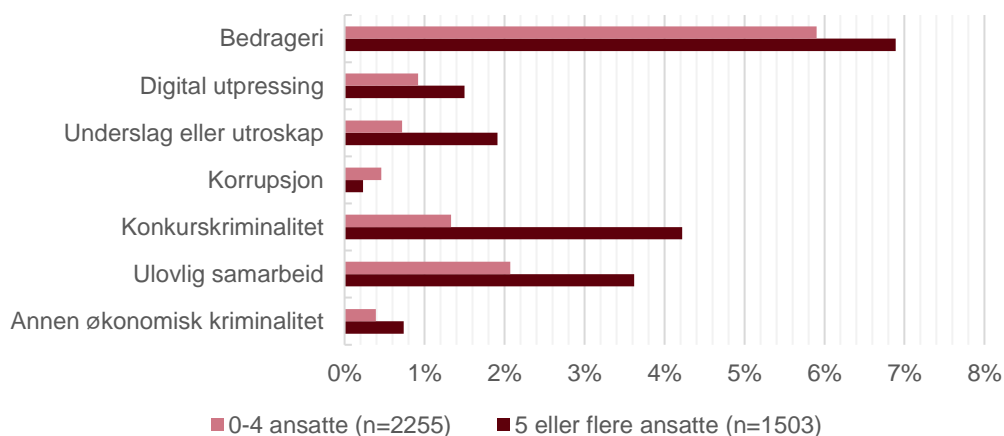
tilsvarende andel for virksomheter med 0-4 ansatte er 5,9 prosent (jf. figur 4.7). Videre rapporterer 43,7 prosent av virksomhetene med fem eller flere ansatte å ha blitt utsatt for forsøk på bedrageri, sammenlignet med 21,7 prosent av virksomhetene med 0-4 ansatte (jf. note: svarene er vektet for både virksomhetenes størrelse (antall ansatte) og næring. for korrupsjon er kun de som har rapportert at det førte til et økonomisk tap inkludert (det er korrupsjon selv om det ikke har medført økonomisk tap).

kilde: spørreundersøkelse gjennomført av samfunnsøkonomisk analyse og kpmg

sammenligner vi andelen virksomheter som rapporterer økonomisk tap som følge av bedrageri i årets undersøkelse, med andelen som rapporterte å ha vært utsatt for bedrageri i forrige omfangsundersøkelse, ser vi en nedgang i utsattheten blant virksomheter med fem eller flere ansatte og en økning blant virksomheter med 0-4 ansatte.

figur 4.8).

Figur 4.7 Andel virksomheter (vektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter type lovbrudd og virksomhetsstørrelse

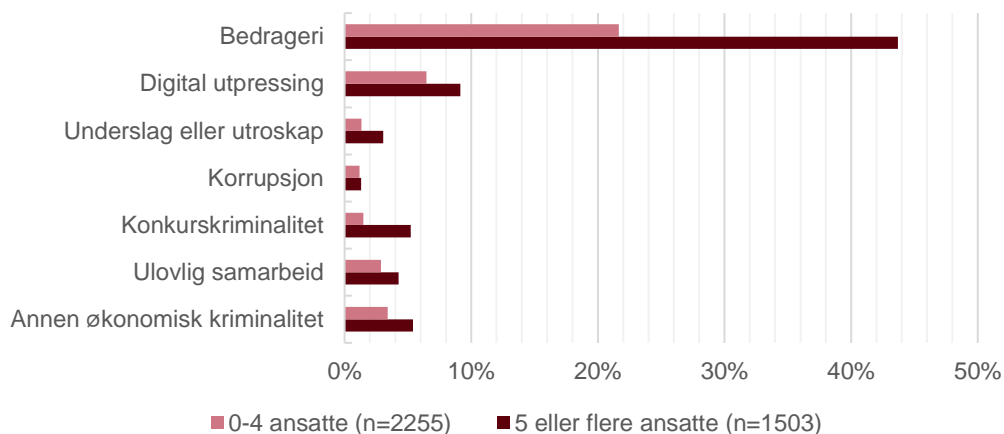

Note: Svarene er vektet for både virksomhetenes størrelse (antall ansatte) og næring. For korrupsjon er kun de som har rapportert at det førte til et økonomisk tap inkludert (det er korrupsjon selv om det ikke har medført økonomisk tap).

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Sammenligner vi andelen virksomheter som rapporterer økonomisk tap som følge av bedrageri i årets undersøkelse, med andelen som rapporterte å ha vært utsatt for bedrageri i forrige omfangsundersøkelse, ser vi en nedgang i utsattheten blant virksomheter med fem eller flere ansatte og en økning blant virksomheter med 0-4 ansatte.

Figur 4.8 Andel virksomheter (vektet) som oppgir å være utsatt for minst ett forsøk på økonomisk kriminalitet (inkl. tilfeller med økonomisk tap) i 2023, etter type lovbrudd og virksomhetsstørrelse

Note: Svarene er vektet for både virksomhetenes størrelse (antall ansatte) og næring. For korrupsjon er alle inkludert, uavhengig av om det førte til økonomisk tap eller ikke.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Førrige omfangsundersøkelse viste en relativt stor forskjell i rapportert utsatthet for bedrageri mellom små og store virksomheter (Vista Analyse, 2023, s. 24). I årets undersøkelse er forskjellen i andelen virksomheter som rapporterer økonomisk tap som følge av bedrageri relativt liten mellom små og store virksomheter. Dette ser først og fremst ut til å skyldes at andelen har økt for små virksomheter.

Forskjellen i rapportert utsatthet for forsøk på bedrageri er betydelig større mellom de to virksomhetsgruppene; andelen blant virksomheter med fem eller flere ansatte er dobbelt så høy som for virksomheter med 0-4 ansatte (jf. note: svarene er vektet for både virksomhetenes størrelse (antall ansatte) og næring. for korrupsjon er kun de som har rapportert at det førte til et økonomisk tap inkludert (det er korrupsjon selv om det ikke har medført økonomisk tap). kilde: spørreundersøkelse gjennomført av samfunnsøkonomisk analyse og kpmg

sammenligner vi andelen virksomheter som rapporterer økonomisk tap som følge av bedrageri i årets undersøkelse, med andelen som rapporterte å ha vært utsatt for bedrageri i førrige omfangsundersøkelse, ser vi en nedgang i utsattheten blant virksomheter med fem eller flere ansatte og en økning blant virksomheter med 0-4 ansatte.

figur 4.8). Det er naturlig å tolke dette som at større virksomheter i mye større grad blir utsatt for bedrageriforsøk enn mindre virksomheter, men at de større virksomhetene har bedre rutiner for å oppdage forsøkene. Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES) sin kartlegging av bedrageri mot næringslivet viser at små og mellomstore virksomheter er særlig sårbare, fordi de ofte har begrensende ressurser til sikkerhetsarbeid (NTAES, 2019).

Det overordnede bildet viser at utsatthet for økonomisk kriminalitet (tap og forsøk samlet) øker med virksomhetsstørrelse (se kapittel 4.1.1). Dette ser hovedsakelig ut til å skyldes at bedrageri og bedrageriforsøk er det absolutt flest virksomheter blir utsatt for, og at andelen utsatt for bedrageriforsøk øker med størrelsen på virksomheten. Blant de største virksomhetene rapporterer en noe

lavere andel om tap knyttet til bedrageri, sammenlignet med mellomstore virksomheter. Samtidig er andelen som opplever bedrageriforsøk høyest blant de største virksomhetene (jf. tabell 4.1).

Etter bedrageri er konkursskriminalitet og ulovlig samarbeid de kriminalitetsformene flest oppgir at har påført virksomheten økonomisk tap i 2023 (jf. figur 4.7). Et eksempel på konkursskriminalitet er at en person eller et foretak som er i ferd med å slås konkurs bevisst skjuler eller fjerner verdier, slik at kreditorene ikke får dekket fordringene sine. De som oppgir å være utsatt for ulovlig samarbeid oppgir i størst grad at de ble utsatt for prissamarbeid³¹.

I rapporteringen fra forrige omfangsundersøkelse ble konkursskriminalitet (gjeldsforhold) og ulovlig samarbeid slått sammen, og sammen med regnskapskriminalitet og verdipapirkriminalitet (disse er ikke med i vår undersøkelse). Andelen utsatt for økonomisk tap som følge av hhv. konkursskriminalitet og ulovlig samarbeid i 2023, er hver for seg høyere enn den samlede andelen rapportert for 2021 (med 2 prosent for virksomheter med fem eller flere ansatte og 1 prosent for de med 0-4 ansatte).

Virksomhetenes utsatthet for korrupsjon ser ut til å ha falt, sammenlignet med forrige undersøkelse. Av de relativt få virksomhetene som rapporterer at de ble utsatt for korrupsjon i 2023, rapporterer de fleste at de ble krevd eller bedt om å yte bestikkelse for å få oppdrag, tillatelse eller noe annet som virksomheten ønsker eller behøver, eller at en person tilknyttet virksomheten har fått tilbud om bestikkelse.

³¹ I undersøkelsen beskrevet som «Virksomheten kjøpte inn varer eller tjenester fra et marked der konkurrenter kommuniserte med hverandre om hvilke priser de skulle sette overfor sine kunder.»

Tabell 4.1 Andel virksomheter (vektet) som oppgir å være utsatt for minst ett forsøk på økonomisk kriminalitet (inkl. tilfeller med økonomisk tap) og økonomisk tap i 2023, etter type lovbrudd og virksomhetsstørrelse

	Bedrageri		Digital utpressing		Underslag eller utroskap		Korrupsjon	Konkurskriminalitet		Ulovlig samarbeid		Annen økonomisk kriminalitet	
	Tap eller forsøk	Tap	Tap eller forsøk	Tap	Tap eller forsøk	Tap	Utsatt	Tap eller forsøk	Tap	Tap eller forsøk	Tap	Tap eller forsøk	Tap
Uten ansatte	20,9 %	5,8 %	5,9 %	0,8 %	1,2 %	0,6 %	1,1 %	1,4 %	1,3 %	3,0 %	2,2 %	3,4 %	0,5 %
1-4 ansatte	24,9 %	6,3 %	8,7 %	1,4 %	2,1 %	1,4 %	1,7 %	2,1 %	1,6 %	2,3 %	1,6 %	3,3 %	0,0 %
5-9 ansatte	36,4 %	5,8 %	8,2 %	0,9 %	1,6 %	1,4 %	1,5 %	5,6 %	4,5 %	5,5 %	4,5 %	7,2 %	0,6 %
10-19 ansatte	41,9 %	5,2 %	9,5 %	2,7 %	2,2 %	0,4 %	1,8 %	6,0 %	5,3 %	3,7 %	3,2 %	4,1 %	0,4 %
20-49 ansatte	52,5 %	10,7 %	10,4 %	1,3 %	4,7 %	3,8 %	0,03 %	3,4 %	2,4 %	3,4 %	3,4 %	3,9 %	1,7 %
50-99 ansatte	62,6 %	10,1 %	9,1 %	1,5 %	7,0 %	4,4 %	0,6 %	5,9 %	3,7 %	3,1 %	1,9 %	3,1 %	0,1 %
100 eller flere ansatte	67,0 %	8,4 %	11,2 %	0,1 %	11,5 %	6,2 %	2,8 %	2,9 %	2,6 %	1,5 %	0,8 %	6,4 %	1,6 %
I alt	24,1 %	6,0 %	6,7 %	1,0 %	1,5 %	0,9 %	1,2 %	1,9 %	1,7 %	3,0 %	2,2 %	3,6 %	0,4 %

Note: Svarene er vektet for virksomhetenes næring. Tallene for «i alt» er vektet for både virksomhetenes størrelse (antall ansatte) og næring. De blå feltene angir høyeste andel for hhv. samlet utsatthet og tap for hver lovbruddstype. Virksomhetene er utsatt for korrupsjon uavhengig av om det medførte et økonomisk tap eller ikke.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Andelen virksomheter som rapporterer økonomisk tap som følge av underslag eller økonomisk utroskap er på nivå med rapporteringen fra 2021. Samlet oppgir om lag 1 prosent av virksomhetene (vektet etter størrelse og næring) økonomisk tap som følge av disse lovbruddene. Det er imidlertid betydelig variasjon i utsatthet med virksomhetsstørrelse. Blant virksomheter med 100 eller flere ansatte oppgir 6,2 prosent at de har blitt påført økonomisk tap som følge av underslag eller økonomisk utroskap, mens 1,4 prosent av virksomhetene med 1-4 ansatte oppgir det samme (jf. tabell 4.1).

Vi har utelatt datainnbrudd i vår undersøkelse (se kapittel 3.1.2), men inkludert digital utpressing (løsepengeangrep). Datainnbrudd kan ha andre hensikter enn løsepengeangrep, og det er naturlig at andelen som rapporterer om tap som følge av løsepengeangrep i vår undersøkelse er lavere enn rapportert andel utsatt for datainnbrudd i forrige undersøkelse.

Som for bedrageri, er det en betydelig større andel virksomheter som rapporterer å ha vært utsatt for forsøk på digital utpressing (løsepengeangrep), sammenlignet med andelen som oppgir økonomisk tap som følge av å faktisk ha betalt løsepenger. Dette gjelder alle størrelsesgrupper, men kanskje særlig de største virksomhetene (jf. tabell 4.1). For de øvrige kriminalitetsformene er forskjellene mellom andelen som er utsatt for tap, og andelen som er utsatt for tap eller forsøk, mindre. Dette kan sannsynligvis forklares med at forsøk på flere av disse lovbruddene ofte ikke blir oppdaget av virksomhetene. For eksempel er det lite sannsynlig at en virksomhet vil oppdage om noen andre forsøker seg på ulovlig samarbeid.

Bedrageri utgjør en så betydelig del av den økonomiske kriminaliteten virksomhetene utsettes for at vi har valgt å gjøre et dypdykk i hvilke former for bedrageri som forekommer, og hvilke typer virksomheter som er mest utsatt. Disse funnene presenteres i kapittel 8.

4.2.2 Kommuner

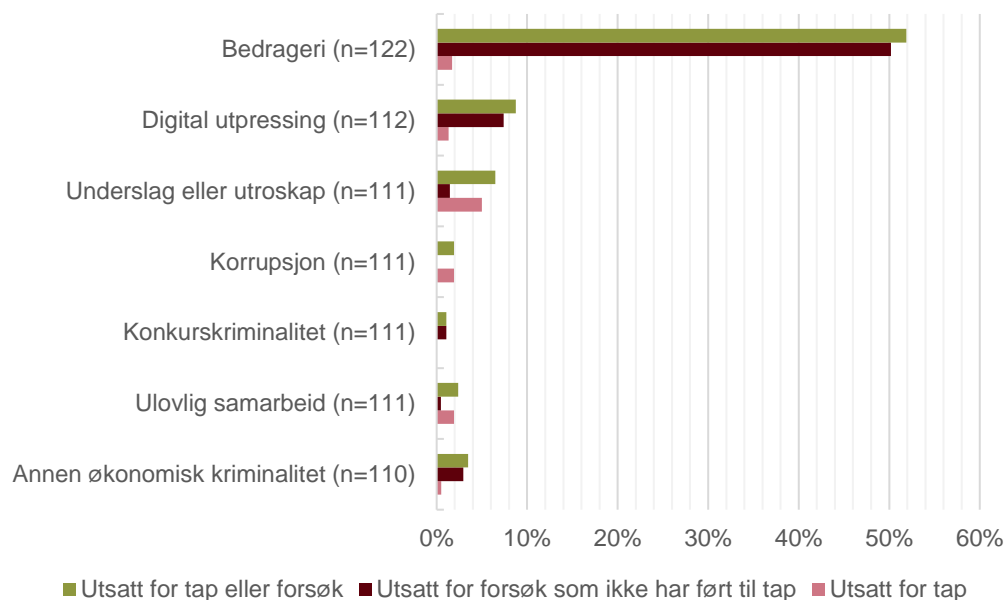
Bedrageriforsøk er det absolutt flest kommuner rapporterer å være utsatt for (jf. figur 4.9). Samtidig er underslag eller økonomisk utroskap den typen lovbrudd som flest kommuner oppgir har ført til økonomisk tap. Andelen som rapporterer utsatthet for disse lovbruddene, ser også ut til å ha økt sammenlignet med forrige undersøkelse. I 2023 oppgir 5 prosent av respondentene økonomisk tap som følge av underslag eller økonomisk utroskap, mens tilsvarende tall i 2021 var 2 prosent for økonomisk utroskap og ingen for underslag. Det er imidlertid verdt å merke at andelen som rapporterte at de hadde kjennskap til kommuner som var utsatt for underslag eller økonomisk utroskap var langt høyere, og høyere enn andelen som sa de hadde kjennskap til kommuner som var utsatt for bedrageri (Vista Analyse, 2023, s. 38).

Fakturabedrageri er i all hovedsak det kommunene oppgir at de er utsatt for i de tilfellene bedrageri har ført til økonomisk tap, mens såkalt direktørbedrageri er det vanligste for bedrageriforsøkene, etterfulgt av fakturabedrageri. Fakturabedrageri går ut på at kommunen har fått (og i noen tilfeller betalt) en faktura for en vare eller tjeneste de ikke mottok eller ikke hadde bestilt. Med direktørbedrageri blir kommunen forsøkt lurt til å overføre verdier til noen som utgir seg for å være en del av ledelsen i kommunen eller et kommunalt foretak. Ingen kommuner rapporterer økonomiske tap som følge av direktørbedrageri.

Andelen kommuner som rapporterer om økonomisk tap som følge av bedrageri i 2023 (1,7 prosent), er en god del lavere enn andelen kommuner som oppga å være utsatt for bedrageri i 2021 (om lag 11 prosent). At vi har vektet kommunenes svar, som Vista Analyse ikke gjorde, forklarer ikke forskjellen i de to undersøkelsene.

Figur 4.9 Andel kommuner (vektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet og andel kommuner (vektet) utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet i 2023, etter type lovbrudd

Note: Svarene er vektet for kommunestørrelse (antall innbyggere). For korrupsjon er ikke forsøk et alternativ, og andelen utsatt for tap og utsatt for tap eller forsøk er derfor den samme.
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Ingen kommuner oppga å være utsatt for korrupsjon i forrige omfangsundersøkelse. I vår undersøkelse oppgir nær 2 prosent av kommunene at de ble utsatt for korrupsjon i 2023. Det er snakk om tilfeller hvor person(er) tilknyttet kommunen har fått tilbud om en bestikkelse i anledning utøvelsen av sin stilling. Ingen oppgir økonomiske tap som følge av dette.

4.3 Utsatthet i ulike næringer

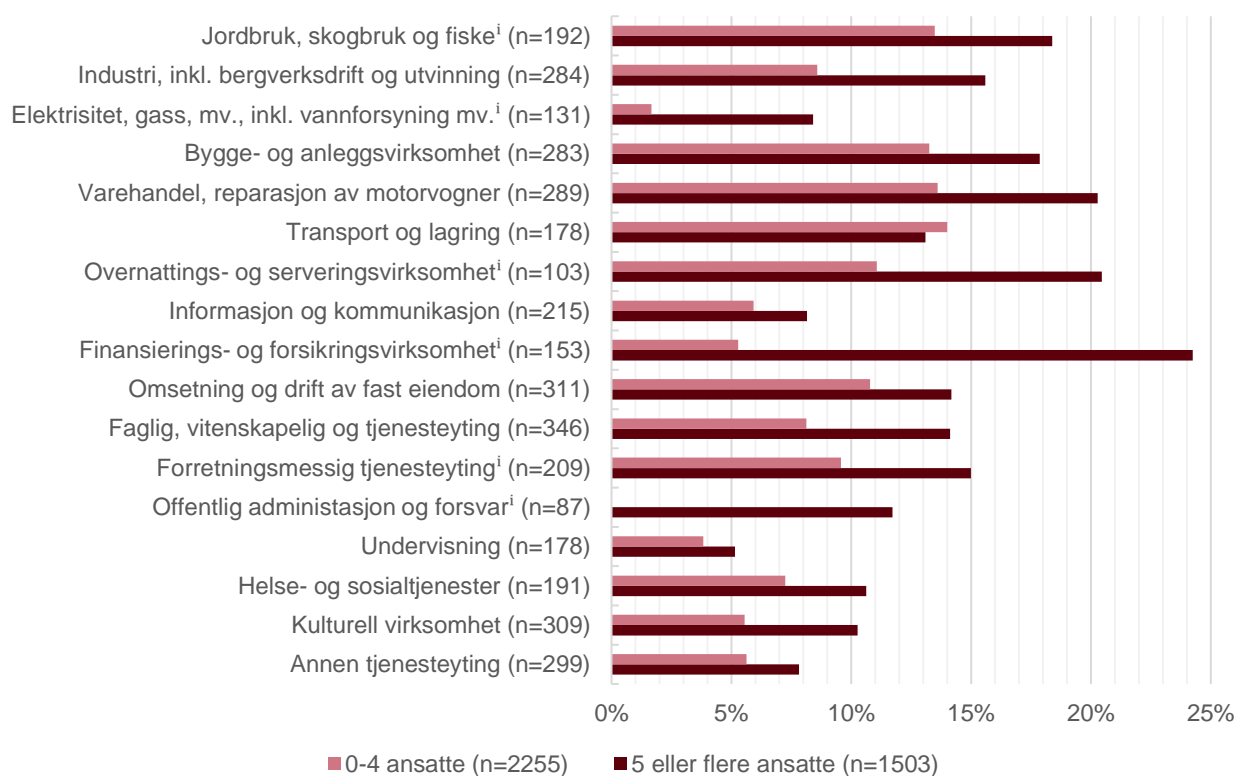
I dette kapitlet ser vi kun på virksomheter. Svarene som rapporteres her er, hvis ikke annet er nevnt, vektet med hensyn til virksomhetenes størrelse for hver næring. Vi har slått noen næringsgrupper sammen for å sikre representativitet, mens vi har latt noen næringsgrupper være selv om vi ikke har et representativt antall svar for disse (se omtale av vektning i kapittel 3.4.1). Disse næringene er merket i figurene under.

Blant virksomheter med fem eller flere ansatte rapporterer finansierings- og forsikringsvirksomheter i størst grad å være påført et økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet, etterfulgt av overnattings- og serveringsvirksomhet og varehandel (inkl. reparasjon av motorvogner). Blant virksomheter med 0-4 ansatte er transport og lagring, varehandel (inkl. reparasjon av motorvogner),

jordbruk, skogbruk og fiske, og bygge- og anleggsvirksomhet næringene som er mest utsatte for økonomisk tap (jf. figur 4.10).

Sammenligner vi med forrige omfangsundersøkelse (som kun rapporterer for virksomheter med fem eller flere ansatte i sine hovedresultater), har rapportert utsatthet falt i de fleste næringer, mens den ser ut til å ha økt noe for jordbruk, skogbruk og fiske, overnattings- og serveringsvirksomhet samt helse- og sosialtjenester (Vista Analyse, 2023, s. 27).³²

Figur 4.10 Andel virksomheter (vektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter næring og virksomhetsstørrelse

Note: Svarene er vektet for virksomhetenes størrelse. Noen næringsgrupper er slått sammen på grunn av få observasjoner; bergverksdrift og utvinning er inkludert i industri og elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning er slått sammen med vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet. For noen næringsgrupper har vi ikke et representativt antall svar (merket med ⁱ)
 Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Bedrageri er den vanligste formen for økonomisk kriminalitet å bli utsatt for, uavhengig av næring (jf. figur 4.11). Finansierings- og forsikringsvirksomheter er imidlertid betydelig mer utsatt enn de øvrige næringene, med 21,6 prosent som oppgir at de har blitt påført et økonomisk tap som følge av bedrageri i 2023. Videre oppgir 32 prosent at de har blitt utsatt for et forsøk på bedrageri som ikke har ført til tap (ikke vist i figur). Andelen finansierings- og forsikringsvirksomheter som har blitt utsatt for enten et forsøk eller et tap i 2023 blir dermed 53,6 prosent. Disse andelenene er ikke vektet grunnet få antall observasjoner per gruppe når vi deler opp i næring og lovbruddstype.

I 2021 oppga 21,2 prosent (uvektet) av finansierings- og forsikringsvirksomhetene med fem eller flere ansatte at de var utsatt for bedrageri (beregnet på bakgrunn av tilgjengeliggjorte data fra forrige undersøkelse). Spørsmålsformuleringen i forrige undersøkelse gjør svarene

³² Resultater fra de to undersøkelsene er presentert i vedlegg 4.

mest sammenlignbare med andelen utsatt for økonomisk tap i vår undersøkelse (se kapittel 3.2). Hvis vi avgrenser vårt utvalg til fem eller flere ansatte, finner vi at 28,3 prosent (uvektet) ble utsatt for tap som følge av bedrageri i 2023. Det er om lag tre ganger så mange finansierings- og forsikringsvirksomhetene med fem eller flere ansatte som har besvart undersøkelsen i 2023, sammenlignet med 2021, og det er vanskelig å si om forskjellen indikerer en reell økning eller forskjellige utvalg.

Flere virksomheter innen finansierings- og forsikringsbransjen rapporterer i vår undersøkelse (i åpne svaralternativer) økonomiske tap som følge av at deres kunder har vært utsatt for bedrageri. Ifølge finansavtaleloven § 4-30 er en betalingstjenesteyter (for eksempel en bank) ansvarlig overfor kunden for tap forårsaket av en ikke godkjent betalingstransaksjon. Dette reiser spørsmålet om slike hendelser også kan anses som bedrageri rettet mot banken.

Selv om det er kunden som direkte opplever bedrageriet, kan banken sies å være indirekte utsatt, siden de bærer det økonomiske ansvaret for tapet. Bankene har også et ansvar for å implementere sikkerhetssystemer som reduserer risikoen for at kundene blir utsatt for bedrageri. Videre vil det i tilfeller hvor noen utgir seg for å være kunden, og på den måten forlede banken til å gjøre noe den ellers ikke ville gjort, kunne regnes som et bedrageri rettet mot banken, selv om det i utgangspunktet er kunden som strafferettslig er den fornærmede. Vi har her inkludert alle respondentenes rapporterte tilfeller av økonomiske tap som følge av bedrageri, også de hvor det oppgis at det var kunden som ble utsatt for bedrageriet.

Etter bedrageri, er ulovlig samarbeid blant varehandelsvirksomheter og virksomheter innen jordbruk der hvor andelen virksomheter som rapporterer om økonomisk tap er høyest (jf. figur 4.11). Det er hovedsakelig prissamarbeid de oppgir å være utsatt for. Fellesnevneren for disse næringene er dagligvarebransjen (matvarer). Respondenter innen jordbruk står for nesten 25 prosent av de rapporterte tilfellene av prissamarbeid. Her er det viktig å påpeke at dette er hva virksomhetene opplever at de er utsatt for (omtalt i kapittel 3.2).

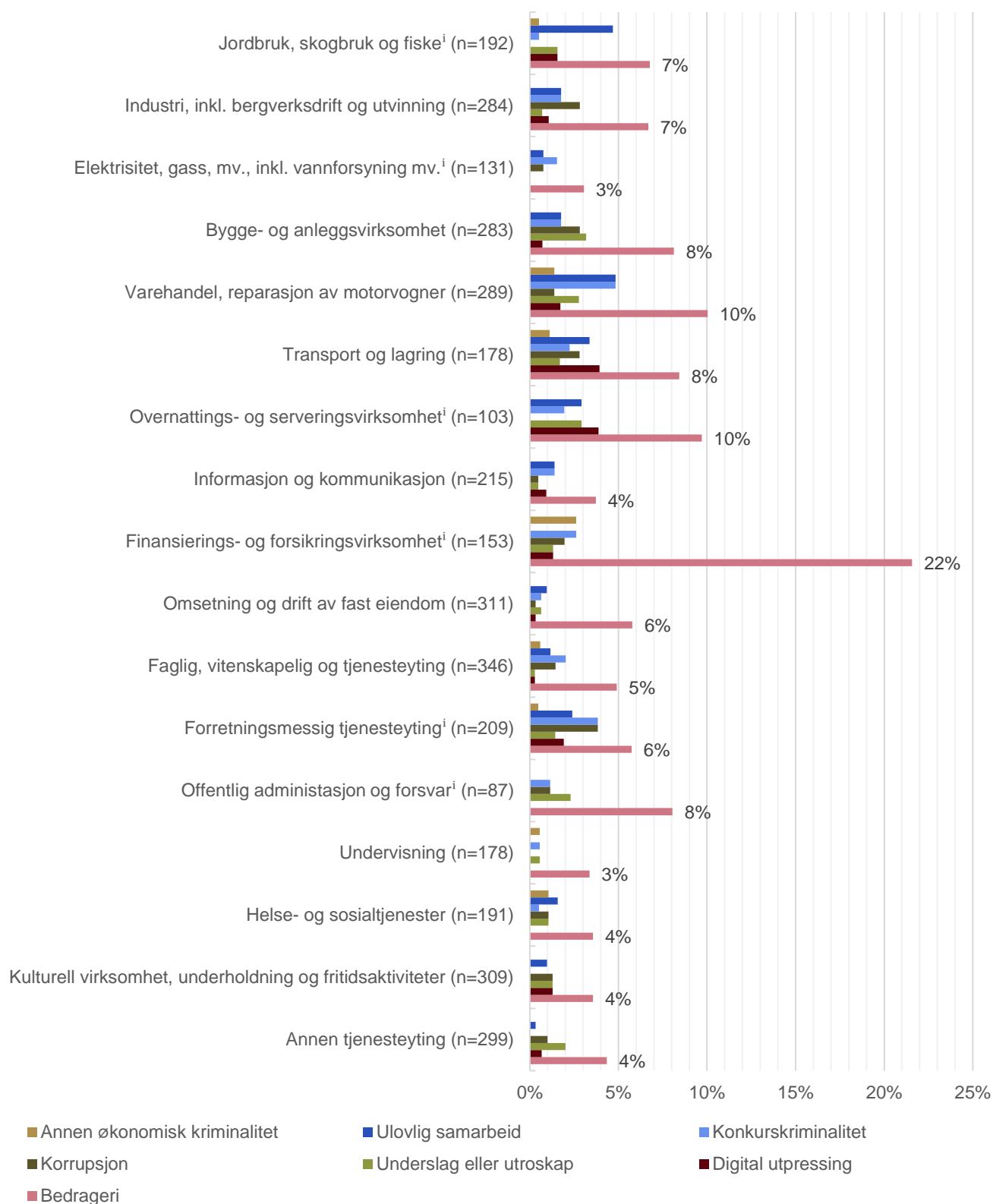
I 2023 mottok Konkurransetilsynet 367 tips om konkurranseskadelig adferd og lovbrudd. Dette var om lag på nivå med årene før. Samtidig ble det i perioden 2021-2023 ikke ilagt noen overtredelsesgebyr (sanksjoner) for ulovlig samarbeid eller misbruk av dominans av Konkurransetilsynet (Konkurransetilsynet, 2024, ss. 7-8). Hvorvidt respondentene i vår undersøkelse faktisk har blitt utsatt for et ulovlig samarbeid (et samarbeid som har til formål eller virkning å begrense konkurransen) er ikke mulig å vurdere på bakgrunn av svarene i undersøkelsen.

Økonomisk tap som følge av konkursskriminalitet er i størst grad rapportert av virksomheter innen varehandel. Virksomhetene som har rapportert dette driver i hovedsak med engroshandel, og ut fra hva respondentene rapporterer ser de fleste tilfellene ut til å dreie seg om varer som er bestilt rett før en kunde har gått konkurs eller kunder som har handlet på kreditt rett før en konkurs.

Det er flest som er utsatt for økonomisk tap som følge av digital utpressing (løsepengeangrep) blant virksomheter innen transport- og lagringsvirksomhet og overnattings- og serveringsvirksomhet. En årlig global analyse av virksomheters sikkerhetskultur, viser at transport- og logistikkvirksomheter, samt overnattings- og serveringsvirksomheter, er blant næringene med lavest

score, og i nedre sjiktet av det som vurderes som moderat sikkerhetskultur (KnowBe4, 2024).

Figur 4.11 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter type lovbrudd og næring

Note: Noen næringsgrupper er slått sammen på grunn av få observasjoner; bergverksdrift og utvinning er inkludert i industri og elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning er slått sammen med vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet. For noen næringsgrupper har vi ikke et representativt antall svar (merket med ⁱ)

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Korrupsjon er hovedsakelig rapportert av virksomheter innen forretningsmessig tjenesteyting, etterfulgt av transport og lagring, bygge- og anleggsvirksomhet og industri (inkl. bergverksdrift og utvinning). Dette er alle næringer som i mer eller mindre grad deltar i ulike anbudsmarkeder. Det er derfor ikke overraskende at flest rapporterer at de ble krevd eller bedt om å yte bestikkelse for å få oppdrag (omtalt i kapittel 4.2.1).

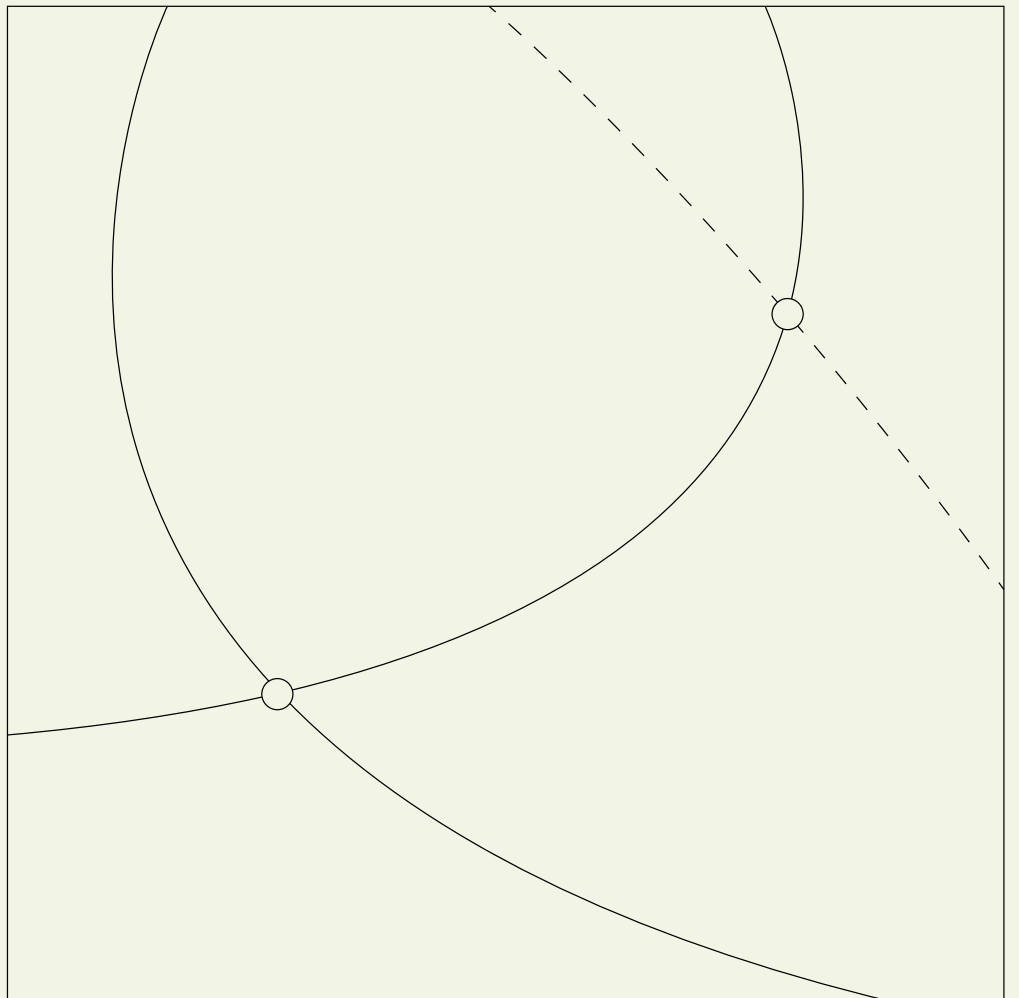
Når vi sammenligner resultatene i 2023 med undersøkelsen fra 2021 for enkelt næringer, er det grunn til å tro at hvilke lovbrudd som er inkludert kan forklare noe av forskjellene. I 2021 rapporterte 41 prosent (vektet) av finansierings- og forsikringsvirksomhetene at de hadde vært utsatt for økonomisk kriminalitet (Vista Analyse, 2023, s. 27). Data tilgjengeliggjort fra Vista Analyses undersøkelse, viser at finansierings- og forsikringsvirksomhetene med fem eller flere ansatte rapporterte utsatthet for bedrageri og/eller hvitvasking i 2021.³³ Det er andelen som rapporterer utsatthet for hvitvasking som ser ut til å utgjøre forskjellen i andelen utsatte virksomheter i denne næringen i de to undersøkelsene.

Vi har ikke inkludert hvitvasking i vår undersøkelse, bl.a. begrunnet med at virksomheter først og fremst ikke er ofre for hvitvasking (se kapittel 3.1.2). Det er videre begrunnet med at det allerede finnes statistikk som kan si noe om omfanget av hvitvasking. I 2023 mottok Økokrim 23 704 meldinger om mistenkelig transaksjon (MT-rapporter) fra rapporteringspliktige. Til sammenlikning mottok de 16 513 MT-rapporter i 2021. De fleste rapportene/meldingene kommer fra banker, etterfulgt av meglere og virksomheter for betalingsformidling. Økningen i antall MT-rapporter er imidlertid størst for revisorer.³⁴ Bygge- og anleggsvirksomhet utpeker seg som den næringen som hyppigst ble rapportert for mistenkelig forhold i perioden 2016-2021 (Økokrim, 2021).

Det er verdt å merke at MT-rapportene dekker flere kriminalitetsområder enn hvitvasking, bl.a. mistanke om terrorfinansiering, arbeidslivskriminalitet og bedrageri.

³³ Data er tilgjengelig [her](#).

³⁴ Ser her bort fra E-pengeforetak som hadde økning i antall MT-rapporter fra 14 i 2021 til 294 i 2023.

5 Økonomiske tap

De fleste virksomhetene som har blitt usatt for økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet, blir påført direkte tap under 50 000 kroner. Større tap rapporteres i noe større grad av større virksomheter. Uavhengig av størrelsen på tapene, er de relativt små i forhold til virksomhetenes omsetning.

I dette kapittelet presenterer vi respondentenes rapporterte tap. Undersøkelsen stiller spørsmål om størrelsen på tapet i det siste tilfellet av hver enkel lovbruddstype respondentene oppgir å være utsatt for. For respondenter som oppgir å være utsatt for tap i flere tilfeller av samme type lovbrudd i 2023, fanger vi derfor ikke opp samlet økonomisk tap. Svarene som presenteres i dette kapittelet er ikke vektet.

5.1 Økonomisk tap etter type lovbrudd

Vi ser her kun på virksomhetene. Kommunenes rapporterte tap presenteres i kapittel 5.4. Vi har i undersøkelsen skilt på direkte økonomiske tap som følge av lovbruddet virksomhetene rapporterer å ha blitt utsatt for, og indirekte kostnader knyttet til ulike konsekvenser av å ha blitt utsatt (se omtale i kapittel 3.2).

5.1.1 Direkte tap

Som nevnt i de tidligere omfangsundersøkelsene, er det krevende å tallfeste kostnadene virksomheter påføres ved økonomisk kriminalitet. For noen lovbrudd, som korrupsjon og ulovlig samarbeid, er det spesielt vanskelig å anslå det faktiske tapet. I tillegg er indirekte tap, som skade på omdømme og tillit, utfordrende å kvantifisere (Ellingsen, 2010, s. 24; Vista Analyse, 2023, s. 36).

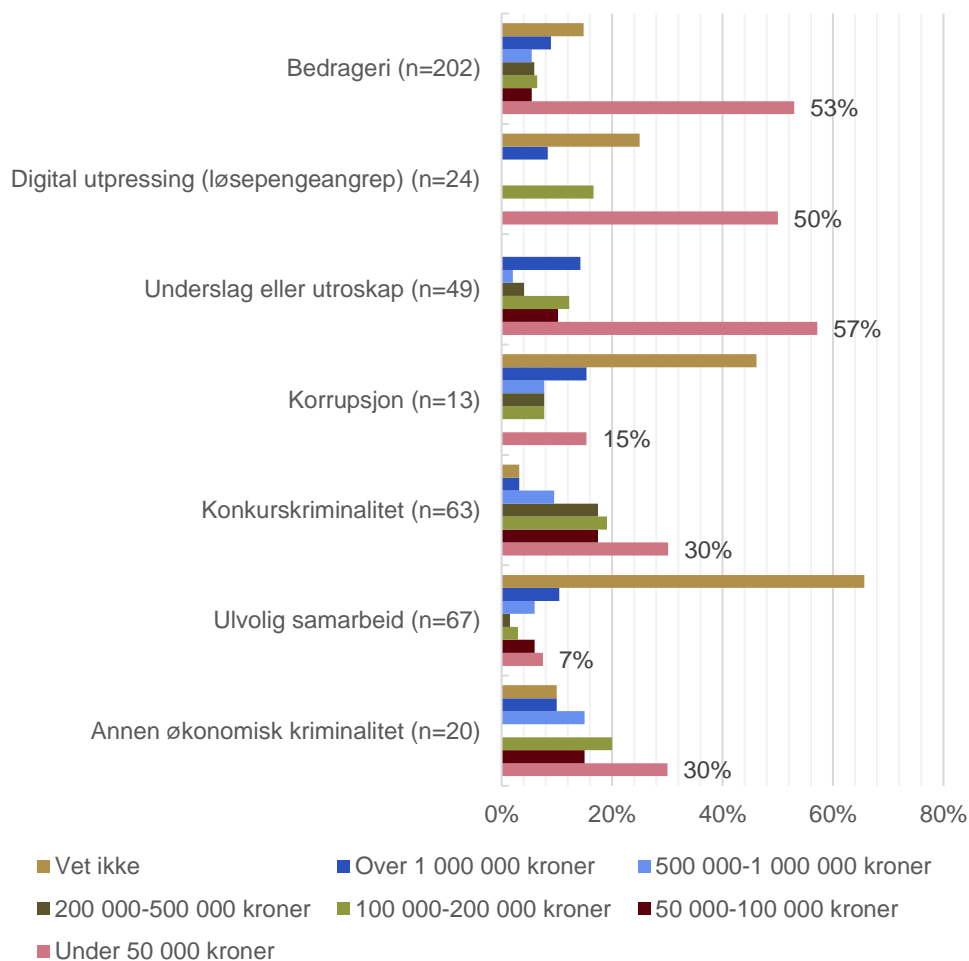
Tanken bak å skille på direkte økonomiske tap (som beløpet som ble bedratt, underslått mv.) og indirekte kostnader (alt annet som følger av lovbruddet), er bl.a. å gjøre det tydeligere for virksomhetene hva vi spør om. Det er vår oppfatning at de direkte tapene i større grad lar seg tallfeste enn de indirekte kostnadene, og at denne oppdelingen vil gi oss et tallgrunnlag som gjør oss bedre i stand til å anslå de direkte tapene.

Unntakene fra ovennevnte todelingen er korrupsjon og ulovlig samarbeid. Det er også en betydelig høyere andel som har svart at de ikke vet hvor stort tap de ble påført blant virksomhetene som oppgir at de ble utsatt for korrupsjon

eller ulovlig samarbeid i 2023, sammenlignet med de øvrige lovbruddstypene (jf. figur 5.1).

Undersøkelsen viser at de fleste virksomheter som har rapportert økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet, har opplevd tap på under 50 000 kroner (jf. figur 5.1). Blant disse virksomhetene var gjennomsnittlig omsetning 132,6 millioner kroner i 2023, mens medianomsetningen var 15,4 millioner kroner.³⁵ Et tap på 50 000 kroner utgjør i gjennomsnitt 1,4 prosent av disse virksomhetenes omsetning. Vi vurderer på bakgrunn av dette at tapene for de fleste virksomhetene er relativt små.

Figur 5.1 Fordeling av tapsstørrelse (uvektet) blant virksomheter som oppgir direkte økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter type lovbrudd

Note: Figuren viser andelen virksomheter som har rapportert et gitt tapsbeløp for siste tilfelle av de oppgitte lovbruddene, blant virksomheter som har oppgitt økonomisk tap som følge av samme lovbrudd. Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Det er også virksomheter som rapporterer tap på over 1 million kroner. Disse utgjør et lite antall virksomheter. De har også betydelig høyere omsetning. For denne gruppen var gjennomsnittlig omsetning 5,6 milliarder kroner i 2023, mens medianomsetningen var 180,4 millioner kroner. Et økonomisk tap på 1 million kroner tilsvarer i gjennomsnitt 0,7 prosent av disse virksomhetenes omsetning.

³⁵ Vi finner igjen om lag 70 prosent av respondentene som oppgir økonomiske tap i regnskapsdatabasen vår (regnskap hentet fra Brønnøysundregistrene).

Tidligere omfangsundersøkelser har ikke forsøkt å anslå virksomheters samlede tap som følge av økonomisk kriminalitet, nettopp fordi det er krevende å tallfeste kostnadene. De har imidlertid rapportert gjennomsnittlige tap knyttet til bedrageri og underslag. Vi gir en mer detaljert gjennomgang av de direkte tapene virksomhetene har blitt påført som følge av bedrageri i kapittel 8, mens vi her vil forsøke å anslå det samlede direkte tapet som følge av alle lovbruddene omfattet av vår undersøkelse.

For å beregne tapene, antar vi at en nedre grense for tap under 50 000 kroner er 10 000 kroner, mens den nedre grensen for høyere tap tilsvarer intervallenes nedre grense (se intervallene i figuren over). Basert på dette anslås virksomhetenes gjennomsnittlige direkte tap til 1,7 prosent av omsetningen. Dersom vi i stedet antar at tapene tilsvarer øvre grense for hvert intervall, og at tap over 1 million kroner begrenses oppad til 1,5 millioner kroner, øker det gjennomsnittlige tapet til 3,3 prosent av omsetningen.

I 2023 var den samlede omsetningen for alle virksomheter i populasjonen 9 340 milliarder kroner. Justert for de ulike næringenes sannsynlighet for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet (se kapittel 4.3), estimeres den samlede omsetningen for utsatte virksomheter til 1 030 milliarder kroner. Dersom virksomhetene påføres et direkte tap tilsvarende 1,7 prosent av omsetningen, utgjør det samlede direkte tapet 17,5 milliarder kroner. Ved tap på 3,3 prosent av omsetningen, stiger det samlede direkte tapet til 34,0 milliarder kroner.³⁶ Det øvre estimatet utgjør dermed 0,4 prosent av samlet omsetning for alle virksomheter (ikke bare de utsatte).

Disse anslagene er beheftet med betydelig usikkerhet, og vi har begrenset sammenligningsgrunnlag for å vurdere om de samlede tapene er store eller små. Andre anslag på kostnader av økonomisk kriminalitet omfatter gjerne skatteunndragelse, svart arbeid mv., som ikke omfattes av vår undersøkelse. Ifølge tidligere beregninger utgjør for eksempel skatte- og avgiftsunndragelser samt skjult verdiskaping alene hhv. 0,5 og 1,2 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP) for Fastlands-Norge (SØA, 2017). I 2023 tilsvarte det til sammen om lag 58 milliarder kroner.

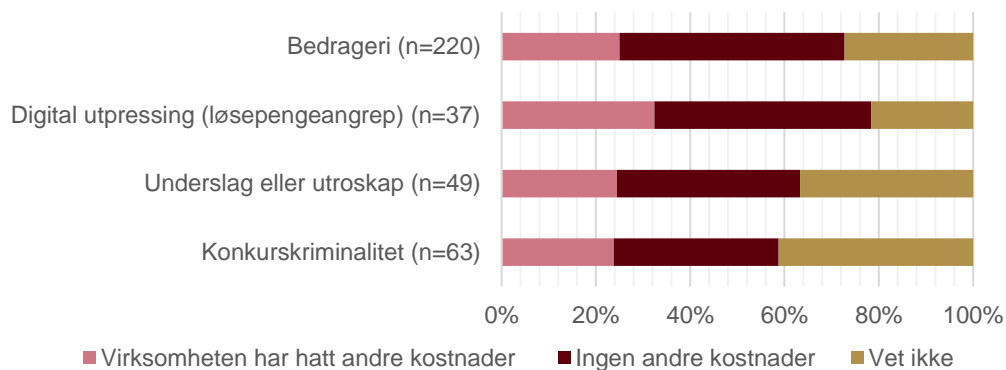
5.1.2 Indirekte kostnader

Indirekte kostnader er kostnader som er oppstått som følge av lovbruddet, utover det direkte tapet. Med dette mener vi bl.a. kostnader ved driftsstans, tid brukt på intern granskning, tid brukt på å utarbeide politianmeldelse, tap av omdømme mv. Dette er kostnader som kan være krevende for virksomhetene å anslå størrelsen på.

Blant virksomheter som rapporterer økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet, oppgir mellom 23 og 32 prosent at dette har medført indirekte kostnader (jf. figur 5.2). Andelen er høyest for digital utpressing (løsepengeangrep). Løsepengekrav fremmes gjerne i kjølvannet av et datainnbrudd, som stadig blir mer kostbart for virksomheter (IBM, 2024). Det er derfor ikke overraskende at løsepengeangrep oftest forbindes med indirekte kostnader.

³⁶ Vi har basert beregningene på andel av omsetning, snarere enn å estimere samlet tap ut fra rapporterte kronebeløp. Dette sikrer at anslagene ikke overstiger det som er rimelig i forhold til total omsetning. Ved å bruke samme metode som beskrevet i teksten for å beregne en øvre og nedre grense for de rapporterte tapene, og deretter oppskalere basert på andelen virksomheter utsatt for økonomisk kriminalitet, får vi et noe høyere nedre anslag og et noe lavere øvre estimat for det samlede tapet, hhv. 22,4 og 31,8 milliarder kroner.

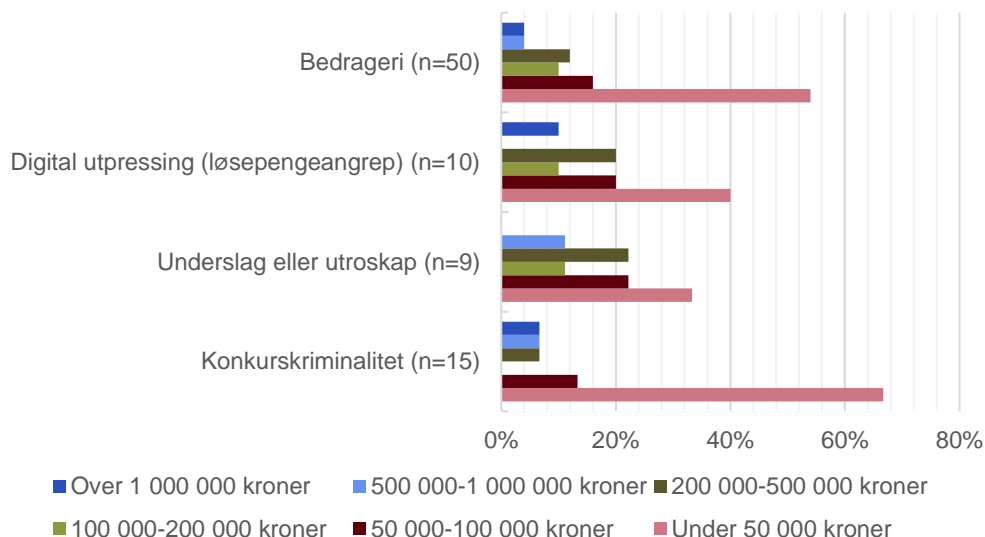
Figur 5.2 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir å være påført indirekte kostnader som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter type lovbrudd

Note: Spørsmålet om indirekte kostnader er ikke stilt til virksomheter utsatt for korrupsjon eller ulovlig samarbeid.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Figur 5.3 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir indirekte kostnader som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter størrelse på tapet og type lovbrudd

Note: Spørsmålet om indirekte kostnader er ikke stilt til virksomheter utsatt for korrupsjon eller ulovlig samarbeid.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

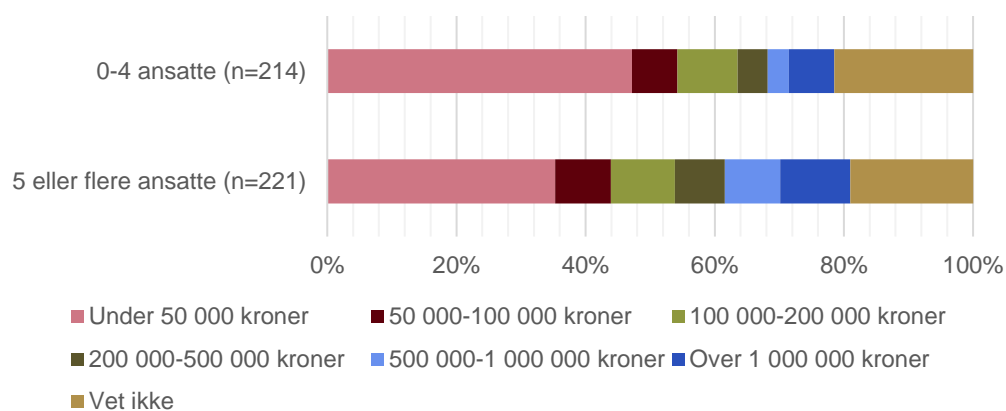
Størrelsen på de indirekte kostnadene varierer også noe mellom lovbruddstypene. Det er høyest indirekte kostnader knyttet til digital utpressing (løsepengeangrep) og underslag/økonomisk utroskap, forstått som at det for disse lovbruddene er en høyere andel virksomheter som oppgir større tap, sammenlignet med bedrageri og konkurskriminalitet (jf. figur 5.3).

5.2 Direkte tap etter virksomhetsstørrelse

Blant virksomheter som rapporterer direkte tap som følge av økonomisk kriminalitet (siste tilfelle av økonomisk tap), ser det ut til at større virksomheter i noe større grad oppgir høyere tap (jf. figur 5.4). I 2023 rapporterte om lag 20 prosent av virksomheter med fem eller flere ansatte tap på over 500 000

kroner, mens tilsvarende andel for virksomheter med 0-4 ansatte var 10 prosent. Nær halvparten av de minste virksomhetene oppgir direkte tap under 50 000 kroner.

Figur 5.4 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir direkte økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter størrelse på tapet og virksomhetsstørrelse

Note: En virksomhet kan rapportere tap knyttet til ulike typer lovbrudd, men bare ett tap per lovbruddstype.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

At større virksomheter rapporterer høyere tap henger sammen med hvilke typer lovbrudd de utsettes for, og størrelsen på tapene knyttet til disse. Eksempelvis oppgir en betydelig større andel av virksomheter med fem eller flere ansatte at de ble påført et økonomisk tap som følge av konkurskriminalitet i 2023 (se kapittel 4.2.1). Konkurskriminalitet ser ut til å medføre noe større økonomiske tap enn de øvrige lovbruddene (jf. figur 5.1).

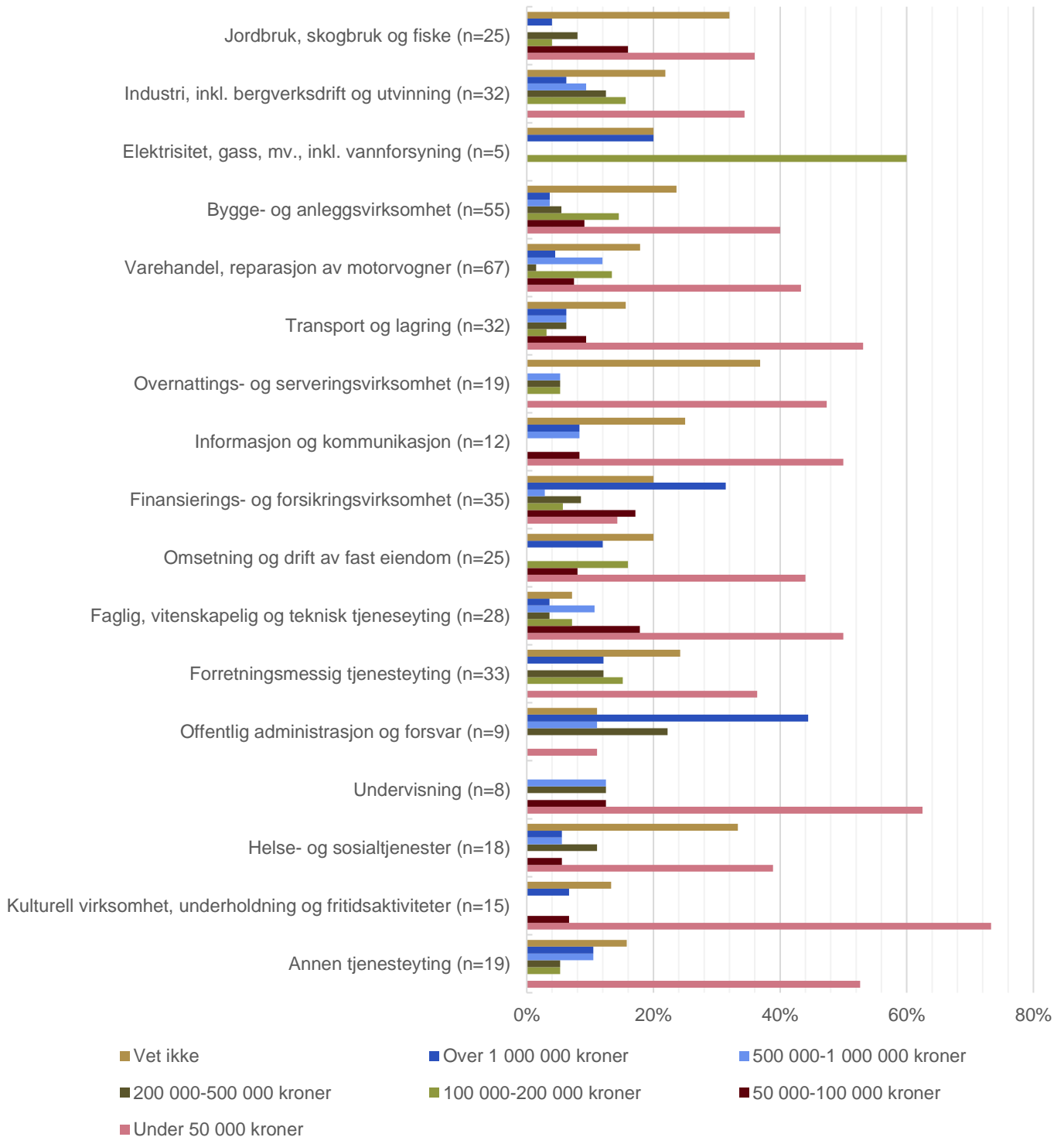
Forskjellen mellom de to størrelseskategoriene i andelen virksomheter som ikke kjenner størrelsen på sitt økonomiske tap er marginal. Dette tyder på at usikkerheten er likt fordelt mellom gruppene, og vi anser derfor fordelingen etter tapets størrelse som sammenlignbar.

5.3 Økonomisk tap i ulike næringer

I tolkingen av fordelingen av rapporterte tap etter virksomhetenes næring må det tas i betraktning at enkelte næringer har svært få svar, noe som medfører betydelig usikkerhet (se omtale av feilmarginer i kapittel 3.3.1). Rapporterte tap i de ulike næringene bør også ses i sammenhengen med hvilke lovbrudd virksomhetene i de ulike næringene rapporterer å være utsatt for (presentert i kapittel 4.3).

Det overordnede bildet er at tap under 50 000 kroner er det vanligste i så godt som alle næringer (jf. figur 5.5). Unntakene er finansierings- og forsikringsvirksomheter og virksomheter innen offentlig administrasjon og forsvar, med relativt høy andel virksomheter som rapporterer om relativt store økonomiske tap. Nesten halvparten av virksomhetene innen offentlig administrasjon som har rapportert tap, har rapportert et tap på over 1 mill. kroner. Det er imidlertid verd å påpeke at det er snakk om kun fire store offentlig virksomheter. Alle har oppgitt bedrageri som årsak til tapene.

Figur 5.5 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir direkte økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter størrelse på tapet og næring

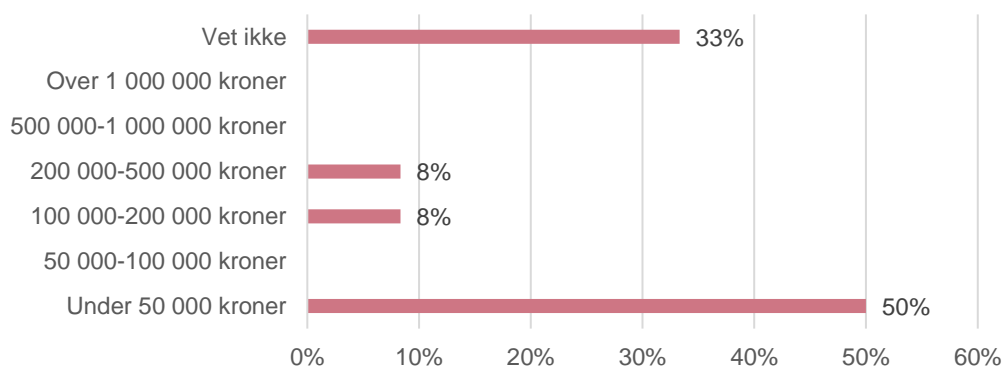
Note: Noen næringsgrupper er slått sammen på grunn av få observasjoner; bergverksdrift og utvinning er inkludert i industri og elektrisitets-, gass-, damp- og varmtvannsforsyning er slått sammen med vannforsyning, avløps- og renovasjonsvirksomhet.
 Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Om lag 30 prosent av finansierings- og forsikringsvirksomhetene som har blitt påført økonomiske tap, har rapportert økonomiske tap over 1 million kroner. Det er virksomhetene med fem eller flere ansatte som i hovedsak rapporterer tapen i denne størrelsen. Også for denne gruppen er det bedrageri som i all hovedsak er årsaken til tapene.

5.4 Økonomisk tap i kommunene

Om lag 1 av 10 kommuner (vektet) oppgir at de ble utsatt for tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023 (se kapittel 4.1.2). Underslag eller økonomisk utroskap er det flest kommuner oppgir å være utsatt for (se kapittel 4.2.2). Flertallet av de relativt få kommunene som har rapportert om tap, rapporterer om tap under 50 000 kroner (jf. figur 5.6).

Figur 5.6 Andel kommuner (uvektet) som oppgir direkte økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, etter størrelse på tapet

Note: Der er 12 kommuner som har bevart spørsmålet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

For å estimere kommunenes samlede økonomiske tap som følge av økonomisk kriminalitet i 2023, har vi beregnet gjennomsnittlig rapportert tap basert på beløpsintervallene i undersøkelsen. Hvis vi antar at tapene tilsvarer den nedre grensen av intervallene, blir gjennomsnittlig tap per kommune 45 000 kroner.³⁷ Dersom vi i stedet antar at tapene ligger på øvre grense, øker gjennomsnittet til 125 000 kroner.

Med utgangspunkt i andelen kommuner utsatt for økonomisk kriminalitet, og gjennomsnittlig rapporterte tap, får vi et anslag for samlet tap i kommunene på mellom 1,6 og 4,5 millioner kroner. Disse estimatene er imidlertid forbundet med betydelig usikkerhet.

Der kun tre kommuner som har rapportert om indirekte kostnader som følge av at de ble utsatt for økonomisk kriminalitet. Vi har derfor ikke rapportert noe på dette her.

³⁷ Antar også her at tap under 50 000 kroner tilsvarer 10 000 kroner. Ingen kommuner har rapportert tap over 1 million kroner, så vi har ikke gjort noen antakelser om øvre grense for dette intervallet.

6 Anmeldelser og mørketall

Kun ett av ti tilfeller av økonomisk kriminalitet anmeldes av virksomheter. Dette tyder på at det reelle omfanget av økonomisk kriminalitet mot virksomheter er betydelig større enn det anmeldelsesstatistikken viser. Den lave anmeldelsestilbøyeligheten skyldes hovedsakelig manglende tro på politiets oppfølging.

I dette kapitlet presenterer vi respondentenes rapporterte anmeldelsestilbøyelighet, samlet og per lovbruddstype, årsaker til manglende anmeldelse samt hva virksomhetene rapporterer på tillit til politiet. Faktorer som kan påvirke anmeldelsestilbøyeligheten er bl.a. alvorlighetsgrad (type lovbrudd), tilliten til politiet og kunnskap om rettigheter og plikter. Svarene som presenteres i dette kapitlet er ikke vektet der ikke annet er nevnt.

6.1 Anmeldelsestilbøyelighet

Anmeldelsestilbøyelighet refererer til andelen hendelser (lovbrudd som har ført til økonomisk tap) som virksomheter og kommuner oppgir å ha anmeldt til politiet i 2023. Motsatsen er andelen lovbrudd som aldri rapporteres og dermed ikke fanges opp i kriminalstatistikken. Lav anmeldelsestilbøyelighet indikerer derfor høye mørketall (se kapittel 0). Tidligere omfangsundersøkelser har for øvrig påpekt at virksomheter rapporterer flere anmeldte lovbrudd enn det som fremgår av den offisielle kriminalitetsstatistikken.

6.1.1 Virksomheter

I alt har virksomhetene i undersøkelsen rapportert 3 670 lovbrudd som har resultert i økonomisk tap i 2023. Av disse rapporteres 691 anmeldt til politiet. Det gir en samlet anmeldelsestilbøyelighet på 19 prosent. Det er 106 virksomheter som står bak disse anmeldelsene, som utgjør 19 prosent av virksomhetene med økonomisk tap som følge av økonomisk kriminalitet.

Hvis vi vekter antall lovbrudd virksomhetene rapporterer å være utsatt for og antall anmeldelser med virksomhetenes størrelse og næring, får vi en samlet anmeldelsestilbøyelighet på 9 prosent (jf. tabell 6.1). Reduksjonen i anmeldelsestilbøyeligheten skyldes at de større virksomheten i større grad anmelder lovbruddene de er utsatt for, og de store virksomhetene er overrepresentert i vårt utvalg.

Vista Analyse fant en samlet anmeldelsestilbøyelighet på 15 prosent (uvektet) i 2021 (Vista Analyse, 2023). Statistisk sentralbyrå fant at om lag 30 prosent

(vektet) av lovbruddene virksomhetene var utsatt for i 2008 var anmeldt (Ellingsen, 2010). I 2003 var anmeldelsestilbøyeligheten 20 prosent (Ellingsen & Sky, 2005). Justert for lovbruddstyper som er inkludert i alle omfangsundersøkelsene (så godt det lar seg gjøre), ser det ut til at anmeldelsestilbøyeligheten har hatt en jevn nedgang i løpet av de 20 årene som har gått siden første omfangsundersøkelse (jf. tabell 6.2).

Tabell 6.1 Rapporterte antall lovbrudd, anmeldelser og beregnet anmeldelsestilbøyelighet (vektet), etter type lovbrudd

Lovbruddstype	Antall lovbrudd	Antall anmeldelser	Anmeldelsestilbøyelighet
Bedrageri	452	115	25,4 %
Digital utpressing (løsepengeangrep)	28	4	14,3 %
Underslag eller utroskap	77	3	3,9 %
Korrupsjon	114	6	5,2 %
Konkurskriminalitet	68	12	17,6 %
Ulovlig samarbeid	974	1	0,1 %
Annen økonomisk kriminalitet	145	32	22,0 %
Totalt	1 858	173	9,3 %

Note: Svarene er vektet for både virksomhetenes størrelse (antall ansatte) og næring.
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Tabell 6.2 Rapportert anmeldelsestilbøyelighet (uvektet), etter type lovbrudd (kun lovbrudd inkludert i alle undersøkelsene). 2003-2023

	2003	2008	2021	2023
Bedrageri	30 %	21 %	21 %	26 %
Underslag eller utroskap	18 %	28 %	18 %	7 %
Korrupsjon ¹			2 %	4 %
Konkurskriminalitet ²	49 %	13 %	27 %	14 %
Ulovlig samarbeid	4 %	0 %	11 %	0,1 %
Totalt ³	26 %	23 %	20 %	19 %

1) Korrupsjon inngår i kategorien utroskap i undersøkelsene gjennomført av Statistisk sentralbyrå.

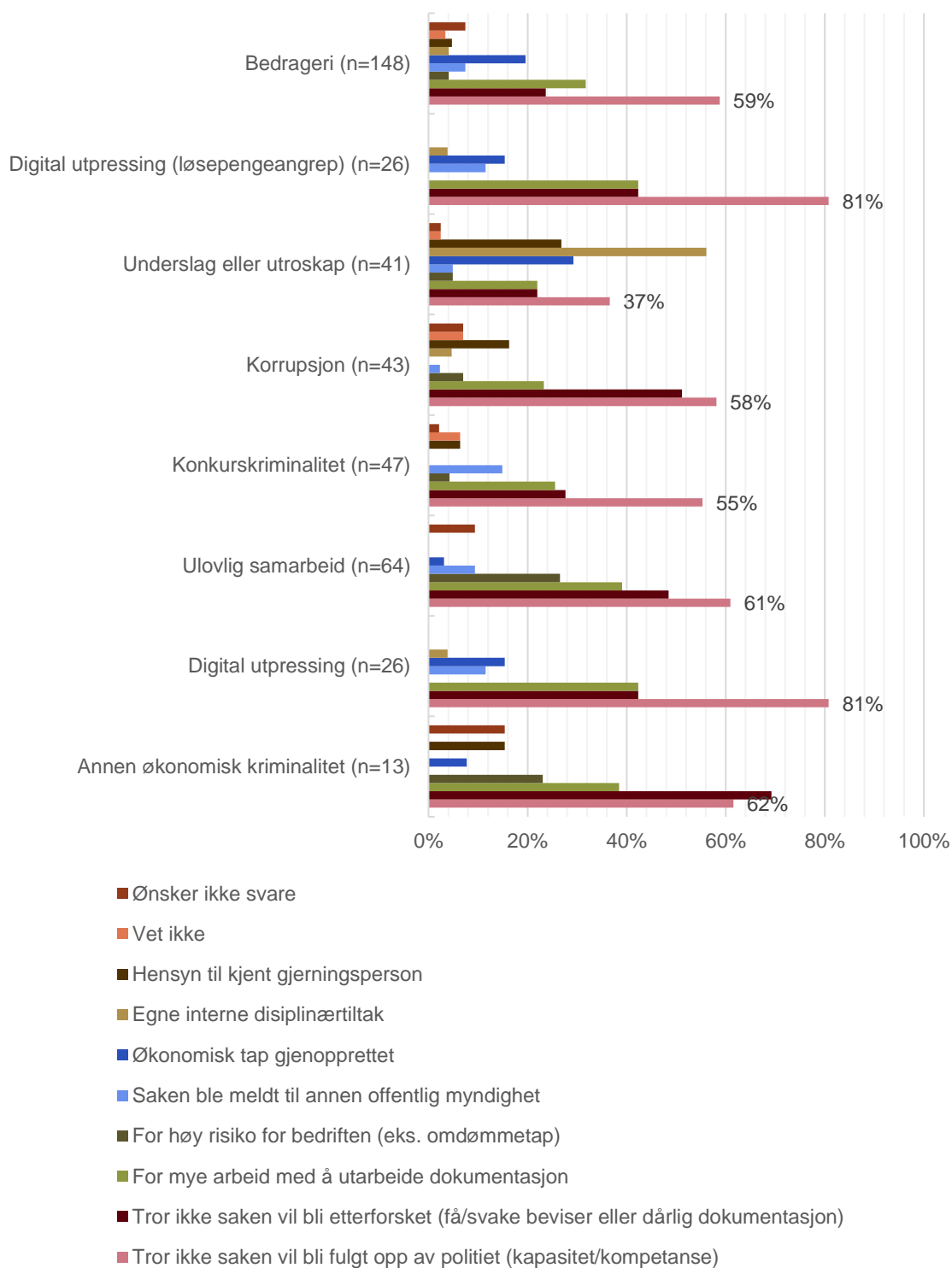
2) For 2003, 2008 og 2021 er dette rapportert anmeldelsestilbøyeligheten for forbrytelser i gjeldsforhold.

3) Kategorien annen økonomisk kriminalitet er holdt utenfor i totalen for alle årene. I 2023 reduserer det antallet rapporterte lovbrudd og anmeldelser med hhv. 65 og 10.

Kilder: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG (2023), spørreundersøkelse gjennomført av Vista Analyse (2021) og intervjuundersøkelse gjennomført av Statistisk sentralbyrå (2003 og 2008)

Det er ikke rett fram å tolke endringer i anmeldelsestilbøyeligheten for de ulike lovbruddstypene over tid. For flere lovbrudd er det for det første snakk om relativt få hendelser, og hva en enkelt virksomhet rapporterer kan påvirke resultatene. Det har også vært endringer i hva som legges i ulike lovbruddskategorier over tid (f.eks. omfattet undersøkelsene i 2003 og 2008 kun grovt bedrageri). Spørsmålsformuleringen har også endret seg i de ulike undersøkelsene. Vi vil derfor ikke legge for mye vekt på endringene i anmeldelsestilbøyeligheter for de enkelte lovbruddstypene.

Figur 6.1 Årsaker til at forholdet ikke ble anmeldt til politiet, etter type lovbrudd. Andel av virksomheter utsatt for økonomisk tap (uvektet). Flere svar mulig for hver virksomhet

Note: Respondentene kan velge flere svaralternativer. Andelene summerer seg derfor til mer enn 100 prosent.
 Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

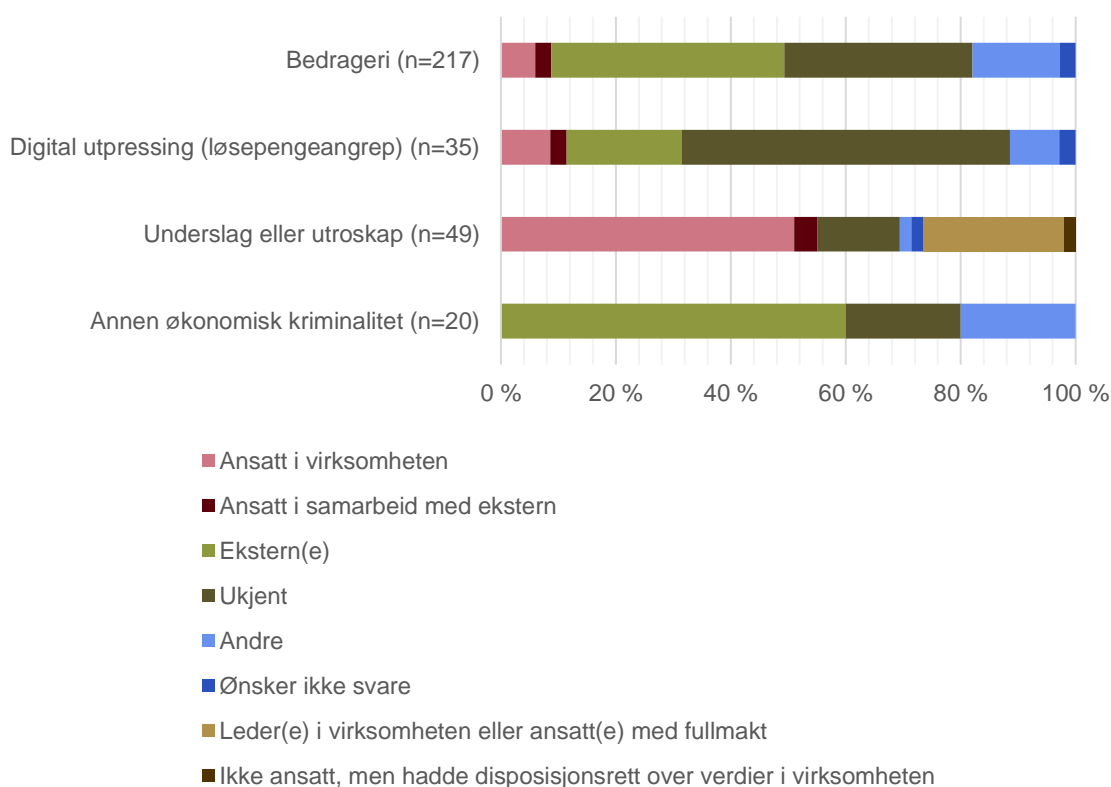
Anmeldelsestilbøyeligheten er høyest for bedrageri (jf. tabell 6.1). Virksomhetene rapporterer at de har anmeldt 25 prosent av bedrageriene de ble utsatt for i 2023. Dette er en noe høyere andel enn hva som ble rapportert i forrige omfangsundersøkelse (i sammenlikningen over tid har vi rapportert uvektede andeler). Vi ser nærmere på hva virksomhetene rapporterer om bedrageri i forhold til den offisielle kriminalitetsstatistikken i kapittel 8.

Anmeldelsestilbøyeligheten for underslag og økonomisk utroskap er relativt lav. Dette kan forklares med at virksomhetene løste det selv (egne interne disiplinærtiltak), og at de ikke anmeldte forholdet av hensyn til den ansatte som stod bak lovbruddet (jf. figur 6.1). Underslag og økonomisk utroskap skiller seg fra de øvrige lovbruddstypene med tanke på hvem som står bak lovbruddet (jf. figur 6.2).

Virksomhetene som oppgir å ha blitt usatt for korrupsjon, oppgir at det dreide seg om at de ble bedt om å yte bestikklser eller at de hadde fått tilbud om bestikkelse (se kapittel 4.2.1). Dette vil trolig for mange oppfattes som forsøk på noe, selv om de realiteten har blitt usatt for noe som er straffbart (se drøfting i kapittel 3.2). I lys av dette er det ikke så overraskende at anmeldelsestilbøyeligheten for korrupsjon er relativt lav (jf. tabell 6.1). Det ser heller ikke ut til at grunnen til manglende anmeldelser i særlig stor grad skyldes at virksomhetene varsler andre kontrollmyndigheter om tilfeller av korrupsjon (jf. figur 6.1).

Figur 6.2 Virksomhetenes rapportering av hvem som begikk lovbruddet, etter type lovbrudd (uvektet)

Note: Spørsmålet om hvem som begitt det siste lovbruddet er ikke stilt som oppfølgingsspørsmål for korrupsjon og konkurstriminalitet.

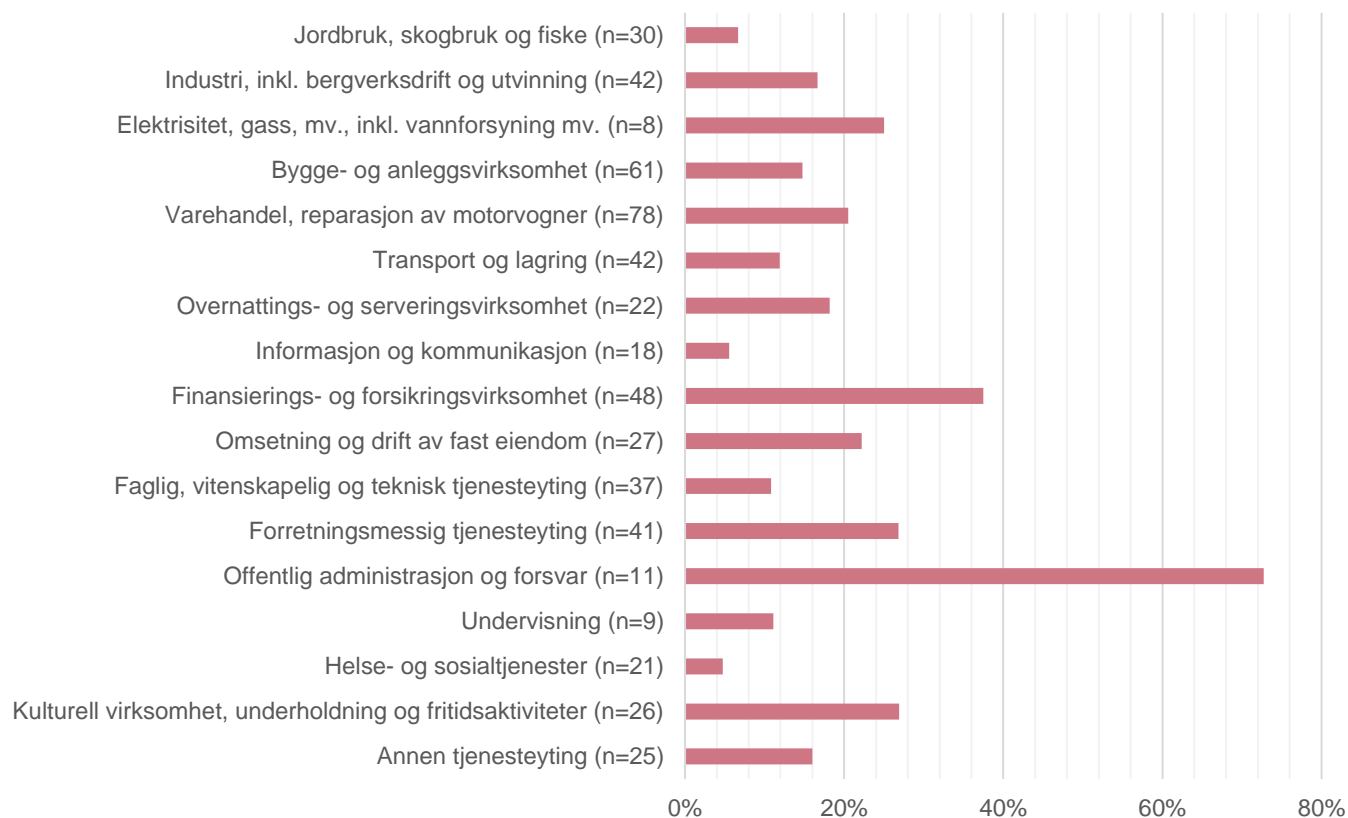
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Den svært lave anmeldelsestilbøyeligheten for ulovlig samarbeid (så godt som ingen forhold er anmeldt) er vanskeligere å forklare med utgangspunkt i de øvrige svarene i undersøkelsen. Det er også vanskelig å forklare antallet forhold de rapporterer å ha blitt usatt for, sett opp mot rapporteringer fra Konkurransetilsynet (se kapittel 4.3). Virksomhetene har i hovedsak rapportert at de har blitt utsatt for prissamarbeid. Manglende tiltro til at disse sakene vil bli fulgt opp og/eller etterforsket av politiet, er de årsakene flest av virksomhetene oppgir som årsak til at de ikke har anmeldt forholdet.

Det er betydelig variasjon mellom næringer i hvor stor andel av lovbruddene som anmeldes til politiet (jf. figur 6.3). Anmeldelsestilbøyeligheten, målt som andelen utsatte virksomheter som har anmeldt minst ett lovbrudd, er høyest for offentlige virksomheter og forsvar. Det kan være flere grunner til dette, som rapporteringsplikt. For alle vil det være en nytte-/kostnadsvurdering i vurderingen av om lovbruddet skal anmeldes. Det er ikke urimelig å anta at denne vurderingen er annerledes i offentlig sektor enn i det private. Det er for øvrig igjen verdt å merke at det er snakk om relativt få offentlige virksomheter som har rapportert om tap som følge av økonomisk kriminalitet. De som rapporterer om økonomiske tap, rapporterer imidlertid om relativt store tap som følge av bedrageri (se kapittel 5.1.1).

Finansierings- og forsikringsvirksomhetene har også en relativt høy anmeldelsestilbøyelighet. Disse virksomhetene rapporterer også om relativt høye tap, hovedsakelig som følge av bedrageri.

Figur 6.3 Andel virksomheter (uvektet) blant virksomheter utsatt for økonomisk tap som har anmeldt minst ett forhold, etter næring

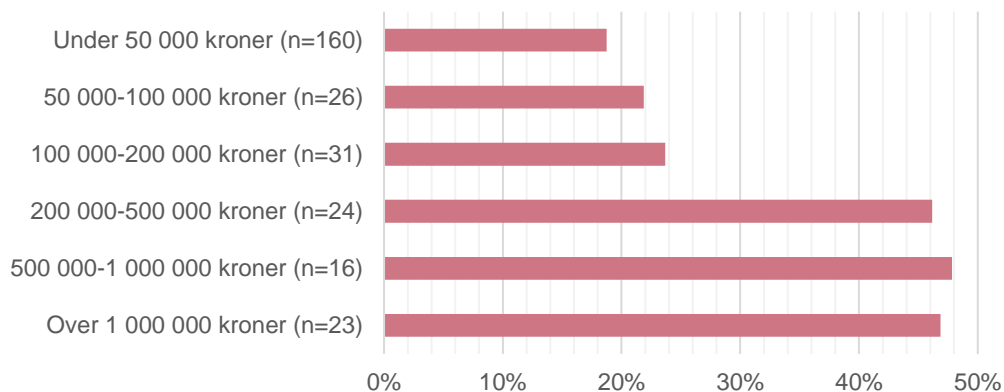
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Antakelsen om at virksomheter i næringer hvor tapene er større, i større grad anmelder lovbruddene, underbygges av at andelen virksomheter som anmelder lovbrudd ser ut til å øke med størrelsen på tapet (jf. figur 6.4). Om lag 19 prosent av virksomhetene utsatt for et tap under 50 000 kroner har anmeldt forholdet. Til sammenlikning har om lag 46 prosent av virksomhetene utsatt for et tap over 1 million kroner anmeldt lovbruddet.

Økende andmeldestilbøyelighet med størrelsen på tapet er også i tråd med antakelsen om at tilbøyeligheten til å anmelde et lovbrudd for alle virksomheter er en nytte-/kostnadsvurdering. For mindre tap kan det tenkes at

tiden som går med til anmeldelse koster virksomhetene mer enn tapet de ble påført. Dette bekreftes delvis av en betydelig andel som svarer at årsaken til at de ikke anmeldte forholdet er fordi det er for mye arbeid å utarbeide tilstrekkelig dokumentasjon (jf. figur 6.1).

Figur 6.4 Andel virksomheter (uvektet) blant virksomheter utsatt for økonomisk tap som har anmeldt minst ett forhold, etter størrelsen på tapet

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

6.1.2 Kommuner

Av kommunene som har blitt utsatt for økonomisk kriminalitet, har om lag 20 prosent anmeldt minst ett forhold til politiet. Samlet oppgir kommunene at de ble utsatt for 25 tilfeller av økonomisk kriminalitet i 2023. Av disse rapporterer kommunene å ha anmeldt 8 forhold. Det gir en anmeldelsestilbøyelighet på 32 prosent. Tallene er forbundet med noe usikkerhet siden noen av kommunene er usikre på det nøyaktige antall ganger de har vært utsatt, og det nøyaktige antall anmeldelser som har blitt levert.

6.2 Mørketall

Kriminaliteten som ikke anmeldes eller er kjent for politiet (eller andre kontrollmyndigheter) inngår i de såkalte mørketallene. Mørketall beskriver de ukjente eller uregistrerte forekomstene av kriminalitet.

Anmeldelsestilbøyeligheten fungerer som et mål på hvor villige virksomhetene og kommunene er til å rapportere om lovbrudd de har blitt utsatt for, og kan dermed gi en indikasjon på mørketall. Den sier imidlertid ingenting om omfanget av den ukjente kriminaliteten.

Virksomhetene rapporterer i undersøkelsen at de har anmeldt om lag ett av ti tilfeller av økonomisk kriminalitet de ble utsatt for i 2023 (når vi bruker den vektete anmeldelsestilbøyeligheten). Den enkleste tolkningen av dette er at det faktiske omfanget av økonomisk kriminalitet er minst ti ganger større enn det den registrerte økonomiske kriminaliteten (antall anmeldelser) fra virksomheter tilsier. Noen virksomheter oppgir imidlertid at forholdet ble meldt til en annen offentlig myndighet. Disse tilfellene er i prinsippet ikke en del av den uregistrerte kriminaliteten, selv om det kanskje ikke er gjort kjent for politiet.

For lovbruddstyper med lavere anmeldelsestilbøyelighet må vi anta at en større andel av kriminaliteten forblir skjult. For eksempel tilsier virksomhetenes

anmeldelsestilbøyelighet for korrupsjon at det faktiske omfanget muligens er 20 ganger større enn antall anmeldelser av korrupsjon skulle tilsi. I 2023 var det 28 anmeldelser av korrupsjon eller påvirkningshandel i den tilgjengelige kriminalitetsstatistikken.³⁸

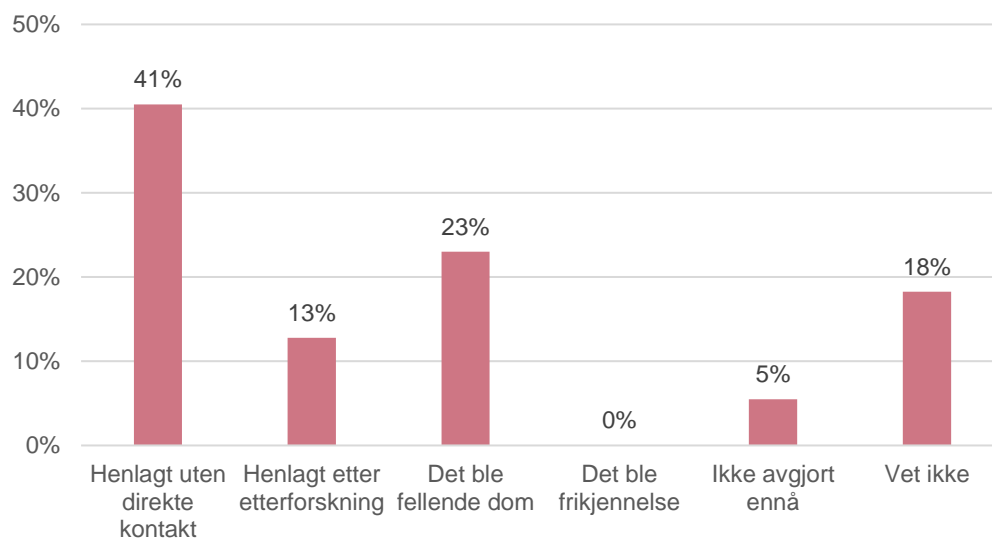
Vi klarer ikke fra den offentlig tilgjengelige anmeldelsesstatistikken å si noe om antall anmeldelser fra virksomheter. Vi kan derfor heller ikke gi et anslag på det samlede omfanget med utgangspunkt i resultatene fra omfangsundersøkelsen.

6.3 Tillit til politiet

Det er interessant å merke seg at den mest utbredte årsaken til at bedriftene ikke anmelder lovbruddene de utsetter for til politiet, er manglende tro på at politiet evner å følge opp enten som følge av kapasitet/kompetanse eller fordi de vurderer at bevisene er for svake til å stå seg i en straffesak. Svarene er i tråd med funn i liknende undersøkelser i Sverige (se kapittel 2.2).

Virksomhetene som svarer at de har anmeldt minst ett tilfelle av økonomisk kriminalitet til politiet, har også blitt spurt om utfallet av den siste politianmeldelsen. Om lag 40 prosent av virksomhetene rapporterer at saken ble henlagt uten at de ble kontaktet, mens 13 prosent oppgir at saken ble henlagt etter etterforskning (jf. figur 6.5). Nær en av fire virksomheter oppgir at politianmeldelsen endte i fellede dom.

Figur 6.5 Virksomhetenes rapporterte utfall for siste politianmeldelse (uvektet). Andel av virksomheter som har anmeldt minst ett lovbrudd

Note: Der er 274 virksomheter som har bevart spørsmålet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

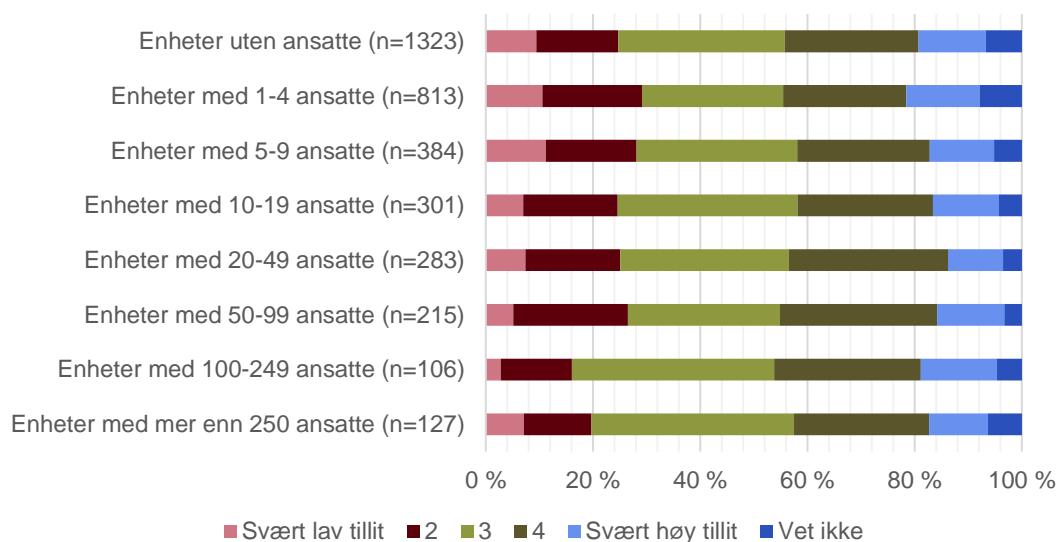
Til tross for at de fleste lovbrudd ikke blir anmeldt, og at hovedforklaringen ser ut til å være manglende tro på politiets oppfølging, oppgir flertallet av virksomhetene at de har tillit til politiets bekjempelse av økonomisk kriminalitet (jf. figur 6.6). Om lag 25 prosent av virksomhetene svarer at de har svært lav

³⁸ Se Tabell 1 [her](#).

eller lav tillit til politiets bekjempelse av økonomisk kriminalitet, mens neste 40 prosent av oppgir at tilliten er høy eller svært høy.

Tilliten ser ut til å være noe høyere blant de aller største virksomhetene. Vi kan imidlertid ikke si at det er signifikante forskjeller i hvordan disse virksomhetene svarer, sammenlignet med de øvrige.

Figur 6.6 Virksomhetenes rapporterte tillit til politiets bekjempelse av økonomisk kriminalitet (uvektet), etter størrelsesgruppe (antall ansatte)

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

7 Risiko og forebygging

Virksomheter vurderer i hovedsak risikoen for økonomisk kriminalitet som lav eller moderat, mens kommunene anser den som noe høyere. Likevel tar de fleste virksomhetene risikoen alvorlig nok til å iverksette tiltak for å redusere den.

I dette kapitlet presenterer vi statistikk over virksomhetenes og kommunenes opplevde risiko for å bli utsatt for ulike former for økonomisk kriminalitet. Vi presenterer også statistikk over hvor utbredt virksomheter selv mener økonomisk kriminalitet er i deres bransje. Til slutt presenterer vi virksomhetenes svar på hvordan lovbruddene de ble utsatt for ble oppdaget samt hvilke tiltak de har gjennomført for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet.

7.1 Risiko

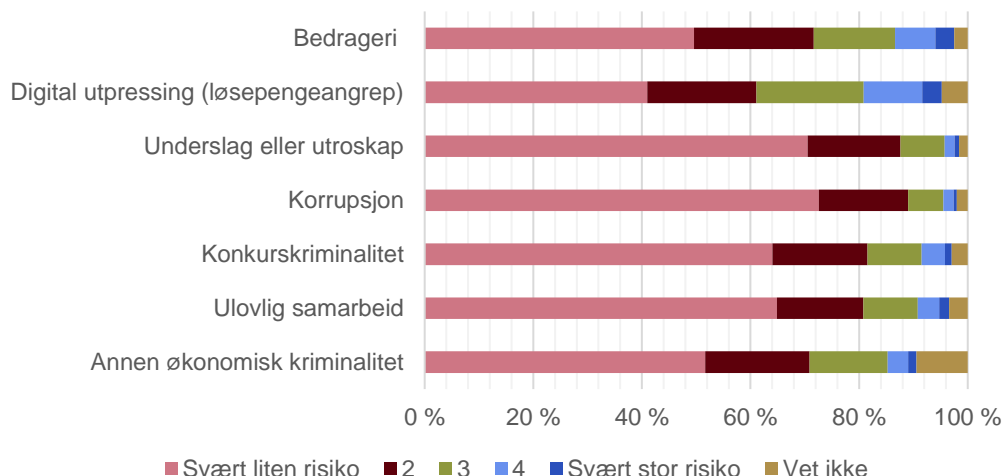
Vi har i undersøkelsen spurt virksomhetene om deres vurdering av risiko for at de selv vil bli utsatt for økonomisk kriminalitet samt deres vurdering av hvor vanlig det er at virksomheter i deres næring selv begår ulike typer lovbrudd. I sistnevnte har vi kunnet legge inn lovbrudd som ellers ikke er dekket i omfangsundersøkelsen, som hvitvasking og regnskapskriminalitet. Kommunene har bare fått spørsmålet om risiko for å bli utsatt.

7.1.1 Virksomheter

Over halvparten av virksomhetene vurderer risikoen for å bli utsatt for lovbrudd som liten eller svært liten (jf. figur 7.1). Virksomhetene vurderer at det er størst risiko for å bli utsatt for digital utpressing og minst risiko for å bli utsatt for korrupsjon.

Det er interessant å merke seg at bedriftene oppfatter risikoen for å bli utsatt for digital utpressing (løsepengeangrep) størst av alle lovbruddstyper. Det er langt færre virksomheter som rapporterer å ha vært utsatt for digital utpressing enn bedrageri, og det er færre enn andre virksomheter som oppgir å være utsatt for både konkursskriminalitet og ulovlig samarbeid. Tar vi høyde for at svarene har en viss feilmargin kan vi imidlertid ikke si at det nødvendigvis er signifikante forskjeller i vurderingen av risiko for å bli utsatt for de ulike lovbruddene.

Figur 7.1 Virksomhetenes vurdering av risiko for å bli utsatt for ulike lovbrudd i nærmeste framtid (uvektet)

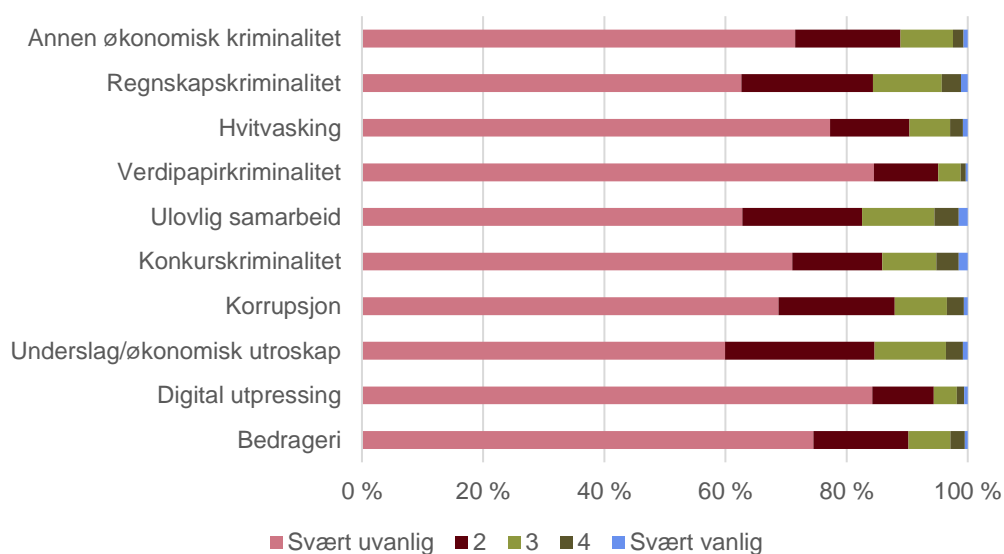

Note: Det er 3 578 virksomheter som har besvart spørsmålet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Svarene i undersøkelsen indikerer for øvrig at de større virksomhetene vurderer risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet i nærmeste fremtid som større enn mindre virksomheter. Rundt 40 prosent av virksomheter med fem eller flere ansatte vurderer at det er enten medium, stor eller svært stor risiko for at virksomheten deres blir utsatt for bedrageri i nærmeste fremtid. For virksomheter med 0-4 ansatte er tilsvarende andel rundt 18 prosent. For de øvrige lovbruddstypene oppgir virksomheter med fem eller flere ansatte også at de vurderer risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet som høyere enn virksomheter med 0-4 ansatte. Dette er naturlig, all den tid større virksomheter også oppgir å være mer utsatt.

Figur 7.2 Virksomhetenes vurdering av hvor vanlig er det for virksomheter i deres bransje å begå ulike typer lovbrudd (uvektet)

Note: Det er 3 558 virksomheter som har besvart spørsmålet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

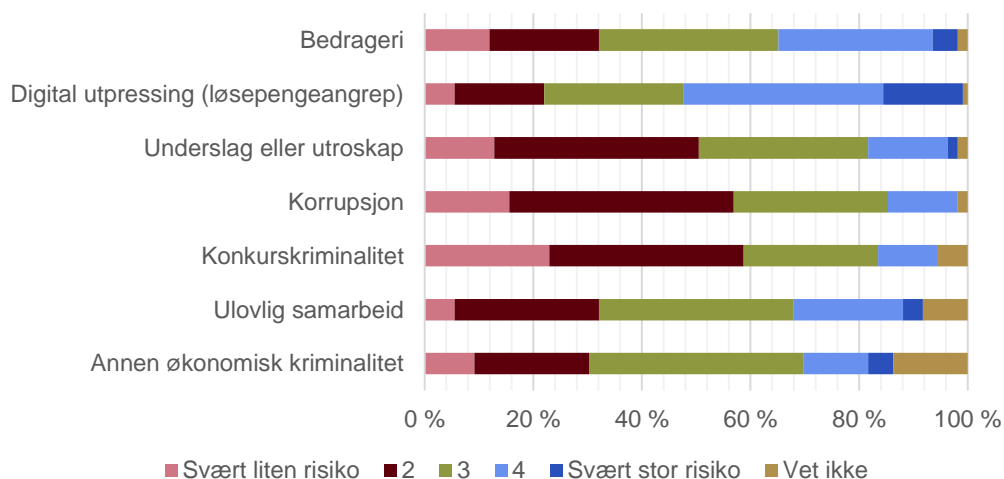
I underkant av 80 prosent av virksomhetene opplever det som svært uvanlig at virksomheter i deres egen bransje begår økonomisk kriminalitet. I den grad noen virksomheter oppgir at noe er vanlig, ser det ut til å være ulovlig samarbeid, konkurskriminalitet og underslag eller økonomisk utroskap. Andelene som oppgir at noe er vanlig eller svært vanlig er imidlertid lave (jf. figur 7.2).

Det er virksomheter innenfor bygg- og anleggsnæringen samt overnattings- og serveringsvirksomhet som i størst grad sier at det er vanlig for virksomheter i deres bransje å begå konkurskriminalitet eller lovbrudd knyttet til underslag og økonomisk utroskap. Om lag 10 prosent av virksomhetene i disse næringene svarer at det enten er vanlig eller svært vanlig for virksomheter i bransjen å begå slike lovbrudd.

7.1.2 Kommuner

Kommunene vurderer risikoen for økonomisk kriminalitet som betydelig høyere enn det virksomhetene gjør (jf. figur 7.3). Dette gjelder på tvers av lovbruddstyper. Både kommuner og virksomheter vurderer trusselen fra digital utpressing og annen økonomisk kriminalitet som størst. Det er likevel interessant at kommunene oppfatter risikoen som høyere, til tross for at de ikke er mer utsatt enn virksomhetene i faktisk omfang.

Figur 7.3 Kommunenes vurdering av risiko for å bli utsatt for ulike lovbrudd i nærmeste framtid (uvektet)

Note: Det er 109 kommuner som har besvart spørsmålet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

7.2 Forebygging

Både virksomhetene og kommunene har fått spørsmål om de har iverksatt tiltak for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet. For virksomhetene rapporterer vi også hvordan de har oppdaget lovbruddene de har blitt utsatt for, og tidligere utsatthet har betydning for om de har iverksatt tiltak.

7.2.1 Virksomheter

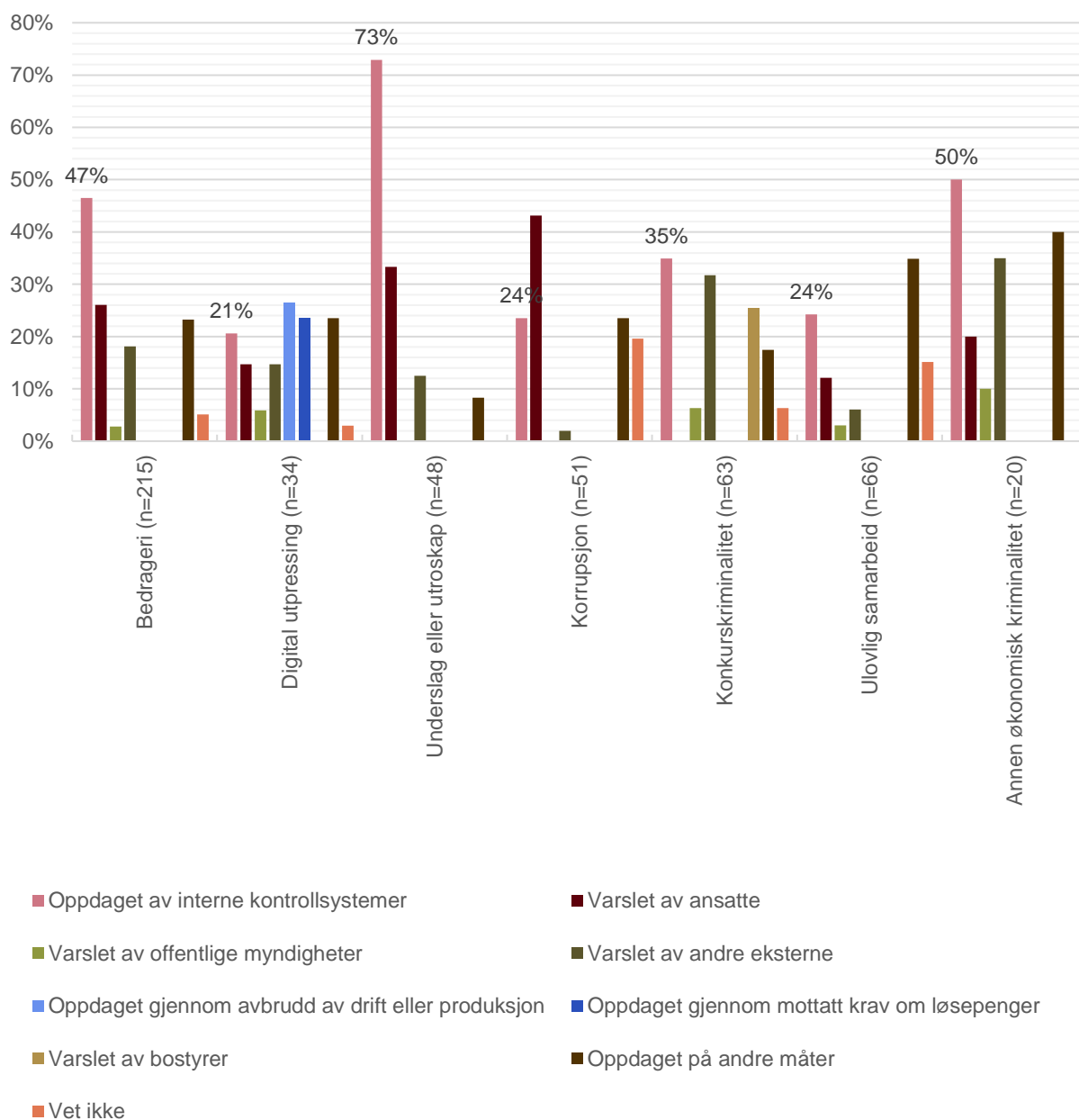
Virksomhetene oppgir at bedrageri og underslag i hovedsak har blitt oppdaget av interne kontrollsystemer og/eller varslet av ansatte (jf. figur 7.4). At

bedragerier oppdages av interne kontrollsystemer er som forventet med tanke på at dette ofte involverer overførsel av midler til urettmessig person. Denne typen overførslar egner seg godt til å bli oppdaget av gode, interne systemer. Dette gjelder for så vidt også underslag, hvor det også er som forventet at det har blitt varslet av ansatte i virksomheten.

Det er også som forventet at digital utpressing oppdages etter å ha mottatt krav om løsepenger eller etter brudd i drift eller produksjon (dette er heller ikke et alternativ for de øvrige lovbruddene). Selv i disse tilfellene oppdages imidlertid også en betydelig andel av lovbruddene som følge av interne kontrollsystemer, noe som understreker viktigheten av å ha gode interne kontrollsystemer.

Figur 7.4 Virksomhetenes svar på hvordan lovbruddet ble oppdaget (uvektet), etter type lovbrudd

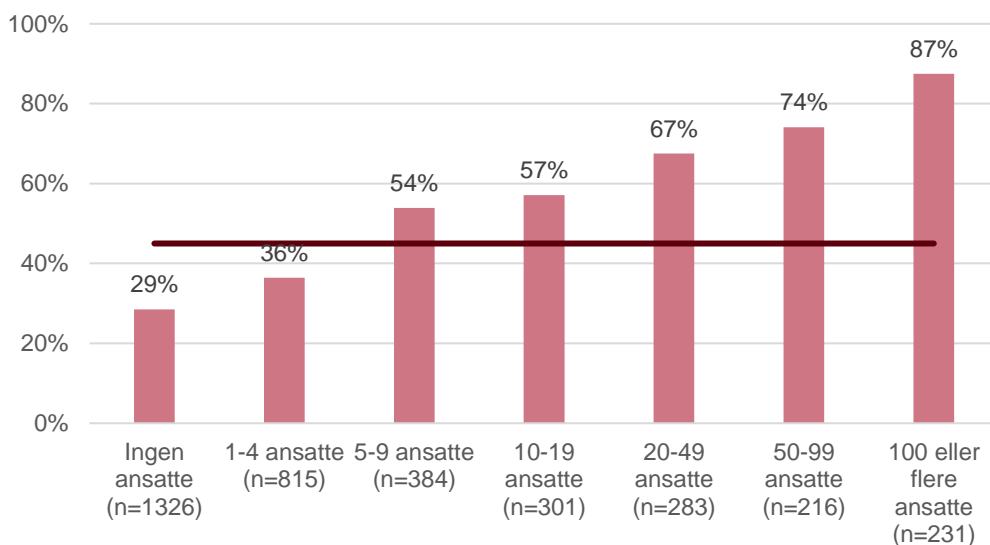

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Samlet oppgir 45 prosent av virksomhetene at de har iverksatt tiltak for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet. Av virksomhetene med over fem ansatte er andelen 66 prosent, og blant virksomhetene med 0-4 ansatte er andelen 32 prosent.

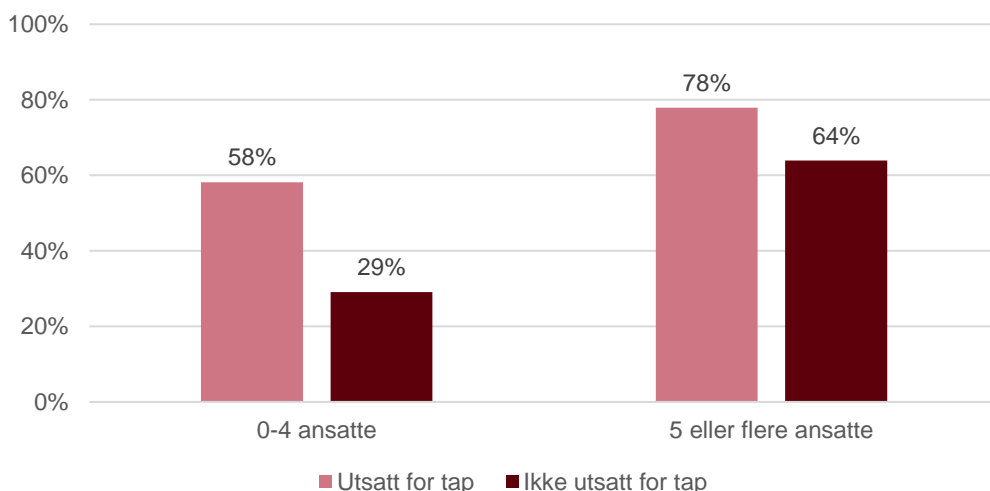
Ser vi nærmere på sammenhengen mellom iverksetting av risikoreducerende tiltak og virksomhetsstørrelse, er det en tydelig sammenheng (jf. figur 7.5). Sammenhengen ser ut til å følge andel virksomheter som oppgir å være utsatt for minst ett forsøk på økonomisk kriminalitet (jf. figur 4.2), og er en indikasjon på at store virksomheter oppfatter risikoen for å bli utsatt for og/eller konsekvensene av økonomisk kriminalitet som større enn mindre virksomheter.

Figur 7.5 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir at de har iverksatt tiltak for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet, etter størrelsesgruppe (antall ansatte)

Note: Den heltrukne linjen viser andel utsatte virksomheter, uavhengig av størrelse.
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Figur 7.6 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir at de har iverksatt tiltak for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet, etter virksomhetsstørrelse og om virksomheten har vært utsatt for tap som følge av økonomisk kriminalitet

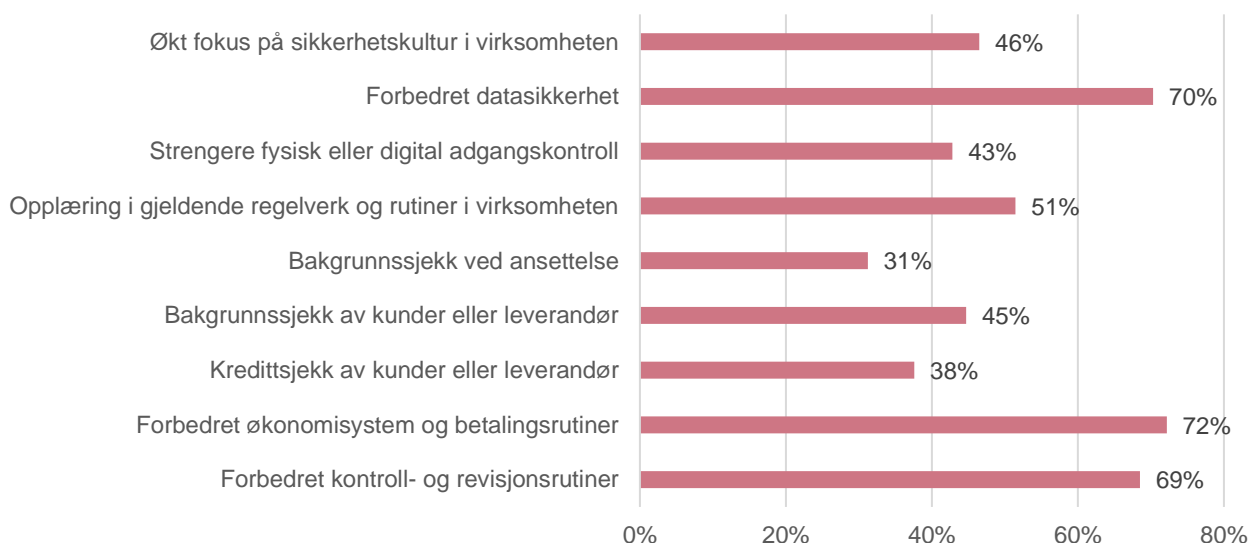
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

For virksomhetene med 0-4 ansatte er det en klar sammenheng mellom hvorvidt de har vært utsatt for økonomisk kriminalitet og om de har iverksatt tiltak for å redusere risikoen (jf. figur 7.6). Om lag 60 prosent av virksomhetene med 0-4 ansatte som oppgir at de har blitt utsatt for tap som følge av økonomisk kriminalitet, har innført tiltak for å redusere risikoen. Blant de som ikke har blitt utsatt for tap er tilsvarende andel 30 prosent, altså halvparten. For virksomhetene med fem eller flere ansatte er forskjellen mindre.

Virksomhetene med fem eller flere ansatte er i betydelig større grad enn de med 0-4 ansatte utsatt for forsøk på økonomisk kriminalitet. Det kan tenkes at små virksomheter derfor i utgangspunktet er mindre oppmerksomme på risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet sammenlignet med større virksomheter. Når en liten virksomhet blir rammet er det mer sannsynlig at det utløser tiltak for å redusere risikoen for å bli rammet igjen.

De fleste virksomhetene som rapporterer å ha satt i verk tiltak, har iverksatt flere tiltak for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet. De vanligste tiltakene er forbedret økonomisystem og behandlingsrutiner, forbedret datasikkerhet og forbedret kontroll- og revisjonsrutiner (jf. figur 7.7). Oppsummert ser det med andre ord ut til at virksomhetene har lagt vekt på å forbedre sikkerhets- og kontrollrutiner.

Figur 7.7 Virksomhetenes svar på hvilke tiltak som har blitt iverksatt for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet (uvektet)

Note: Det er 1 607 som har besvart spørsmålet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

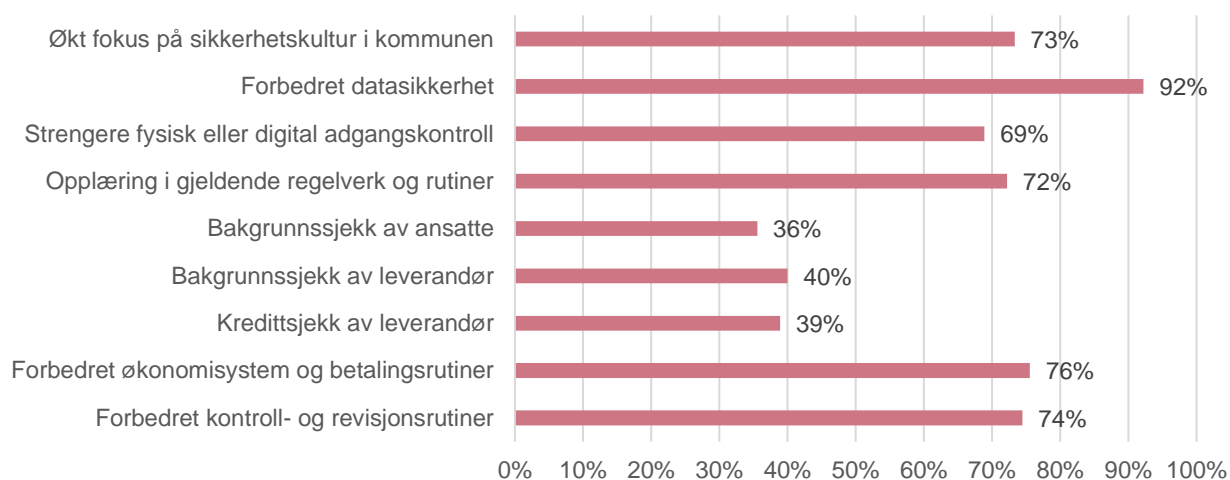
7.2.2 Kommuner

Rett over 80 prosent av kommunene oppgir at de har iverksatt tiltak for å redusere risikoen for økonomisk kriminalitet. Dette er en høyere andel enn blant virksomhetene. Likevel er det noe overraskende at ikke alle kommuner har innført slike tiltak, gitt at vi kunne forvente særlig høy bevissthet om risiko i offentlig sektor. En mulig forklaring kan være at mange kommuner allerede har innført nødvendige tiltak før 2023, og derfor ikke har iverksatt nye tiltak i perioden undersøkelsen dekker.

Også for kommunene er de vanligste tiltakene forbedret datasikkerhet, økonomisystem og betalingsrutiner og kontroll- og revisjonsrutiner.

Kommunene ser også ut til å ha lagt vekt på økt fokus på sikkerhetskultur i kommunen (jf. figur 7.8).

Figur 7.8 Kommuners svar på hvilke tiltak som har blitt iverksatt for å redusere risikoen for å bli utsatt for økonomisk kriminalitet (uvektet)

Note: Det er 90 kommuner som har besvart spørsmålet.

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

8 Dypdykk i bedrageri

Fakturabedrageri er den bedrageriformen som har påført flest virksomheter økonomiske tap, uavhengig av størrelse. De store virksomhetene opplever flest forsøk på direktørbedrageri. Gjennomsnittlig tap per virksomhet som følge av bedrageri er beregnet til mellom 97 330 kroner og 125 780 kroner.

I dette kapitlet presenterer vi en gjennomgang av de mest utbredte formene for bedrageri. Vi ser nærmere på finansierings- og forsikringsvirksomheter, som er særlig utsatt for denne typen kriminalitet. Deretter undersøker vi sammenhengen mellom virksomhetenes oppgitte anmeldestilbøyelighet og antallet bedragerianmeldelser i den offisielle statistikken. Til slutt presenterer vi et anslag på de økonomiske tapene bedrageri påfører virksomheter.

8.1 De mest utbredte formene for bedrageri

Samlet oppgir 6 prosent av virksomhetene at de ble utsatt for økonomisk tap som følge av bedrageri i 2023, og 24 prosent av virksomhetene oppgir at de ble utsatt for et forsøk på bedrageri. Det gjør bedrageri til den lovbruddstypen absolutt flest virksomheter utsettes for (se sammenlikning med andre lovbrudd i kapittel 4.2).

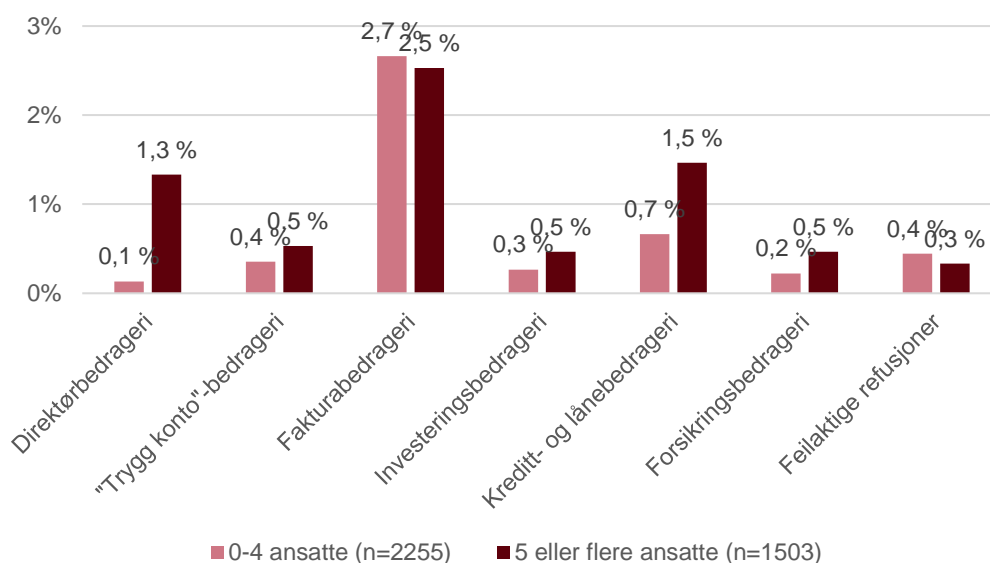
Fakturabedrageri er den bedrageriformen som har påført flest virksomheter økonomiske tap, uavhengig av størrelse (jf. figur 8.1). Blant virksomheter med 0-4 ansatte er fakturabedrageri også den vanligste formen for bedrageriforsøk. For virksomheter med fem eller flere ansatte rapporteres derimot forsøk på direktørbedrageri oftest (jf. figur 8.2). Gitt direktørbedrageriers modus (se tekstboks) er det naturlig at denne typen bedrageriforsøk i mindre grad rammer små virksomheter.

Fakturabedrageri er tilfeller hvor virksomheten ble lurt til å betale for en vare eller tjeneste de ikke mottok eller ikke hadde bestilt.
Direktørbedrageri er tilfeller hvor virksomheten ble forsøkt lurt til å overføre verdier til noen som utga seg for å være en del av ledelsen i bedriften, for eksempel daglig leder.

Virksomhetene med fem eller flere ansatte er også i større grad utsatt for økonomisk tap som følge av kreditt- og lånebedrageri (innvilget kreditt eller lån

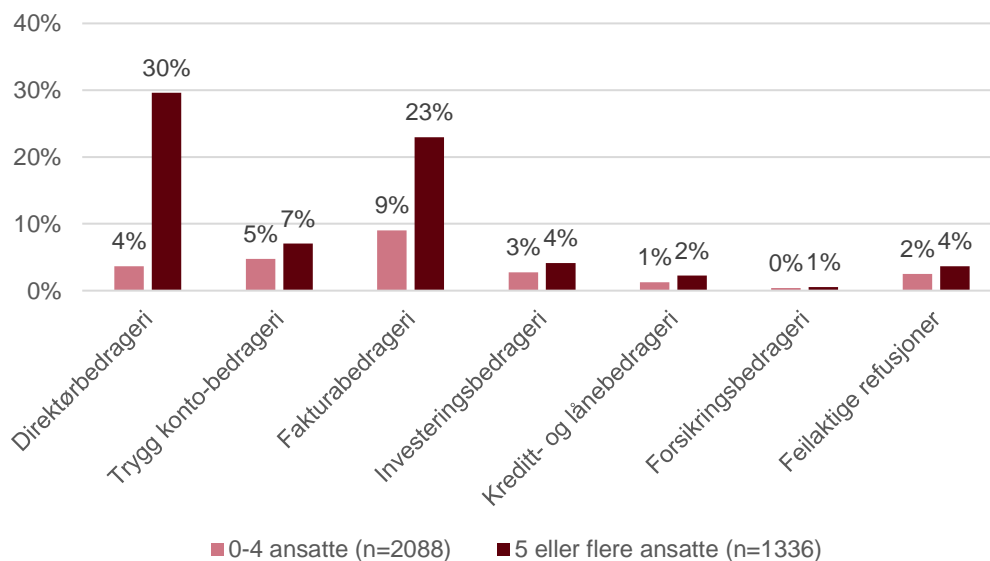
til noen som ikke hadde til hensikt å betale kravet ved forfall), sammenlignet med virksomhetene med 0-4 ansatte.

Figur 8.1 Andel virksomheter (uvektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av bedrageri i 2023, etter virksomhetsstørrelse (antall ansatte) og type bedrageri

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Figur 8.2 Andel virksomheter (uvektet) utsatt for forsøk på bedrageri i 2023, etter virksomhetsstørrelse (antall ansatte) og type bedrageri

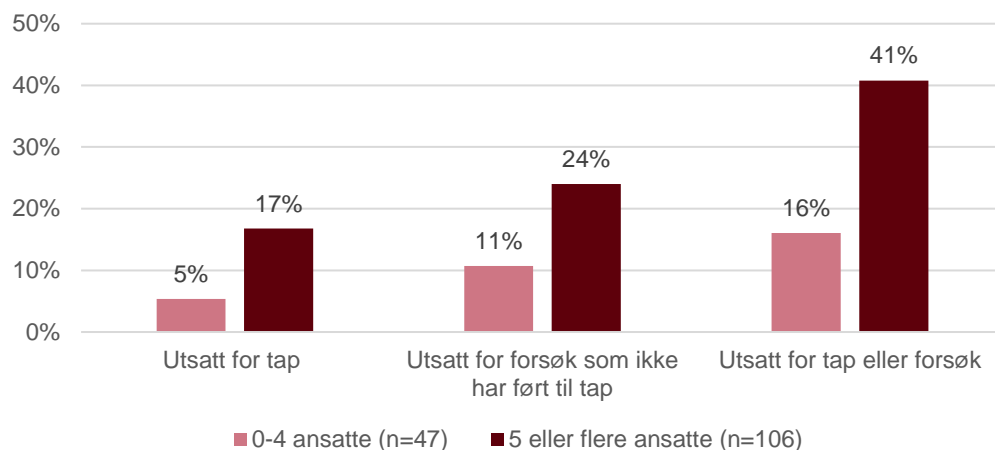
Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

8.2 Bedrageri i finans- og forsikringsnæringen

Finansierings- og forsikringsvirksomheter er de som i størst grad oppgir å være utsatt for bedrageri (se kapittel 4.3). Det er relativt stor forskjell i utsatthet for økonomisk tap mellom virksomheter med 0-4 ansatte og virksomheter med fem eller flere ansatte innenfor næringen (jf. figur 8.3). Det

er verdt å merke at andelene presentert her er uvektet grunnet få observasjoner. Vi vet at vekting med virksomhetsstørrelse trolig ville gjort forskjellen mellom de to gruppene noe mindre.

Figur 8.3 Andel finansierings- og forsikringsvirksomheter (uvektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av bedrageri og andel virksomheter (uvektet) utsatt for forsøk på bedrageri i 2023, etter virksomhetsstørrelse (antall ansatte)

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Finansierings- og forsikringsvirksomhet er en sammensatt næring som består av forsikringsselskaper og banker, men også av investeringsselskaper, holdingselskaper og tjenester tilknyttet finansierings- og forsikringsbransjen. Graden av utsatthet for økonomisk kriminalitet varierer også noe mellom de ulike delene av næringen.

De fleste svarene fra finansierings- og forsikringsnæringen i omfangsundersøkelsen kommer fra finansieringsvirksomheter (banker mv.). Disse rapporterer også oftere om økonomiske tap som følge av bedrageri sammenlignet med resten av næringen (jf. tabell 8.1). Samtidig ser det ut til at forsikringsvirksomheter og selskaper som leverer tjenester til disse næringene i større grad utsettes for bedrageriforsøk.

Tabell 8.1 Andel finansierings- og forsikringsvirksomheter (uvektet) som oppgir å være utsatt for økonomisk tap som følge av bedrageri og andel virksomheter (uvektet) utsatt for forsøk på bedrageri i 2023, etter undernæring

Næringsgruppe	Utsatt for tap	Utsatt for forsøk (som ikke førte til tap)
64 Finansieringsvirksomhet (n=89)	25 %	30 %
65 Forsikringsvirksomhet og pensjonskasser (n=23)	22 %	35 %
66 Tjenester tilknyttet finansierings- og forsikringsvirksomhet (n=34)	15 %	35 %

Kilde: Spørreundersøkelse gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse og KPMG

Foruten at tjenester tilknyttet finansierings- og forsikringsvirksomhet i mindre grad enn de øvrige har blitt påført tap som følge av bedrageri, er forskjellene

mellom de tre næringene relativt små. Det finnes imidlertid enkelte variasjoner innad i hver næring.

8.2.1 Finansieringsvirksomhet

De to største gruppene, målt i antall respondenter, under finansieringsvirksomhet er næring 64.190 Bankvirksomhet ellers³⁹, og 64.308 Familieeide egeninvesteringsselskaper. Dette er to relativt ulike næringer, både med tanke på størrelsen på virksomhetene og virksomhetenes utsatthet for bedrageri.

For bankvirksomhet er det 49 respondenter som har besvart første spørsmål i undersøkelsen (spørsmål om bedrageri). Av disse oppgir 18 å være utsatt for tap knyttet til bedrageri i 2023, mens 19 oppgir å være utsatt for forsøk på bedrageri (som ikke har ført til tap). Det er hhv. 37 og 39 prosent av respondentene. Samlet er dermed nesten 80 prosent av bankene i undersøkelsen utsatt for tap som følge av eller forsøk på bedrageri. Alle respondentene som representerer virksomheter i banknæringen, er virksomheter med fem eller flere ansatte.

For familieeide egeninvesteringsselskaper har vi 28 respondenter som har besvart første spørsmål. Alle respondentene er virksomheter med 0-4 ansatte, og det er 7 prosent som oppgir å ha vært utsatt for økonomisk tap knyttet til bedrageri. Det er 18 prosent som oppgir å ha vært utsatt for forsøk på bedrageri, som ikke har ført til tap. Samlet er en av fire virksomheter i denne næringen utsatt for tap eller forsøk på bedrageri. Både andelen som har vært utsatt for forsøk og tap er lavere enn snittet for utvalget som helhet.

At banknæringen er mer utsatt for bedrageri enn familieeide investeringsselskaper er ikke overraskende. Bankenes utsatt henger sammen med at deres kunder også utsettes for bedrageri (se kapittel 4.3).

8.2.2 Forsikringsvirksomhet og pensjonskasser

De største næringene i denne næringsgruppen er 65.120 Skadeforsikring og 65.300 Pensjonskasser. Det er også enkelte virksomheter knyttet til livsforsikring som har svart på undersøkelsen. Pensjonskasser er virksomheter som har til formål å utbetale pensjonsytelser til forsikringstakers ansatte eller medlemmer. Denne gruppen omfatter enheter som yter tjenestepensjon i form av kollektive ytelses- og innskuddsbaserte pensjonsordninger. Disse virksomhetene har med andre ord en ganske annet formål enn forsikringsselskaper som tilbyr skadeforsikring.

Vi har fått svar fra 17 forsikringsselskaper og 6 pensjonskasser på spørsmålet om bedrageri. Det er 29 prosent av forsikringsselskapene som har rapportert tap knyttet til bedrageri i 2023, mens ingen av pensjonskassene rapporterer om tap. Halvparten av pensjonskassene oppgir at de har ble utsatt for forsøk på bedrageri som ikke har ført til tap, mens 29 prosent av forsikringsselskapene rapporterer å ha vært utsatt for forsøk som ikke har ført til tap.

8.2.3 Tjenester tilknyttet finansierings- og forsikringsvirksomhet

Denne næringen skiller seg fra de to foregående næringsgruppene ved at virksomheter innen næring 66 ikke direkte driver med finansiell formidling slik

³⁹ All bankvirksomhet foruten sentralbankvirksomhet.

finansieringsvirksomheter, forsikringselskaper og pensjonskasser gjør. De driver derimot med tjenester knyttet til finansiell formidling.

Det er 34 virksomheter innenfor næring 66 som har svart på undersøkelsen. Det er verdipapirmegling, forsikringsformidling og fondsforvaltningsvirksomhet som er de tre største næringene, men det er ikke mer enn åtte eller ni respondenter i hver gruppe. Det er noe forskjeller mellom gruppene, med mellom en tredjedel og halvparten av respondentene i hver gruppe som er utsatt for enten forsøk og/eller tap. Med så små grupper er imidlertid feilmarginene såpass store at det er vanskelig å si noe om det er reelle forskjeller i utsatthet.

8.3 Bedragerianmeldelser

I 2023 mottok politiet om lag 26 000 bedragerianmeldelser. Det er det høyeste antallet bedragerianmeldelser registrert, og en økning på 37 prosent sammenlignet med 2021 (da de forrige omfangsundersøkelsen ble gjennomført).⁴⁰ Det er særlig nettbasert bedrageri som øker. Det er ikke mulig å skille anmeldelsene i om det er en privatperson eller en virksomhet som er utsatt for bedrageriet. Vi har derfor ikke mulighet til å sammenlikne faktisk antall anmeldelser fra virksomheter med hva virksomhetene rapporterer i omfangsundersøkelsene.

Virksomhetene oppgir i undersøkelsen at de anmeldte 25 prosent av bedrageriene som påførte dem økonomisk tap i 2023 (se kapittel 6.1). Anmeldelsestilbøyeligheten tilsier at for hver bedragerianmeldelse politiet mottar, kan vi anta at det har vært minst 4 hendelser.⁴¹ Gitt denne multiplikatoren, vil det faktiske antallet bedragerier rettet mot virksomheter være fire ganger så høyt som det antall anmeldelser tilsier.

På bakgrunnen av resultatene fra vår omfangsundersøkelse kan vi forvente at 6 prosent av norske virksomheter ble påført et økonomisk tap som følge av bedrageri i 2023.⁴² I 2023 var det 636 765 aktive virksomheter (i vår populasjon). Det vil si at om lag 25 500 virksomheter ble påført et økonomisk tap som følge av bedrageri. Hvis hver fjerde⁴³ virksomhet anmelder minst ett bedrageri, står virksomhetene for anslagsvis minst 6 375 bedragerianmeldelser. Hvis dette er tilfellet, står virksomheter for om lag en av fire av de registrerte bedragerianmeldelsene i 2023.

Svarene i undersøkelsen indikerer at de som anmelder, i gjennomsnitt anmelder nærmere tre bedragerier. Hvis det er tilfellet, at virksomhetene som anmelder bedrageri anmelder i gjennomsnitt tre hver, vil virksomhetene stå for 19 125 av bedragerianmeldelsene i 2023. Det er neste tre av fire registrerte anmeldelser samme år. Dette kan virke noe høyt. Det er trolig heller ikke riktig. Ser vi nærmere på hvem som anmelder er det noen få, som anmelder svært mange. Disse kan ikke sies å være representative for populasjonen for øvrig. Det blir derfor ikke riktig å anta at alle virksomheter som anmelder et bedrageri, anmelder like mange hver som respondentene i undersøkelsen.

⁴⁰ <https://www.okokrim.no/om-lag-26-000-bedragerianmeldelser-i-2023.6655203-549344.html>

⁴¹ Anmeldelsestilbøyeligheten tilsier en multiplikator på $\frac{100}{26} = 3,8$.

⁴² Vektet andelen virksomheter som har rapportert om økonomisk tap som følge av bedrageri, uavhengig av virksomhetsstørrelse.

⁴³ Anmeldelsestilbøyelighete en om lag lik målt i andelen virksomheter som oppgir at de har anmeldt et forhold

Det kan imidlertid være at virksomhetene som har svart på undersøkelsen langt på vei står for flere av de faktisk registrerte bedragerianmeldelse.

8.4 Tap som følge av bedrageri

For å gi et anslag på den samlede direkte tapet rapportert i undersøkelsen, har vi (som i kapittel 5.1.1) antatt et direkte tap på 10 000 kroner for de virksomhetene som har svart at det direkte tapet som følge av bedrageri var under 50 000 kroner når vi skal beregne et nedre anslag på samlet direkte tap. Videre har vi antatt at virksomhetene som har svart at tapet var over 1 million kroner, tapte 1,5 million kroner når vi skal beregne et øvre anslag. Det er i denne sammenheng verdt å minne om at halvparten av respondentene oppgir tap under 50 000 kroner som følge av bedrageri.

Når vi vektet virksomhetenes rapporterte tap som følge av bedrageri etter både virksomhetsstørrelse og næring, estimeres det samlede tapet for respondentene i undersøkelsen til mellom 21,9 og 28,3 millioner kroner. Dette tilsvarer et gjennomsnittlig tap per virksomhet på henholdsvis 97 330 kroner og 125 780 kroner. Til sammenligning rapporterte virksomheter i 2021 et totalt bedrageritap på om lag 34,3 millioner kroner, tilsvarende 490 000 kroner per virksomhet (Vista Analyse, 2023, s. 36). Det er viktig å merke seg at beløpene fra Vista Analysens undersøkelse ikke er vektet.

Dersom vi antar at 25 500 virksomheter ble påført økonomisk tap som følge av bedrageri i 2023 (tilsvarende 6 prosent av populasjonen), og at de i gjennomsnitt hadde et direkte tap på 97 330 kroner, gir dette et anslått samlet tap på 2,4 milliarder kroner. Hvis vi i stedet bruker det øvre anslaget på 125 780 kroner per virksomhet, blir det totale bedrageritapet estimert til 3,1 milliarder kroner.

Anslagene er beheftet med betydelig usikkerhet, og igjen har vi begrenset sammenligningsgrunnlag for å vurdere om de samlede tapene er store eller små. I følge DNB ble banken og dens kunder til sammen forsøkt bedratt for 2,5 milliarder kroner i 2024. Av dette klarte banken angivelig å stoppe 84 prosent av midlene fra å havne hos bedragerne. Banken rapporterer videre at den totale angrepssummen for bedrageri rettet mot bedriftskundene var 181 million kroner, en dobling fra året før. En enkelt bedriftskunde ble alene bedratt for 108 millioner kroner i et direktørbedrageri (DNB, 2024, s. 53).

9 Referanser

- DNB. (2024). *Finansiell Trygghet: Hvem kan du stole på?*
- Ellingsen, D. (2010). *Virksomheter som ofre for økonomisk kriminalitet - 2008-undersøkelsen*. Rapport 49/2010, Statistisk sentralbyrå.
- Ellingsen, D., & Sky, V. (2005). *Virksomheter som ofre for økonomisk kriminalitet*. Rapport 2005/14, Statistisk sentralbyrå.
- Gottschalk, P. (2023). The extent of perceived exposure to economic crime in public and private business: Survey research in Norway. *Journal of Economic Criminology, Volume 2*.
- Home Office. (2024a). *Crime against businesses: findings from the 2023 Commercial Victimisation Survey*.
- Home Office. (2024b). *Cyber security breaches survey 2024*.
- IBM. (2024). *Cost of a Data Breach Report 2024*.
- KnowBe4. (2024). *Security Culture Report 2024*. KnowBe4 Research.
- Konkurransetilsynet. (2024). *Årsrapport 2023*.
- Løvgren, M., Skjervheim, Ø., Høgestøl, A., Kotsadam, A., Bjørnshagen, V., Hyggen, C., & Lid, S. (2023). *Nasjonal trygghetsundersøkelse 2022*. NOVA Rapport nr 14/23, OsloMet.
- Meld. St. 15 (2023-2024). (2024). *Felles verdier - felles ansvar. Styrket innsats for forebygging og bekjempelse av økonomisk kriminalitet*. Justis- og beredskapsdepartementet.
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet. (2021). *Nasjonalt digitalt risikobilde 2021*.
- NTAES. (2019). *Bedrageri mot næringslivet*. Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningscenter.
- Næringslivets Sikkerhetsråd. (2019). *Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge 2019*.
- Næringslivets Sikkerhetsråd. (2021). *Kriminalitets- og sikkerhetsundersøkelsen i Norge 2021*.
- Næringslivets Sikkerhetsråd. (2022). *Mørketallsundersøkelsen 2022*.
- PwC. (2022). *PwC's Global Economic Crime and Fraud Survey 2022*.
- Svenskt Näringsliv. (2023). *Brottslighetens kostnader 2023*.

SØA. (2017). *Analyse av former, omfang og utvikling av arbeidslivskriminalitet*. Oslo: Rapport nr. 69-2017.

SØA. (2022). *Samfunnsøkonomiske kostnader av kriminalitet*. Oslo: Rapport nr. 6-2022, Samfunnsøkonomisk Analyse.

UNECE. (2010). *Manual on Victimization Surveys*. Geneva: The United Nations Economic Commission for Europe.

Vista Analyse. (2023). *Nasjonal omfangsundersøkelse av økonomisk kriminalitet rettet mot virksomheter og kommuner*. Vista Analyse Rapport 2023/01.

Økokrim. (2021). *Tendrapport. Enheten for finansiell etterretning*.

Vedlegg 1 Oppdragsgivers beskrivelse av Oppdraget

Formål

Prosjektet skal kartlegge omfanget av økonomisk kriminalitet som private og offentlige virksomheter i Norge blir utsatt for. Det skal også analysere sentrale utviklingstrekk og virkninger for samfunnet, særlig for arbeidslivet og næringsutvikling.

Kartleggingen av omfanget av økonomisk kriminalitet skal være basert representative utvalg, og den skal gjennomføres årlig. Prosjektet skal i første omgang gjennomføre kartleggingen for årene 2023 og 2024. I tillegg har oppdragsgiver opsjon for forlengelse i ytterligere 2 år. Total tidsperiode for kartleggingen av økonomisk kriminalitet er dermed for årene 2023 til 2026.

Bakgrunn

I Norge har vi mye statistikk om straffesakskjeden som gir informasjon om lovbrudd der det foreligger en anmeldelse fra politiet eller publikum. Vi vet imidlertid at mye kriminalitet forekommer uten at det anmeldes. For å få et mer helhetlig bilde av det faktiske omfanget av økonomisk kriminalitet må registerstatistikk fra straffesakskjeden suppleres med kunnskap om faktisk utsatthet blant privatpersoner og virksomheter.

Justis- og beredskapsdepartementet har derfor iverksatt flere undersøkelser som skal gi kunnskap om det faktiske omfanget av kriminalitet. Nasjonal trygghetsundersøkelse kartlegger uro og utsatthet for lovbrudd blant enkeltpersoner i den norske befolkningen (Løvgren mfl. 2022). Nasjonal trygghetsundersøkelse blir gjennomført årlig av Oslo Met/Nova på oppdrag fra departementet. Det har også blitt gjennomført, på oppdrag fra departementet, en omfangsundersøkelse av økonomisk kriminalitet rettet mot virksomheter i 2022 (Vista Analyse 2023).

Det foreliggende oppdraget skal bygge på omfangsundersøkelsen av økonomisk kriminalitet som ble gjennomført for 2022 av Vista Analyse.

Overordnede krav til prosjektet

Prosjektet inneholder tre hoveddeler: Gjennomføring av en årlig spørreundersøkelse til virksomheter i Norge, analyse av resultatene og formidling av data og analyse.

Gjennomføring av spørreundersøkelsen – innsamling av årlige data

Undersøkelsen skal bygge videre på det arbeidet som ble gjort med omfangsundersøkelsen av økonomisk kriminalitet for 2022 av Vista Analyse, som igjen bygger på tidligere undersøkelser utført av SSB fra 2003 og 2008. Undersøkelsen skal, så langt det lar seg gjøre og med mindre det er faglige grunner for endringer, danne grunnlaget for en tidsserie om

kriminalitetsutviklingen. Det vil si at det eksisterende spørreskjemaet i utgangspunktet skal benyttes, samt at opplegget for datainnsamling i stor grad skal repliseres. Imidlertid er det muligheter for videreutvikling og tilpasninger av både spørreskjema og metode dersom det gir et bedre bilde av kriminalitetsomfanget.

Spørreundersøkelsen skal gjennomføres hvert år for årene 2023 til 2026, og være sammenlignbar over tid. Datainnsamling skal gjennomføres like etter årsskiftet, og det skal spørres om utsatthet for økonomisk kriminalitet det foregående året.

En metodisk robust undersøkelse med et representativt utvalg er svært sentralt for oppdragsgiver. Det er et ønske å kunne bryte ned resultatene på relevante bakgrunnsvariabler for å belyse spørsmålet om hva som kjennetegner dem som er mest og minst utsatt for kriminalitet.

Endelig utforming av spørreskjema skal gjøres i dialog med oppdragsgiver.

Behandling av data

Det legges til grunn at dataene gjøres åpent tilgjengelig i tråd med grunnprinsippene i nasjonal strategi for tilgjengeliggjøring og deling av forskningsdata. Dataene må gjøres tilgjengelig for forskere, departementet, journalister og andre relevante interesserte underveis og i etterkant av prosjektperioden.

Justis- og beredskapsdepartementet forutsetter at Oppdragstaker ivaretar sine plikter som behandlingsansvarlig etter personvernlovgivningen, herunder iverksetter relevante sikkerhetstiltak for å innsamle, oppbevare og analysere dataene på en lovlig og etisk forsvarlig måte, samt inngå databehandleravtale med eventuelle underleverandører og foretar risikovurderinger og DPIA der det er relevant.

Analyse og formidling

Hovedresultatene av undersøkelsene skal formidles og presenteres årlig, slik at det gir overordnet kunnskap om omfang og utvikling av kriminalitetsbildet.

Prosjektet må planlegge for at enkelte hovedtall fra de årlige rapportene skal kunne inngå i hovedinnledningen til statsbudsjettet. Det betyr at disse tallene må være tilgjengelige i løpet av juni for det enkelte år.

I tillegg skal det gjennomføres separate dybdeanalyser av enkelttemaer på basis av dataene fra undersøkelsene. Det kan være metodiske temaer som kan gi grunnlag for å styrke kvaliteten på selve undersøkelsen eller mer faglige temaer, slik som betydningen av ulike bakgrunnsvariabler og forskjeller i anmeldelsestilbøyelighet. Det er særlig ønskelig med dybdeanalyser av virkninger av økonomisk kriminalitet for samfunnet, herunder arbeidslivet og næringsutvikling. Ved avslutning av prosjektet kan en av dybdeanalysene være en oppsummering av prosjektet.

Dybdeanalysene av enkelttemaer bør bygge på registerkoplinger mellom data fra undersøkelsen og andre relevante datakilder for å belyse relevante faglige temaer. Resultatene skal analyseres i lys av annen eksisterende relevant forskning.

I forbindelse med gjennomføringen av de årlige datainnsamlingene i prosjektet skal det utarbeides en teknisk rapport som dokumenterer hvordan dataene er samlet inn i tråd med standarder for samfunnsvitenskapelige undersøkelser.

Formidling av data og funnene fra analysene er sentralt. Resultatene er av allmenn interesse, så vel som av stor interesse for departementet og etatene i straffesakskjeden. Det må avsettes tid og ressurser i det foreslåtte budsjettet til formidling av forskningsfunn, både eksternt og internt for departementet.

Det vil anses som positivt dersom oppdragstaker legger opp til å publisere minst én fagfelleurdert artikkel som del av prosjektet. Vitenskapelige artikler skal imidlertid ikke være hovedformen for formidling av forskningsfunnene.

Vedlegg 2 Antall respondenter

Næringsgruppe	0-4 ansatte	5-19 ansatte	20-49 ansatte	50-100 ansatte	Over 100 ansatte	Total
A - Jordbruk, skogbruk og fiske	156 (709)	18 (39)	3 (5)	3 (7)	12 (4)	192 (764)
C - Industri, inkl. bergverksdrift og utvinning	137 (77)	61 (62)	26 (24)	38 (11)	22 (19)	284 (193)
D - Kraft- og vannforsyning	61 ()	31 ()	13 ()	10 ()	16 ()	131 ()
F - Bygge- og anleggsvirksomhet	158 (524)	69 (160)	31 (70)	18 (20)	7 (17)	283 (791)
G - Varehandel, reparasjon av motorvogner	150 (419)	89 (122)	18 (33)	22 (9)	10 (4)	289 (587)
H - Transport og lagring	126 (136)	30 (34)	8 (14)	10 (7)	4 (15)	178 (206)
I - Overnattings- og serveringsvirksomhet	53 (111)	28 (41)	10 (12)	10 (3)	2 (6)	103 (173)
J - Informasjon og kommunikasjon	139 ()	38 ()	20 ()	9 ()	9 ()	215 ()
K - Finansierings- og forsikringsvirksomhet	47 (39)	29 (12)	29 (9)	20 (2)	28 (10)	153 (72)
L - Omsetning og drift av fast eiendom	292 (205)	10 (30)	4 (2)	3 (2)	2 (2)	311 (241)
M - Faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting	197 ()	89 ()	30 ()	16 ()	14 ()	346 ()
N - Forretningsmessig tjenesteyting	152 ()	28 ()	7 ()	13 ()	9 ()	209 ()
O - Offentlig administrasjon og forsvar	2 (15)	8 (11)	15 (8)	11 (7)	51 (34)	87 (75)
P - Undervisning	116 (248)	25 (49)	9 (23)	13 (8)	15 (19)	178 (347)
Q - Helse- og sosialtjenester	51 (485)	60 (49)	36 (15)	12 (6)	32 (19)	191 (574)
R - Kulturell virksomhet	229 ()	37 ()	18 ()	19 ()	6 ()	309 ()
S og T - Annen tjenesteyting	189 ()	76 ()	20 ()	7 ()	7 ()	299 ()
<i>Tjenesteytende næringer</i>	<i>906 (2 335)</i>	<i>268 (233)</i>	<i>95 (70)</i>	<i>64 (19)</i>	<i>45 (26)</i>	<i>1 378 (2 683)</i>
<i>Annet</i>	<i>(655)</i>	<i>(86)</i>	<i>(27)</i>	<i>(10)</i>	<i>(29)</i>	<i>(807)</i>
Total	2 255 (6 613)	726 (974)	297 (327)	234 (121)	246 (214)	3 758 (8 249)

Note: Tall i parentes er antall respondenter per gruppe i forrige omfangsundersøkelse og hentet fra tabell C.21 og C.22 på s. 68 i Vista Analyse (2023). Tjenesteytende næringer i forrige undersøkelse omfattet informasjon og kommunikasjon, faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, forretningsmessig tjenesteyting, kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter og annet tjenesteyting. Det er ikke i rapporten til Vista oppgitt hvilke næringer som ligger i kategorien «Annet». Antall respondenter fra årets undersøkelse er virksomheter som har svart på spørsmålet om bedrageri (første spørsmål i undersøkelsen).

Kilder: Samfunnsøkonomisk Analyse og Vista Analyse

Vedlegg 3 Vekting av svar i undersøkelsen

Hvordan svarene vektes, avhenger av hvilken undergruppe som analyseres. Når vi analyserer det fulle utvalget for å estimere andelen av hele populasjonen som har vært utsatt for noe, vektes svarene både med hensyn til størrelse og næring. Vektene som er benyttet er gitt ved:

$$w_{i,j} = \frac{\text{andel i populasjonen}_{i,j}}{\text{andel i utvalget}_{i,j}}$$

hvor i er næring og j er størrelseskategori. Hver respondent i utvalget får tilordnet vekten tilhørende sin kombinasjon av næring og størrelse.

Når vi rapporterer andelen som har vært utsatt for lovbrudd innenfor en bestemt næring, vektes svarene kun etter størrelsesgruppe. På samme måte, når vi ser på andeler innenfor en spesifikk størrelsesgruppe, vektes svarene etter næring. Når man vekter svarene fra en undersøkelse vil svarene til en gitt undergruppe altså bli tildelt den vekten som gjør at betydningen undergruppen har for spørreundersøkelsens resultater sammenfaller med den relative størrelsen til undergruppen i populasjon. Eksempelvis utgjør jordbruk, skogbruk og fiske 5,1 prosent av vårt utvalg, men 10,6 prosent av populasjonen. Dette gir en beregnet vekt på:

$$\frac{0,106}{0,051} \approx 2,08$$

Det betyr altså at denne næringsgruppen utgjør drøyt dobbelt så stor andel av populasjonen som av utvalget. Derfor vektes hver observasjon opp med faktoren 2,08 for å reflektere næringsgruppens betydning i populasjonen.

Vekter for svar som vektet mht. både næring og størrelse

Virksomhetsstørrelse	Næring																
	A	B & C	D & E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S & T
Enheter uten ansatte	2,51	0,86	0,30	4,70	2,02	1,47	1,02	1,19	0,49	2,94	2,18	1,25	0,19	1,07	4,21	2,12	1,73
Enheter med 1-4 ansatte	2,25	0,49	0,27	0,94	1,12	0,64	0,84	0,81	0,37	0,36	1,65	0,51	NA	0,50	7,75	0,16	0,88
Enheter med 5-9 ansatte	0,46	0,37	0,11	0,78	0,81	0,52	1,39	0,25	0,06	0,75	0,34	0,38	0,02	0,21	0,36	0,25	0,19
Enheter med 10-19 ansatte	0,53	0,24	0,06	0,64	0,83	0,58	0,71	0,45	0,10	1,26	0,22	0,60	0,03	0,18	0,21	0,19	0,14
Enheter med 20-49 ansatte	0,49	0,28	0,07	0,38	0,74	0,53	0,97	0,17	0,03	0,23	0,16	0,54	0,02	0,23	0,26	0,22	0,08
Enheter med 50-99 ansatte	0,12	0,08	0,04	0,16	0,12	0,13	0,18	0,14	0,02	0,07	0,07	0,12	0,02	0,05	0,12	0,06	0,06
Enheter med mer enn 100 ansatte	0,04	0,13	0,02	0,25	0,26	0,26	0,48	0,12	0,02	0,05	0,07	0,18	0,02	0,03	0,04	0,11	0,05

Vekter for svar som vektet mht. næring innad i hver størrelsesgruppe

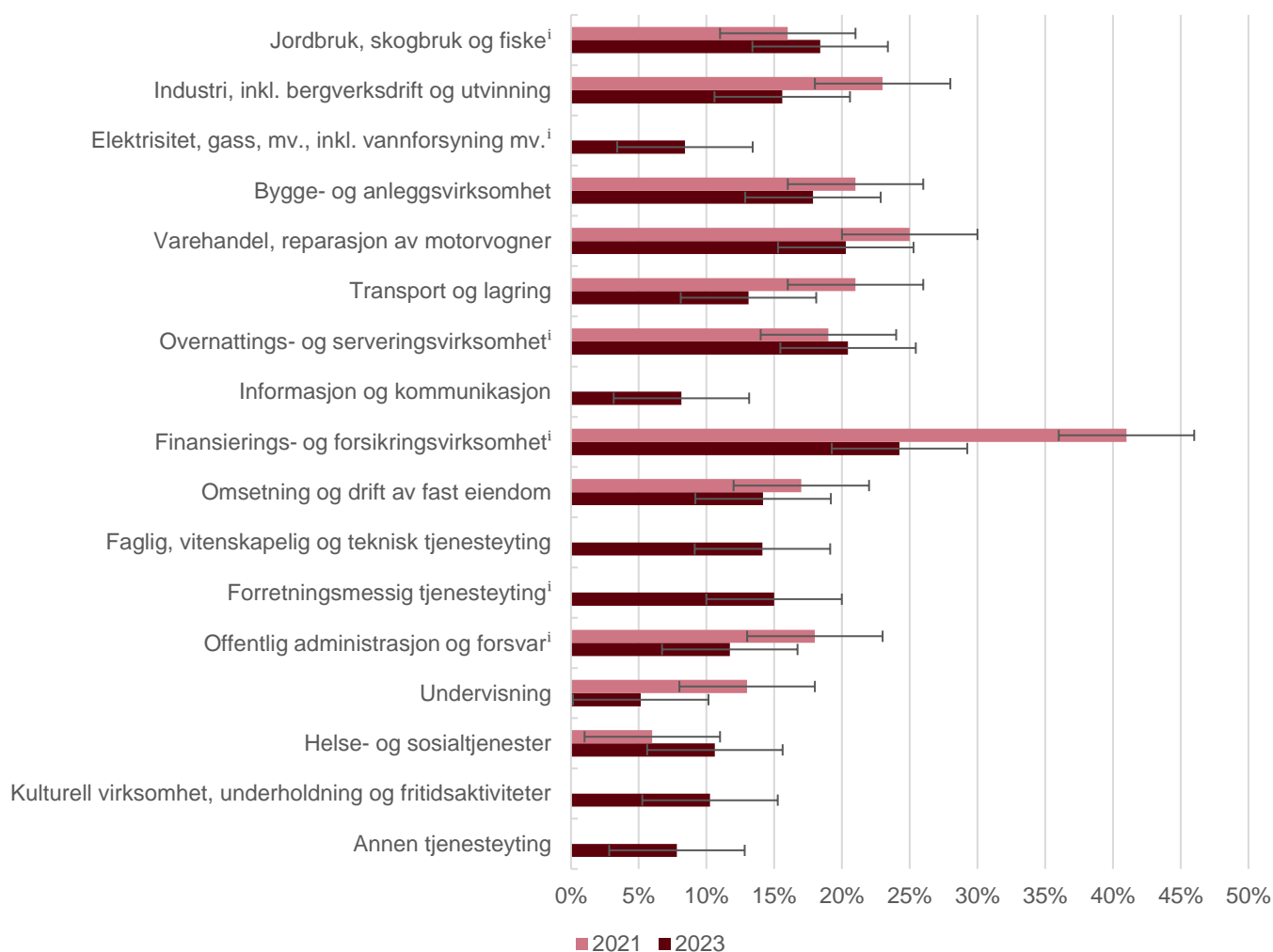
Virksomhetsstørrelse	Næring																
	A	B & C	D & E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S & T
Enheter uten ansatte	1,21	1,86	1,78	3,21	1,75	1,58	1,18	1,55	3,02	1,98	1,76	1,57	8,84	1,62	3,08	2,41	1,68
Enheter med 1-4 ansatte	1,08	1,06	1,62	0,64	0,98	0,69	0,97	1,05	2,29	0,24	1,33	0,64	NA	0,76	5,67	0,18	0,85
Enheter med 5-9 ansatte	0,22	0,79	0,65	0,53	0,70	0,56	1,61	0,32	0,35	0,50	0,28	0,48	1,09	0,31	0,26	0,29	0,19
Enheter med 10-19 ansatte	0,25	0,52	0,34	0,44	0,72	0,62	0,82	0,59	0,65	0,85	0,18	0,75	1,16	0,27	0,16	0,22	0,13
Enheter med 20-49 ansatte	0,24	0,60	0,40	0,26	0,65	0,57	1,13	0,23	0,17	0,15	0,13	0,68	0,83	0,35	0,19	0,24	0,08
Enheter med 50-99 ansatte	0,06	0,18	0,24	0,11	0,10	0,14	0,21	0,18	0,12	0,05	0,06	0,15	0,74	0,07	0,08	0,06	0,05
Enheter med mer enn 100 ansatte	0,02	0,29	0,12	0,17	0,22	0,28	0,56	0,15	0,10	0,04	0,06	0,22	0,74	0,04	0,03	0,12	0,05

Vekter for svar som vektes mht. størrelse innad i hver næring

Virksomhetsstørrelse	Næring																
	A	B & C	D & E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S & T
Enheter uten ansatte	1,30	0,44	0,16	2,44	1,05	0,76	0,53	0,62	0,25	1,52	1,13	0,65	0,10	0,55	2,18	1,10	0,90
Enheter med 1-4 ansatte	3,02	0,66	0,37	1,27	1,51	0,87	1,13	1,09	0,50	0,48	2,22	0,68	NA	0,67	10,43	0,21	1,18
Enheter med 5-9 ansatte	1,06	0,84	0,25	1,80	1,86	1,19	3,19	0,57	0,13	1,73	0,79	0,88	0,05	0,47	0,82	0,59	0,45
Enheter med 10-19 ansatte	1,40	0,63	0,15	1,69	2,21	1,53	1,87	1,20	0,28	3,35	0,59	1,59	0,07	0,48	0,57	0,51	0,36
Enheter med 20-49 ansatte	1,82	1,03	0,25	1,42	2,76	1,98	3,61	0,65	0,10	0,85	0,61	2,02	0,07	0,85	0,97	0,80	0,31
Enheter med 50-99 ansatte	1,38	0,93	0,46	1,82	1,33	1,51	2,05	1,56	0,22	0,78	0,79	1,36	0,18	0,56	1,31	0,62	0,63
Enheter med mer enn 100 ansatte	0,60	1,83	0,28	3,45	3,55	3,59	6,73	1,65	0,23	0,74	0,98	2,43	0,22	0,40	0,51	1,46	0,66

Vedlegg 4 Endring i utsatthet per næring

Andel virksomheter utsatt for økonomisk kriminalitet, etter næring. 2021 og 2023

Note: Usikkerhetsintervallene viser ± 5 prosentpoeng. Vista Analyse slo flere tjenesteytende næringer sammen i en gruppe, og vi har derfor ikke tall for alle næringene.

Kilde: Samfunnsøkonomisk Analyse og Vista Analyse

SØA

Samfunns-
økonomisk
Analyse

post@samfunnsokonomisk-analyse.no

+47 970 43 859
Org.nr: 911 737 752

Borggata 2B
N-0650 Oslo